

Raportointi & hyvä hallinto

BAJAANSSI

4-5/2016

TEEMANA
TALOUDELLISET
VÄÄRINKÄYTÖKSET

Tilintarkastus-
kertomus uudistui

52, 57

Toimialamääräys
osakeyhtiön
yhtiöjärjestyksessä

66

Petri Kettunen:

Tilintarkastuksen
kehittämisen keskiössä
sidosryhmien tarpeet

Fokus Ennakkoperintä

Aina olennaisin. Aina tuorein. Aina mukanasasi.

”Ennakkoperintäsäännökset muuttuvat jatkuvasti verotusta koskevien lainsäädäntömuutosten sekä esimerkiksi vuosittaisten budjettilakien myötä. Minä ja kirjoittajakollegani huolehdimme siitä, että saat Fokus Ennakkoperintä -teoksesta aina tuoreimman tiedon.”

- **Tomi Peltomäki**, verotuksen oikaisulautakunnan puheenjohtaja

TEEMANA TALOUDELLISET VÄÄRINKÄYTÖKSET

- 18 **HAASTATTELUSSA RITVA SAHAVIRTA**
Lisää yhteistyötä korruption vastustamiseksi
- 12 **AKE TURUNEN, ELISA KOPONEN:**
Korruptio vaivaa liiketoimintaa kehittyvissä talouksissa
- 15 **CHRISTIAN SAVTSCHENKO:**
Tilintarkastaja arvioi väärinkäytösriskejä tilinpäätöksen oikeellisuuden kannalta
- 22 **MARKO NIEMELÄ:**
Yrityksen taustat määrittävät sen luotettavuuden
- 26 **EILA KOIVU:**
Miten rajata väärinkäytösmahdollisuuksia?
- 30 **NIGEL IYER, MARTINA MARMAI:**
Pääsärkynä väärinkäytökset ja korruptio – uusia lääkkeitä tarvitaan
- 34 **HELGE VUOTI, SAMI VAINIO-PALKEINEN:**
Sisäinen tarkastaja ja väärinkäytökset
- 38 **JIMI SIEKKINEN:**
Valvontamekanismit ja tilinpäätöksen laatu

– Haluamme kehittää tilintarkastusta vastaamaan entistä paremmin sidosryhmien erilaisiin tarpeisiin, sanoo puheenjohtaja **Petri Kettunen** Suomen Tilintarkastajat ry:stä. **8**

HAASTATTELUSSA

- 8 PETRI KETTUNEN**
Vuoropuhelu vie tilintarkastusta eteenpäin

TILINPÄÄTÖS

- 48 KATI PAJUNEN:** Laadukkaampaa IFRS-raportointia liitetietoja kehittämällä

TILINTARKASTUS

- 52 BENITA GULLKVIST:** Uudistunut tilintarkastuskertomus – kokemuksia Iso-Britanniasta ja Alankomaista
- 57 CHRISTIAN SAVTSCHENKO:** Lukuopas – näin luet uutta tilintarkastuskertomusta

YHTIÖOIKEUS

- 66 JANNE RUOHONEN:** Toimialamääräys osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä

SISÄINEN TARKASTUS

- 74 JAAKKO RÖNKKÖ, MIKKO LILJA:** Sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuden arviointi

AJANKOHTAISTA

- 5** Uudistunut tilintarkastuslaki voimaan 19.8.2016
- 46** Risto Ruuskalla on hyvä tilintarkastustapa hallussa
- 70 OLAVI ALA-NISSILÄ:** Ulkoisen valvonnan haasteet SOTE- ja maakuntahallinnon uudistuksen lähestyessä
- 78 LAURI ROTI:** Havaintoerot Tekes-projektien tarkastusraporteissa

VAKIOPALSTAT

- 7 PÄÄKIRJOITUS:** Käyttäjälähtöisyyttä tilintarkastuksen kehittämiseen
- 42 VEROTUKSEN VIISARIT – TERO HONKAVAARA:** Tohtorikopla tutkimaan yritysverotuksen kehittämistä
- 44 PYKÄLÄPILOTTI**

Kansainväliset pk-yritykset odottavat poutasäätä

Syksyn pk-barometri kertoo, että kansainväliset pk-yritykset odottavat liiketoimintansa kehittyvän suotuisassa poutasäässä. Suhdanteiden parantumiseen seuraavan vuoden kuluessa usko on lähes 60 % kansainvälisistä pk-yrityksistä. Niillä oli myös muita pk-sektorin yhtiöitä optimistisemmat kasvunäkymät kansainvälisillä markkinoilla. Myös rajojen ulkopuolelle suuntautuvan viennin uskottiin vilkastuvan seuraavan vuoden aikana.

<https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/pk-yritysbarometrit/pk-yritysbarometri-22016-539821>

UUDISTUNUT TILINTARKASTUSLAKI VOIMAAN 19.8.2016

Uudistuneen lain myötä tilintarkastuksen kohteena on yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpito, tilinpäätös sekä hallinto. Tilintarkastuskertomuksessa annettavat lausunnot muuttuvat.

Tilintarkastuslain muutoksilla pantiin täytäntöön EU:n tilintarkastusdirektiiviin tehdyt muutokset sekä yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastusta koskevan EU-asetuksen jäsenvaltio-optiot. EU-asetus on sellaisenaan sovellettavaa lainsäädäntöä kaikissa EU-maissa. Tilintarkastuslain muutosten yhteydessä päivitettiin myös useiden muiden lakien tilintarkastusta koskevia säännöksiä.

Keskeisimmät muutokset

Tilintarkastuksen kohdetta, tilintarkastuskertomusta ja seuraamusjärjestelmää koskevia säännöksiä on muutettu. Lisäksi on säädetty erityissäännöksiä yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen eli listayhtiöiden, luottolaitosten ja vakuutusyhtiöiden tilintarkastukseen.

Tilintarkastuksen kohde

Tilintarkastuksen kohteena on uudistuneen lain mukaan yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpito, tilinpäätös sekä hallinto. Toimintakertomus on poistettu tilintarkastuksen kohteesta, mutta siihen kuitenkin kohdistetaan EU-direktiivien mukaiset tarkastustoimenpiteet, jotka vastaavat kansainvälistä käytäntöä.

Tilintarkastuskertomus

Tilintarkastuskertomuksessa annettavat lausunnot muuttuvat 31.12.2016 tai sen jälkeen päättyviltä tilikausilta annettavissa tilintarkastuskertomuksissa. Toimintakertomuksen tarkastuksessa ja siitä annettavissa lausunnoissa siirrytään direktiivien mukaiseen käytäntöön eli lausutaan, onko toimintakertomus laadittu sitä koskevien säännösten mukaisesti ja onko toimintakertomus yhdenmukainen tilinpäätöksen kanssa. Lisäksi tulee todeta, onko toimintakertomuksessa havaittu olennaisia virheitä.

Tilinpäätöksestä lausutaan, antaako tilinpäätös noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikean ja riittävän kuvan yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta ja täyttääkö tilinpäätös lakisääteiset vaatimukset.

Seuraamusjärjestelmä

Huomautuksen, varoituksen ja hyväksymisen peruuttami-

sen lisäksi lakiin on tullut uusia direktiivin vaatimia seuraamuksia kuten määräaikainen kielto toimia tilintarkastajana tai tilintarkastusyhteisön hallintoelimissä sekä seuraamusmaksu, joka voidaan määrätä vain niissä tapauksissa, jos tilintarkastaja rikkoo ns. jäädyttelyaikaa siirtyessään tilintarkastusasiakkaansa palvelukseen.

Yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä koskevat erityissäännökset

Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen tilintarkastuksissa noudatetaan tilintarkastuslain säännösten lisäksi EU:n tilintarkastusasetusta.

Tilintarkastustoimeksiannon kesto

Uuden sääntelyn mukaan tilintarkastusyhteisöä tulee vaihtaa 10 vuoden välein. Toimikausien enimmäiskesto voidaan kuitenkin pidentää 20 vuoteen, jos järjestetään tarjouskilpailu. Jos yhteisö on valinnut enemmän kuin yhden tilintarkastajan (ns. joint audit), voidaan toimikausien enimmäiskesto pidentää 24 vuoteen. Tilintarkastusyhteisön rotaation lisäksi päävastuullista tilintarkastajaa tulee vaihtaa seitsemän vuoden välein kuten nykyisinkin.

Muut kuin tilintarkastuspalvelut

EU-asetuksessa rajoitetaan niitä palveluja, joita tilintarkastaja voi tarjota tilintarkastusasiakkaalleen, joka on yleisen edun kannalta merkittävä yhteisö. Tilintarkastuslaissa on kuitenkin hyödynnetty EU-asetuksen optiot sallia arvonnäytyspalvelujen ja tiettyjen veropalvelujen tarjoaminen.

Veropalveluita saa tarjota, mikäli ne liittyvät

- 1) verolomakkeiden täyttämiseen
- 2) julkisten tukien tai verokannustimien yksilöimiseen
- 3) verotarkastuksessa avustamiseen
- 4) välittömien tai välillisten verojen taikka laskennallisten verojen laskemiseen tai
- 5) veroneuvontaan.

Tilintarkastaja saa tarjota näitä palveluita, jos niillä ei ole suoraa vaikutusta tai niillä on erikseen tai yhdessä vain vähäinen vaikutus tarkastettavaan tilinpäätökseen. Muita palveluja koskevia säännöksiä sovelletaan ensimmäisen kerran tilikaudella, joka alkaa lain voimaan tulon jälkeen.

Mirja Fraktman
tilintarkastusasiantuntija
Suomen Tilintarkastajat ry

K3/2016

AJANKOHTAISTA VEROTUKSESSA / ARVONLISÄVEROTUKSESSA

AJANKOHTAISTA VEROTUKSESSA

Aamupäivällä käydään läpi, mitä on tapahtunut ja mitä tulossa; lainsäädännön muutoksia, tuoreita oikeustapauksia, KHO:n päätöksiä, verottajan kannanottoja, tulkintoja ja linjauksia sekä muita ajankohtaisia verotusasioita. Lisäksi käsitellään mm. verolaskelman olennaiset muutokset, ja voitonjakokelpoiset varat, niiden olennaiset muutokset ja rajotukset uudessa kirjanpitolaisissa.

Erityisasiantuntija, OTK
Ilkka Lahti
Valtiovarainministeriö

AJANKOHTAISTA ARVONLISÄVEROTUKSESSA

Ilmapäivällä käydään läpi viimeaikaisia ja tulevia lakimuutoksia, uusinta arvonlisäverotuksen oikeus- ja verotuskäytäntöä ja tuoreimpia Verohallinnon ohjeita. Käsitellään mm. kiinteistöjen arvonlisäverotuksen keskeisiä kysymyksiä, romualan ja rakentamisen alv-käytäntöjä ja käännettyä verovelvollisuutta, arvonlisäveron vähennysoikeuteen liittyviä kysymyksiä tuoreimman oikeuskäytännön valossa sekä yleisesti muita ajankohtaisia alv-asioita ja Verohallinnon kantoja erilaisiin arvonlisäverotuksen kysymyksiin. Lisäksi käydään läpi verotarkastuksiin liittyviä keskeisiä näkökohtia.

Senior Tax Manager
Tero Takalo
KPMG Oy Ab

Tax Advisor
Matti Lindholm
KPMG Oy Ab

VT, arvonlisävero-
asiantuntija
Hanna Huhtala
KPMG Oy Ab

HINNAT JA ILMOITTAUTUMINEN

Suomen Tilintarkastajat ry:n jäsenille:

- Varsinaiset jäsenet 295 € + alv.
- Muut jäsenluokat 330 € + alv.

Ilmoittautuminen koulutusportaalissa.

Ei-jäsenille 590 € + alv.

Ilmoittautumien aspa@suomentilintarkastajat.fi

Aineisto, kahvitarjoilut sekä lounas sisältyvät hintaan.

PAIKKAKUNNAT JA -PÄIVÄT

Ma 7.11.2016 Kuopio	Ma 21.11.2016 Oulu
To 10.11.2016 Tampere	To 24.11.2016 Turku
Ma 14.11.2016 Helsinki	Ma 28.11.2016 Vaasa
To 17.11.2016 Kouvola	

Luennot klo 9.00-16.30.
Ilmoittautuminen ja aamukahvi klo 8.30 alkaen.

Mahdollisista aikataulumuutoksista ilmoitetaan erikseen. Pidätämme oikeuden muutoksiin.

BALANSSI

Julkaisija
Kustannus Oy Tase-Balans

Kustannus Oy Tase-Balans on Suomen Tilintarkastajat ry:n omistama yhtiö.

Toimitus
Päätoimittaja Tarja Sviili
tarja.sviili@balanssilehti.fi
Fredrikinkatu 61 A, 4. krs.
00100 Helsinki

Toimitusneuvosto
Eero Suomela, puheenjohtaja
Ari Engblom
Jani Heikkala
Markku Järvenoja
Lasse Niemi
Jukka Prepula
Tarja Sviili

Taitto
Crisme Kotilainen, Citrus Agency Oy

Ilmestymistiheys
Lehti ilmestyy v. 2016 viisi kertaa.
Vuosikerta 125,00 € (sis. alv 10 %) sisältää veloituksen lukuvoiteuden vuonna 2016 Balanssi Online -palveluun.
Irttonumero 30,00 € (sis. alv 24 %).

Tilaukset
toimitus@balanssilehti.fi
www.balanssilehti.fi
Puh. (09) 7552 2017
Suomen Tilintarkastajat ry / ST-Akatemia Oy

Ilmoitusmyynti
ilmoitukset@balanssilehti.fi

Painopaikka
Painotalo Plus Digital Oy

Kirjoituksissa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajien omia eivätkä edusta välttämättä omistajayhteisön virallista kantaa.

ISSN 2323-4695 (lehti)
ISSN 2343-3612 (verkkojulkaisu)

Kansikuva
Jari Härkönen

Käyttäjälähtöisyyttä tilintarkastuksen kehittämiseen

Tilintarkastussääntelyssä saavutettiin elokuussa yksi virstanpylväs, kun EU-direktiivin ja -asetuksen mukaisesti uudistettu tilintarkastuslaki tuli voimaan. Monivuotista EU-säädösprosessia ja kansallisen toimeenpanon valmistelua leimasi pelko ylisääntelystä. Listayhtiöiden ja ns. PIE-yhteisöjen eli pankkien ja vakuutusyhtiöiden tilintarkastusta koskevia vaatimuksia uusi laki on erityisesti tiukentanut, mutta näyttää, että kaikkein pahimmat ylisääntelyn karikat on onnistuttu välttämään implementoinnissa hyödynnetyt asetuksen mahdollistamien kansallisten optioiden ansiosta.

Eurooppalaiset pöytätyöt tulevat uuden tilintarkastuslain myötä entistä vahvemmin osaksi suomalaisyritysten tilinpäätösten varmennusta. Toimintakertomus tarkastetaan direktiivien mukaisesti, mutta erillisenä tilintarkastuksen kohteena se ei enää ole. Tilintarkastaja myös raportoi toimintakertomuksesta eurooppalaisen käytännön mukaisesti. Sijoittajien silmissä muutokset lisäävät kansainvälisesti toimivien yhtiöiden taloudellisen raportoinnin vertailtavuutta.

Maailma ei kuitenkaan ole valmis, vaikka pykälät on myllätty uusiksi. Työ- ja elinkeinoministeriössä arvioidaan parhaillaan, sisältyykö nykyiseen lakiin hallinnollista taakkaa aiheuttavia säännöksiä. Enemmän huomiota pitäisi kuitenkin kiinnittää siihen, miten osakkeenomistajien, yritysten ja muiden sidosryhmien näkökulma tulisi entistä vahvemmin huomioiduksi tilinpäätösten lakisäätöistä varmennusta kehitettäessä. Käyttäjälähtöisemmällä otteella varmistettaisiin, että tilintarkastajan raportointi vastaisi paremmin erilaisten toimijoiden tarpeita.

Innostavana esimerkkinä tällaisesta suuntauksesta voi pitää tilintarkastuskertomuksen uudistusta listayhtiöissä. Niiden kertomuksissa raportoidaan ensi kerran asioita, jotka tilintarkastajan harkinnan mukaan ovat olleet merkittävimpiä suoritettua tilintarkastuksessa. Sijoittajien asemaa merkittävästi vahvistava reformi tulee monipuolistamaan ja täydentämään pörssiyritysten, ja myöhemmin myös pankkien ja vakuutuslaitosten tilinpäätöksistä saatavaa informaatiota.

Käyttäjälähtöistä kehittämistyötä edustaa myös Suomen Tilintarkastajat ry:n ja sen pohjoismaisten sisarjärjestöjen yhdessä laatima, kansainvälisestäkin ainutlaatuinen aloite pk-yhteisöjen tilintarkastusstandardiksi. Hanke on ottanut nyt tuulta siipiensä alle, kun ISA-standardia laativa IAASB on nostonut pk-yritysten tilintarkastuksen globaalille agendalleen.

Monet sidosryhmät odottavat tilintarkastajan käyvän läpi myös hallintoon liittyviä asioita. Käsite on kuitenkin hyvin epäselvä, minkä vuoksi myös tämä teema on TEM:n työryhmässä käsiteltävänä. Yhdenmukaisemman näkemyksen muodostamista ja odotuskulun kaventumista edistäisi se, että sääntelyä selkeytettäisiin. Edelleenkin tarkastettaisiin hallintoon liittyviä asioita, mutta sääntelyssä enemmän painoarvoa annettaisiin hyvän tilintarkastustavan mukaisille toimenpiteille (kansainväliset tilintarkastusstandardit). Tilintarkastajan huomautusvelvollisuus on edelleen hyvä väline työkalupakissa, joskin sitäkin voisi hiukan teroittaa ajan patinasta.

TARJA SVIILI

päätoimittaja
tarja.sviili@balanssilehti.fi

Petri Kettunen: Vuoropuhelu vie tilintarkastusta eteenpäin

– Haluan edistää tilintarkastajien ja sidosryhmien välistä vuoropuhelua, jotta pystymme entistä enemmän tuottamaan lisäarvoa ja lisäämään eri toimijoiden välistä luottamusta, sanoo KHT Petri Kettunen. Hän uskoo lakiuudistuksen tuomien uusien käytäntöjen lähentävän ammattikunnan, asiakkaiden ja sidosryhmien käsityksiä tilintarkastajan tehtävistä.

TEKSTI / TARJA SVIILI

KUVAT / JARI HÄRKÖNEN, PIRITTA FORS

Turun ja Helsingin väliä pendelöivä Petri Kettunen vetää KPMG:n Turun toimistoa. – Tilintarkastuksen parissa olen viihtynyt jo 20 vuotta, hän laskelee.

Kesäkuussa Suomen Tilintarkastajat ry:n hallituksen uudeksi puheenjohtajaksi valittu KHT **Petri Kettunen** pääsi elokuussa heti ensitöikseen sonnustautumaan puheenjohtajan pronssiin käätyihin. Hän isännöi Naantalissa Pohjoismaisen Tilintarkastajaliiton, NRF:n, 20.8. pidettyä vuosikokousta ja sen yhteydessä järjestettyä kansainvälistä seminaaria, josta oli tuomisina hyviä uutisia.

Hanke pk-tilintarkastusstandardiksi etenee

Erityistä painoarvoa Naantalin seminaarille antoivat mm. IAASB:n puheenjohtaja **Arnold Schilder**, IFAC:n puheenjohtaja **Olivia Kirtley** ja puheenjohtaja **Petr Kriz** FEE:stä. Kettunen ei peittele tyytyväisyyttään siihen, että alan globaalit vaikuttajat saatiin houkuteltua jälleen Pohjolan perukoille kesken Manner-Euroopan lomasesongin.

– Keskusteluissa nousi vahvasti esiin NRF:n hanke pienten yhteisöjen tilintarkastuksen kehittämiseksi (Standard for Audit of Small Entities SASE). Pohjoismaisten järjestöjen käynnistämän projektin ansiosta pk-yritysten tilintarkastuksen kehittämistarpeet on tunnustettu laajemminkin eri puolilla maailmaa ja asia on nyt nousemassa myös kansainväliseen viitekehukseen, hän kertoo.

Kettusen mukaan seminaarissa saatiin vahvistus sille, että IAASB (International Auditing and Assurance Standards Board) on ottanut omalle agendalleen pk-tilintarkastusten kehittämisen.

– Näen tämän osoituksena siitä, että pienempienkin maiden tilintarkastajajärjestöt voivat saada omia näkökulmiaan konkreettisesti läpi kansainvälisessä yhteistyöverkostossa. Jatkamme NRF:ssä kuitenkin aktiivista työtä pk-tarkastusten kehittämiseksi, jotta myös

IAASB:n kehitystyön myötä tilintarkastus palvelee entistä paremmin pk-yritysten tarpeita.

Tilintarkastuksen ytimessä

Petri Kettusen ja yhdistyksen uuden hallituksen yhteinen taival on muutoinkin alkanut rivakasti. Pehmeän laskun sijaan hallitustyöskentelyn alkumetrejä on leimannut intensiivinen paneutuminen tilintarkastuksen perimmäisiin kysymyksiin.

Kettunen myöntää, että nyt ollaan menty suoraan asioiden ytimeen.

– Olemme hioneet hallituksessa näkemystämme mm. hallinnon tarkastuksesta, toimintakertomuksesta ja tilintarkastusvelvollisuuden rajoista, joihin liittyviä muutostarpeita TEM:n työryhmässä parhaillaan selvitetään. On ollut antoisaa käydä sidosryhmien kanssa vuoropuhelua siitä, mitä tilintarkastajan odotetaan tarkastavan ja raportoivan. Odotan innolla keskusteluja siitä, miten voimme työllämme tuottaa entistä enemmän lisäarvoa ja lisätä luottamusta eri toimijoiden välillä.

Työryhmän esityksiä odotetaan lausuntokierrokselle heti vuoden 2017 alkupuolella, joten aikaa sidosryhmäkeskusteluille ei ole tarjolla kovin runsaasti.

Tilintarkastuskertomus uudistuu

Petri Kettunen kertoo tilintarkastuksen muuttuvan monella tapaa sääntelyuudistusten seurauksena. Mieluisimmaksi muutokseksi hän monien joukosta nostaa tilintarkastuskertomuksen uudistumisen.

– Erityisesti listayhtiöiden uudistunut tilintarkastuskertomus vastaa sijoittajien odotuksiin kattavammasta informaatiosta.

Tilintarkastusdirektiivin ja uuden EU-asetuksen kansallinen implementointi yhdessä tilintarkastusstandardeihin tehtyjen uudistusten kanssa muut-

tavat merkittävällä tavalla tilintarkastajan raportointia. Tilintarkastajayhdistyksen puheenjohtaja herättelee jo hyvissä ajoin tilintarkastajakuntaa ja heidän asiakkaitaan muutokseen.

– Ensi keväänä annettavat tilintarkastuskertomukset listayhtiöiden tilintarkastuksista muuttuvat merkittävästi. Ja vuonna 2018 muuttuvat myös muiden yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen kuten pankkien ja vakuutusyhtiöiden kertomukset. Ne sisältävät jatkossa aiempaa runsaammin tietoa yhteisön tilintarkastuksesta. Lisäksi kaikkien yhteisöjen tilintarkastuskertomuksen rakenne muuttuu.

Informatiivisempi ja sijoittajaystävällisempi kertomus

Petri Kettunen pitää uudistusta erittäin merkittävänä ja sijoittajien asemaa vahvistavana.

– Sijoittajat ja sidosryhmät saavat aiempaa enemmän tilinpäätökseen liittyvää tietoa, kun ensi kevään listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksissa kerrotaan tilintarkastuksen kannalta keskeisimmistä seikoista. Nämä ovat asioita, jotka tilintarkastajan harkinnan mukaan olivat merkittävimpiä keyseisen vuoden tilintarkastuksissa.

Kettunen uskoo, että uudistus parantaa sijoittajien asemaa, koska se auttaa arvioimaan yhtiöiden tilinpäätösinformaatiota ja tilinpäätökseen liittyviä riskejä.

– Samalla se avaa sitä, mitä me tilintarkastajina teemme ja mihin asioihin olemme kiinnittäneet erityistä huomiota.

Standardoitujen kertomustekstien aika ohitse?

Muutos vääjäämättä pidentää tilintarkastuskertomuksia yleisen edun kannalta merkittävässä yhtiöissä. Suomen Tilintarkastajat ry:n puheenjohtaja odottaa, että pidemmissä kertomuk-

”

ON TÄRKEÄÄ, ETTÄ
TILINTARKASTAJA
KÄY JATKOSSAKIN
LÄPI HALLINTOON
LIITTYVIÄ ASIOITA.

sisä standardoidut ja persoonattomat kertomukset korvautuvat monipuolisemmalla ja yrityskohtaisesti räätälöidymmällä tiedolla.

– Kertomukset pyrittäneen silti pitää määnn mahdollisimman tiiviinä. Ja edelleenkin emme lausu yksittäisistä asioista vaan tilinpäätöksestä kokonaisuudessaan, Kettunen täsmöntää.

Hän myös muistuttaa, että taloudellisen raportoinnin osapuolien roolit säilyvät ennallaan.

– Velvollisuus luovuttaa tietoja säilyy yhteisöllä itsellään, ja tilintarkastaja varmentaa yhteisön antamia tietoja.

Tilinpäätös ja toimintakertomus kehittyvät itsenäisesti

Tilintarkastuslain uudistuksen myötä toimintakertomus ei jatkossa enää ole täyden tilintarkastuksen kohteena. Kettusen mielestä tämä antaa suomalaisyrityksille entistä paremmat mahdollisuudet kehittää toimintakertomusta ja edistää siten raportoinnin kansainvälistä vertailtavuutta.

Hän on iloinen, että Suomessa siirrytään nyt eurooppalaiseen tapaan, jossa toimintakertomus kuuluu kylläkin osana tilintarkastajan työhön, ja tilintarkastaja raportoi siitä eurooppalaisen käytännön mukaisesti.

– Jatkossa tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan ja toimintakertomus jää erilliseksi dokumentiksi. Tämän seurauksena raportointi toimintakertomuksessa kehittyi tulevaisuudessa itsenäisesti antaen mahdollisuu-

den informoida laajemmin yhtiötä koskevista asioista, uskoo Kettunen.

Hallinnon tarkastuksen käsite päivityksen tarpeessa

Tilintarkastajia on keväästä lähtien puhuttanut hallinnon tarkastus tilintarkastuksen kohteena. Äskettäin loppuun saatetun tilintarkastuksen EU-reformin kansallisen toimeenpanon yhteydessä päätettiin tehdä selvitys sääntelytaakkaa aiheuttavista kysymyksistä tilintarkastuslaissa. Yksi selvitettävistä asioista on hallinnon tarkastus.

Petri Kettunen totesi heti puheenjohtajuuskautensa alussa, että hallinnon tarkastusta ei pidä kuopata, vaan sen käsitettä pitää selkiyttää. Hänen mukaansa on tärkeää, että tilintarkastuksessa käydään jatkossakin läpi hallintoon liittyviä asioita.

Hän korostaa, että tätä myös useat sidosryhmät tilintarkastajalta odottavat.

– Hallinto-sana tulisi käsitteen epäselvyyden ja tulkinnanvaraisuuden takia poistaa laista erillisenä tilintarkastuksen kohteena. Hallinnon tarkastukselle ei ole määritelty selkeää sisältöä ja sillä on yleisesti viitattu tarkastuskohteena olevan yhteisön taloudellisen raportoinnin hallinnon tarkastamiseen, sanoo Kettunen.

Vaikka hallinto poistettaisiin tilintarkastuksen kohteesta, ei se aiheuttaisi merkittävää muutosta tilintarkastajan suorittamiin toimenpiteisiin, koska huomattava osa hallinnon tarkastukseen luettavista toimista sisältyy jo nykyisellään hyvän tilintarkastustavan mukaiseen tilinpäätöksen varmentamiseen.

Kohti kansainvälistä käytäntöä

Kettunen tarkentaa, että edelleen voitaisiin säilyttää tilintarkastajan huomautusvelvollisuus, jolloin kertomuksessa huomautettaisiin esimerkiksi siitä, että yhtiön hallitus on toiminut osakeyhtiölain vastaisesti.

– Kansainvälisesti hallintoa tarkastetaan tilintarkastusstandardien mu-

kaisesti osana tilinpäätöksen varmentamista, jolloin hallintoa koskevat olennaiset tarkastustoimenpiteet säilyvät tilintarkastuksessa, kertoo tilintarkastajayhdistyksen puheenjohtaja.

Petri Kettunen uskoo, että kansainvälisten käytäntöjen myötä tilintarkastajien, yritysten, omistajien ja muiden sidosryhmien käsitykset hallinnon tarkastuksesta ja siihen liittyvistä tehtävistä lähentyvät.

– Tämä kaventaa tilintarkastukseen liittyvää odotuskulua ja vahvistaa luottamusta tilintarkastusinstituutioon. On tärkeää, että eri osapuolilla on samankaltainen käsitys siitä, mitä tilintarkastaja hallinnon osalta tarkastaa ja miten hän siitä raportoi. Tilintarkastajan huomautusvelvollisuus ja sen sisältö olisi jatkossa avainasemassa.

Tilintarkastus tärkeä myös pienemmille yhteisöille

Ministeriön selvitettävien asioiden listalle on nostettu myös tilintarkastusvelvollisuuden rajojen arviointi. Elinkeinoelämän isot järjestöt ovat jo aiemmin vaatineet kokorajojen nostoa yritysten sääntelytaakan keventämiseksi.

Palvelut paranevat saman katon alla

Suomen Tilintarkastajat ry:n puheenjohtaja Petri Kettunen pitää keväällä 2014 toteutunutta tilintarkastajayhdistysten fuusiota hyvänä asiana.

– Yhdistyminen on vienyt jäsenpalveluja eteenpäin ja myös muuta yhdistyskonsernin toimintaa. Edunvalvontatyömme on myös terävöitynyt.

Samanaikaisesti Kettunen kuitenkin tunnistaa, että heterogeenisella jäsenkunnalla on erilaisia tarpeita.

– Erityisesti pk-yritysten tilintarkastukseen liittyvissä asioissa meidän tulisi tukea jäseniämme paremmin. Pk-standardihanke on tästä konkreettinen esimerkki ja nyt se menee oikeaan suuntaan, kun IAASB on ottanut asian osaksi tilintarkastusstandardien kehitystyötä.

Kettusen mukaan keskusteluissa jäsenistön kanssa on noussut esiin palvelu, jossa ohjeistettaisiin hyvästä tilintarkastustavasta. Erilaisia toteutusmuotoja pohditaan parhaillaan.

Petri Kettusen mielestä norminpurkukeskustelu on tässä kohdin eksynyt väärille raiteille.

– Tilintarkastuksen kokorajat heijastelevat yleisemmin sitä, millainen arvo taloudellisen raportoinnin luotettavuudelle ylipäänsä annetaan yhteiskunnassamme. Nykyiset rajat osoittavat, että tilintarkastukselle on annettu tärkeä rooli keskinäistä luottamusta ja avoimuutta vahvistavana toimintona.

EU-tasolla matalat rajamme pitäisi Kettusen mukaan nähdä laajemmassa kontekstissa. Suomi on muiden Pohjoismaiden tapaan pienten yritysten maa, ja alhaiset rajat ilmentävät tätä erityispiirrettä kansallisessa toimintaympäristössämme. Sääntelytaakan keventämiskeskustelussa on hänen mielestään jäänyt huomaamatta, miten laaja joukko eri toimijoita hyötyy siitä, että valtaosa yrityksistämme aivan pienimpiä lukuun ottamatta tilintarkastetaan.

– Tilintarkastus palvelee samanaikaisesti monia eri tahoja; osakkeenomistajia, yritysten sopimuskumppaneita, rahoittajia, verottajaa ja henkilöistöä. Tämä on riippumaton ja kustannustehokas tapa varmentaa tietoa la-

jan käyttäjäkunnan tarpeisiin. Suomen tilannetta tarkasteltaessa näkisim, että alhaisten kokorajojemme ja matalan korruptoituneisuuden välillä on tietty yhteys, pohtii Suomen Tilintarkastajat ry:n puheenjohtaja.

Riippumattoman varmennuksen tarve kasvaa

Näköpiirissä on Petri Kettusen mukaan myös selkeitä kehitystrendejä, joiden realisoituminen pikemminkin kasvattaa kuin vähentää luotettavan taloudellisen tiedon tarvetta.

– Yritykset kertovat yhä laajemmin vastuullisuusasioista sidosryhmien vaatiessa läpinäkyvää raportointia. Digitaalisatio muuttaa eri osapuolten liiketoimintaprosesseja ja toimintoja – talouden raportointiympäristö tulee saamaan tästä osansa. Asiakastyössä korostuu entisestään luottamuksellinen suhde ja keskustelukumppanuus. Asiakas voi käydä riippumattoman tilintarkastajan kanssa keskustelua, jotka auttavat hallitsemaan päätöksentekoon liittyvää epävarmuutta.

Myös vaihtoehtoisten rahoitusmuotojen, kuten joukkorahoituksen, yleistyminen yritysten rahoituspohjan la-

Yhdistyksen uuden puheenjohtajan vetovastuulle on siirtynyt myös yhdentymishanke JHTT-tilintarkastajat ry:n kanssa.

– Olemme yksi ammattiryhmä, jota koskevat samat tutkintovaatimukset ja valvonta. Onkin luontevaa, että tämä heijastuisi myös järjestökenttään, Petri Kettunen toteaa.

Toimintojen yhdentyminen monipuolistaisi JHTT-yhdistyksen jäsenten jäsenpalveluja nykyisestä.

– Tämä tietysti edellyttää, että saamme käyttöömme JHT-kunnan tieto-aidon julkissektorin tarkastukseen liittyvissä asioissa. Järjestöfuusion onnistumisen kannalta ratkaisevan tärkeää on jäsenistön aktiivisuus jäsenpalvelujen ja edunvalvontatoiminnan kehittämisessä.

jentamisessa lisää Kettusen mukaan taloudellisen tiedon oikeellisuuden varmentamistarvetta jatkossa.

Työn merkityksellisyys syntyy asiakaskohtaamisissa

Puheenjohtaja Petri Kettunen sanoo, että yhdistys pyrkii tukemaan jäseniään tuottamalla heille erilaisia ammatinharjoittamisessa tarvittavia työkaluja. Hän kuitenkin korostaa, että myös jokaisella tarkastajalla on vastuu tilintarkastaja-ammattin arvostuksen edistämässä.

– Se, miten asiakkaamme ymmärtävät tilintarkastuksen merkityksellisuuden riippuu tilintarkastajasta itsestään – miten hyvin arjen asiakastyössä pystymme havainnollistamaan asiakkaan saamia hyötyjä. Numeroiden murskaajina emme ehkä aina osaa puheke sanoiksi lisäarvoa, jota asiakkaamme työstämme saavat, pohtii Kettunen.

Merkityksellisyys syntyy hänen mukaansa asiakaskohtaamisissa.

– Avoin kommunikointi, vuorovaikeutus ja luottamus tarkastuskohteen kanssa ovat avainasioita hyvässä asiakaskokemukseen pyrittäessä. □

Korruptio

vaivaa liiketoimintaa kehittyvissä talouksissa

Suomalaisyritysten suurimmat riskit ovat ulkomailla. Johdon asenteilla, yrityskulttuurilla sekä riittäville ohjeilla ja kontroleilla on suuri merkitys taloudellisten väärinkäytösten ehkäisemisessä ja paljastamisessa.

AKE TURUNEN, ELISA KOPONEN

Yrityksiin kohdistuvat väärinkäytökset eivät ole harvinaisia. Noin viidesosa suomalaisorganisaatioista on kohdannut taloudellisia väärinkäytöksiä viimeisten kahden vuoden aikana, ja globaalisti yli reilu kolmannes yrityksistä joutuu niiden kohteeksi.

Liiketaloudellisesti pienet ja merkityksettömät yksiköt riskialttiita

Vaikka suomalaiset yhtiöt kohtaavat väärinkäytöksiä kotimaassa varojen väärinkäytön ollessa niistä yleisin, ovat suurien yhtiöiden taloudellisesti vakavimmat väärinkäytösriskit yleensä kehittyvissä talouksissa. Tapaukset ovat monitahoisia kokonaisuuksia, mutta ne kietoutuvat usein korruption ympärille, vaikka kyseessä ei olisikaan suora lahjonta.

Yleensä riskit realisoituvat tytäryhtiöiden asiakas- ja alihankkijasuhteissa, yhteisyrityksessä tai muissa liiketoimissa maissa, joissa verkostoitumisen, vieraanvaraisuuden osoittamisen ja korruption raja on häilyvä ja osin normaaliksi koettua liiketoimintakulttuuria.

Väärinkäytösten mahdollisuus on yleensä suurempi liiketoimintayk-

siköissä, joilla ei ole kokonsa vuoksi merkitystä yrityksen taloudelliseen asemaan, ja joiden sisäiseen valvontaan ja riskienhallintaan ei ole siksi kiinnitetty riittävästi huomioita. Usein niissä ei tehdä konsernitason tilintarkastusta tai sisäistä tarkastusta säännöllisesti.

Vaikka väärinkäytökset eivät olisi laajamittaisia tai aiheuttaisi suurta välitöntä taloudellista vahinkoa yritykselle, voi niiden ilmitulo vahingoittaa

pahasti yrityksen mainetta. Väärinkäytökset ovatkin ennen kaikkea maineriski, ja ne voivat vahingoittaa yrityksen kilpailukykyä ja suhteita sidosryhmiin.

Kansainvälisestä sääntelystä paineita reagoida väärinkäytöksiin

Pragmaattisin syy kansainvälisesti toimiville yrityksille reagoida viipymättä ja riittävällä vakavuudella väärinkäytöksiin on tiukentuva kansainvälinen

sääntely. Maailmalla paljastuneet väärinkäytökset saattavat asettaa suomalaisen yhtiön syytteen alaiseksi Yhdysvaltojen Foreign Corrupt Practices Act -lain (FCPA) tai Britannian UK Bribery Act -lain mukaan.

Perusteeksi FCPA:n soveltamiseen voi riittää muun muassa se, että väärinkäytöstopaukseen liittyviä toimenpiteitä on tehty Yhdysvalloissa - esimerkiksi lähetetty tapaukseen liittyvä sähköposti maassa vieraillessa. Yhdysvalto-

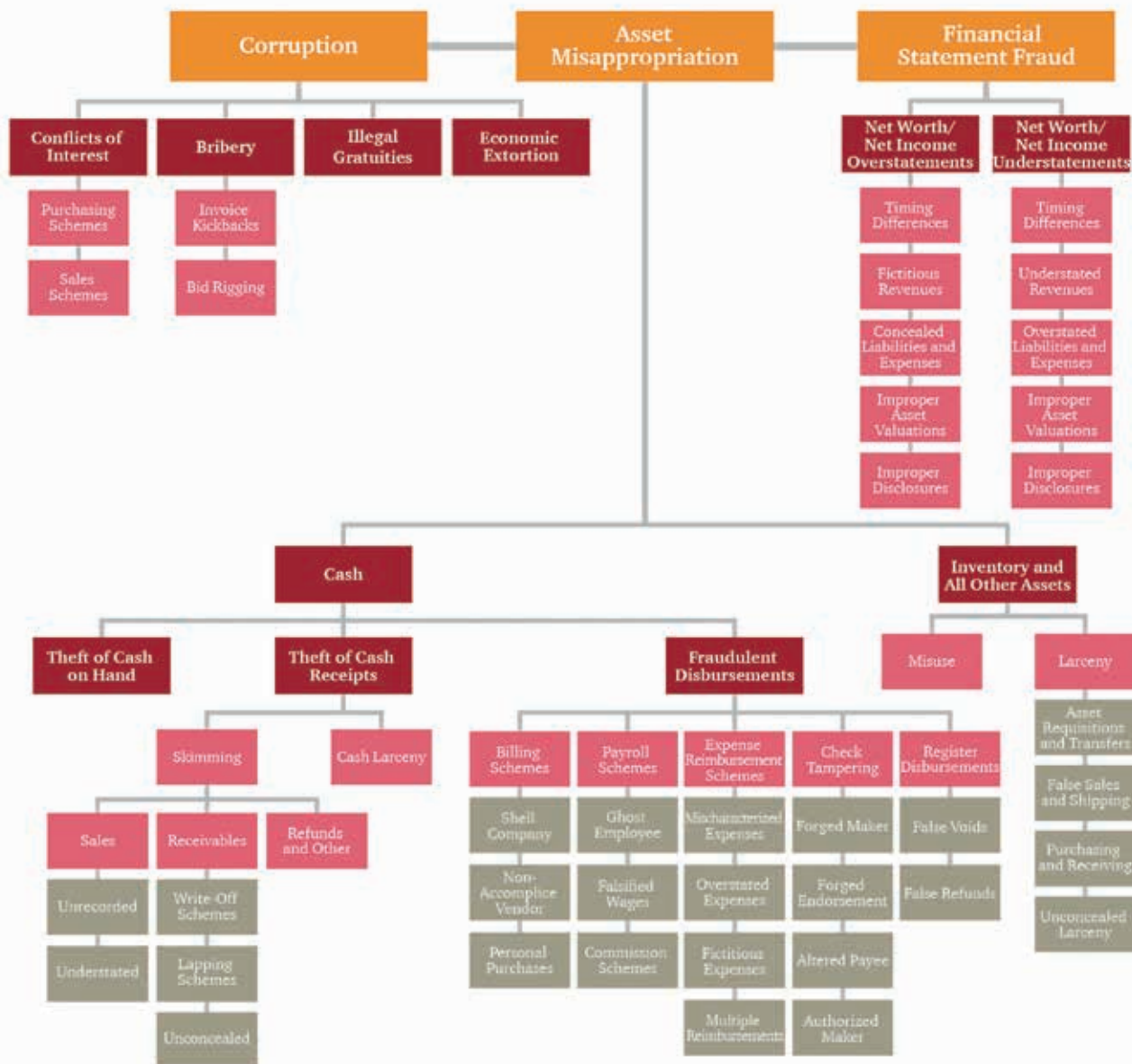
jen viranomaiset valvovat aggressiivisesti FCPA:n noudattamista ja määräävät tuntuvia sakkoja yrityksille, jotka syyllistyvät lahjontaan ja korruption tai eivät aseta riittäviä kontroleja tai pidä tarvittavaa kirjanpitoa.

Väärinkäytösten välillisiä vaikutuksia

Välittömät vaikutukset ovat usein pieni osa taloudellisten väärinkäytöksen aiheuttamista kokonaiskustannuksista. →

ACFE: Miten yritysten sisäiset toimijat syyllistyvät väärinkäyttöihin

Kuvio 1. ACFE: Miten yritysten sisäiset toimijat syyllistyvät väärinkäyttöihin

Väärinkäytösten vastainen organisaatio (Association of Certified Fraud Examiners) toteutti selvityksen sisäisten tahojen tekemistä väärinkäytöksistä. Sen mukaan valtaosa tapauksista liittyy varojen väärinkäyttöön, reilu kolmannes korruptioon ja kymmenesosa taloudellisen informaation vääristelyyn. Lähde: ACFE's Report to the nations on occupational fraud and abuse – 2016 global fraud study

Tilintarkastaja arvioi väärinkäytösriskejä tilinpäätöksen oikeellisuuden kannalta

Tilintarkastajan tavoitteena on tunnistaa ja arvioida väärinkäytöksestä johtuvan olennaisen virheellisuuden riskit liittyen tilinpäätöksen oikeellisuuteen ja vastata niihin.

Kansainvälinen tilintarkastusstandardi ISA 240 käsittelee väärinkäytöksiin liittyviä tilintarkastajan velvollisuuksia tilinpäätöksen tilintarkastuksessa. Sen mukaan "tilintarkastaja on velvollinen hankkimaan kohtuullisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätöksessä kokonaisuutena ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyyttä".

Tilintarkastaja määrittää olennaisuuden tilinpäätökselle kokonaisuutena ja arvioi mahdollisia virheellisyyksiä käyttäen tätä olennaisuutta. Tilintarkastuskertomuksessa ei raportoida epäolennaisia virheellisyyksiä johtuvista virheistä tai väärinkäytöksistä. Lisäksi esimerkiksi varojen väärinkäytökset eivät välttämättä edes johda tilinpäätöksen virheellisyyteen, sillä väärinkäytöksen havaittuun yrityksen johto tekee asianmukaiset kirjaukset tilinpäätökseen.

Tilintarkastajan tulee säilyttää amatillinen skeptisyys koko tilintarkastuksen ajan ja ottaa huomioon myös

väärinkäytösriski liittyen vilpilliseen taloudelliseen raportointiin. Tilintarkastusstandardien mukaan kaikkiin tilintarkastuksiin liittyy riski siitä, että johto sivuuttaa kontrolloja sekä lähtökohtaisesti myös väärinkäytösriski liittyen myynnin tulouttamiseen.

Riskien tunnistaminen ja niiden arviointi perustuu muun muassa tilintarkastajan näkemykseen, kokemukseen ja johdolle osoitettuihin tiedusteluihin heidän riskiarviostaan ja siihen liittyvistä prosesseista sekä johdon kommunikoinnista hallintoelimille ja työntekijöille. Riskiarviota tehdessään tilintarkastaja on kiinnostunut myös siitä, miten yrityksen johto toimii, onko sisäisen valvonnan taso asianmukainen ja kulttuuri sellainen, jossa korostetaan rehellisyyttä ja eettisiä arvoja.

Esisijainen vastuu väärinkäytösten estämisestä ja havaitsemisesta on sekä yhteisön hallintoelimillä että toimivalla johdolla. Suomessa tilintarkastajalla on kuitenkin rajoittamaton vastuu, joka saattaa johtaa opportunistiseen käyttäytymiseen, jossa vastuuta pyritään siirtämään tilintarkastajalle. Esisijaisesti korvausvelvollisena pitäisi tietenkin olla johto, koska johto vastaa sisäisestä valvonnasta, jonka avulla pyritään estämään väärinkäytöksiä.

Tyypillisiä väärinkäytösten välillisiä vaikutuksia voidaan tarkastella useista eri suunnista; näistä keskeisimmät liittyvät luottamukseen, maineeseen ja taloudellisiin vaikutuksiin.

Luottamus voidaan menettää työntekijän ja työntekijän välillä tai teko voi aiheuttaa uhan yrityksen ja sen sidosryhmien välisen luottamuksen menettämiseksi. Sidosryhmistä tärkein ovat asiakkaat. Kun luottamus yhtiön kykyyn valvoa toimintaansa heikentyy, voi se johtaa asiakassuhteiden vähen-

tymisen lisäksi ulkopuolisen valvonnan lisääntymiseen. Vaikutukset luottamukseen ovat usein merkittävimpiä myös tapauksissa, joissa väärinkäytös ei ole taloudellisesti mitattuna suuri.

Yrityksen maineen tai brändin saamat kolhut voivat näkyä suoraan liikevaihdossa vaikkapa asiakkaiden vähentymisen kautta tai yhtiön tuloksessa – maineen puhdistaminen maksaa. Välillisten vaikutusten merkitys voi realisoitua myös yrityskauppatilanteessa suoraan yrityksen arvoon.

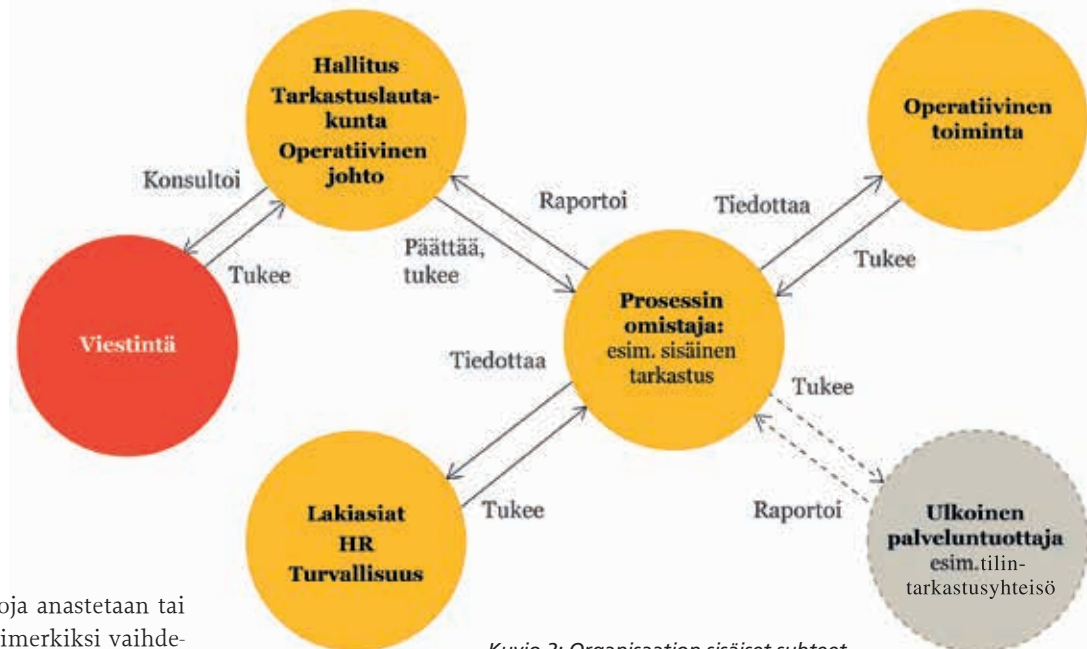
Johdon sisäiseen valvontaan liittyvistä velvollisuuksista huolimatta yrityksissä esiintyy valitettavan usein puutteita esimerkiksi pääkirjanpitoventien ja muistiotositteiden sekä maksuliikenteen kontrolloissa. Näihin seikkoihin tilintarkastajankin on aina syytä kiinnittää huomiota. Jos esimerkiksi kirjanpitäjä laatii muistiotositteen, jonkun muun pitäisi hyväksyä se. Asia voi kuitenkin usein olla vaikea järjestää käytännössä, jos esimerkiksi kahden henkilön yhtiöön pitäisi saada toimivat kontrollit.

Tilinpäätöksen tilintarkastuksen ensisijaisena tavoitteena ei siis ole väärinkäytösten estäminen eikä niiden etsiminen. Väärinkäytösriskiä arvioidaan tilintarkastuksessa tilinpäätösinformaation oikeellisuuden kannalta. Tämä sekä olennaisuuden periaatteen soveltaminen voi johtaa ns. odotuskuiluun sen suhteen, mitä tilintarkastaja tekee ja mitä hänen luullaan tekevän väärinkäytösten suhteen. Vaikka tilintarkastajan velvollisuutena ei ole estää väärinkäytöksiä, on tilintarkastustoimenpiteillä kuitenkin varmasti välillisesti estävä vaikutus.

CHRISTIAN SAVTSCHENKO

Yleisintä varojen tai resurssien väärinkäyttö

Yleisin väärinkäytöstyyppi on varojen tai resurssien väärinkäyttö. Käytännössä kysymys on yleensä petoksesta tai kavalluksesta. Petoksesta on kysymys esimerkiksi silloin, kun yritys saadaan tekaistujen asiakirjojen avulla maksamaan palvelusta, jota tosiasiallisesti ei ole saatu. Yritys kärsii taloudellisen vahingon ja toinen osapuoli saa taloudellista hyötyä. Kavalluksesta on taas kysymys silloin, kun sinällään luvallisesti →

Kuvio 2: Organisaation sisäiset suhteet väärinkäytöksen selvittämisessä.

hallussa olevia varoja anastetaan tai rahoja siirretään esimerkiksi vaihdetun tilinumeron avulla yhtiön ulkopuolelle.

Toiseksi yleisimpiä väärinkäytöksiä ovat tietojärjestelmiin ja tietoverkkoon kohdistuvat väärinkäytökset. Niitä on havaittu yhä enemmän viimeisten parin vuoden aikana, ja ne ovatkin ryhmänä ohittaneet lahjonnan ja korruption tyypillisimpien talousrikosten listalla. Näitä seuraavat hankintatoimen väärinkäytökset ja taloudellisen informaation vääristely.

On kuitenkin huomattava, että lähes aina eri väärinkäytösten muotoja tavataan yhdessä. Esimerkiksi varojen väärinkäytön yhteydessä tekijä joutuu useimmiten vääristelemään kirjanpitoa tai muuta taloudellista dokumentaatiota. Tietoverkkorikokset ovat usein myös varojen väärinkäyttöä. Siinä, missä petos tehtiin ennen asiakirjoilla, tehdään se nykyään yhä useammin verkossa.

Tekijä yleensä keski-ikäinen ensikertalainen mies

Perussääntönä voidaan todeta, että reilu puolet väärinkäytöksistä on yrityksen palkkalistoilla olevien henkilöiden tekemiä ja loput ulkopuolisten tahojen toteuttamia. Ulkopuolisista tekijöistä suurin osa on eri sidosryhmien edustajia, esimerkiksi alihankkijoita tai ta-

varantoimittajia. Kun kyberrikollisuus keskittyy ulkoisten tekijöiden käsiin, syyllistyy varojen väärinkäyttöön tai lahjontaan ja korruption useimmiten sisäinen taho.

Vakavan väärinkäytöksen tekijä Suomessa on tyypillisesti keski-ikäinen korkeasti koulutettu mies, jolla voi olla merkittävän pituinen työura ja sitä kautta saavutettu luottamuksellinen, yleensä johtava asema yrityksessä. Usein toistuu kuvio, jossa tekijä on konsernin maayhtiön johtaja tai laajan maantieteellisen alueen myyntijohtaja.

Yritysten sisäinen valvonta ja kontrollit niiden estämiseksi ovat keskeisellä sijalla, koska valtaosa väärinkäytöksistä on yritysten työntekijöiden tekemiä. Väärinkäytöksen tullessa ilmi kontrollien toimimattomuutta tai puuttumista saatetaan selittää sillä, että tekijä oli ollut yrityksessä vuosia töissä, ja häneen luotettiin. Väärinkäytös tulee yritykselle usein yllätyksenä ja jopa järkytyksenä. Se on voinut jatkua vuosia, mutta tekijä ei ole jäänyt kiinni asemansa ja nauttimansa luottamuksen vuoksi. Sivulla 14 oleva

kuvio esittää yritysten sisäisten toimijoiden syyllistymistä väärinkäytöksiin.

Vinkkejä väärinkäytösten havaitsemiseen

Suomessa tilintarkastajan eteen tulevissa tapauksissa on kyse varojen väärinkäytöstä; esimerkiksi lasku on lähetetty firmalle tavaroista, jotka on toimitettu tekijälle itselleen. On myös tapauksia, joissa varojen väärinkäytön lisäksi vääristellään kirjanpitoa, jotta se saadaan vastaamaan tapahtumia.

On hyvä pitää mielessä, että jos jokin näyttää olevan pielessä, asia on yleensä niin. Huomiota kannattaa kiinnittää muun muassa seuraaviin asioihin:

- peruskontrollien puuttuminen tai ohittaminen
- raportoinnin puutteellisuus, alkeellisuus tai poikkeavuus
- pieni asia voi olla signaali suuremmasta epäkohdasta
- johdon asenne yksittäiseen väärinkäytöstapaukseen tai asiaan on aktiivisen negatiivinen tai välttelevä
- sisäisen tarkastuksen puuttuminen
- pieni väärinkäytös väärässä paikassa voi olla iso asia.

Riittävät kontrollit ja hyvä yrityskulttuuri estävät väärinkäytöksiä

Kun tilintarkastaja havaitsee väärinkäytöksen, on hänen järkevä selvittää mitä ja missä muualla on tapahtunut; yleensä kyse ei ole yksittäisestä tapahtumasta vaan jatkumosta tai käyttäytymismallista. Ei myöskään kannata uskoa, mitä sanotaan vaan tarkastaa asian todellinen tila.

Vanha sanonta siitä, että tilaisuus tekee varkaan, pitää eri selvitysten mukaan usein paikkansa. Yritykset voivatkin itse vaikuttaa väärinkäytöstilaisuuksien määrään kehittämällä sisäistä valvontaa ja kontroleja.

Riittävät kontrollit ja hyvä yrityskulttuuri on paras yhdistelmä vähentämään väärinkäytöksiä pitkällä aikavälillä. Yrityksen johdolla on merkittävä rooli sellaisen kulttuurin luomisessa, jossa väärinkäytöksillä ei ole sijaa, eettisestä toiminnasta palkitaan ja ohjeiden vastaista toimintaa varten laadittu seurausjärjestelmä pannaan täytäntöön myös johdon väärinkäytösten kohdalla. Ethics & Compliance-ohjelman avulla varmistetaan, että yritys-etiikkaan ja vaatimustenmukaisuuteen liittyvät vastuut ovat kaikkien työntekijöiden tiedossa ja osa päivittäistä työskentelyä.

Väärinkäytöstilanteiden ohjeet kuntoon

Väärinkäytösten ennaltaehkäisy yrityksissä lähtee liikkeelle eettisistä periaatteista ja sen alaisista politiikoista. Tyypillisesti nykyaikaisella yrityksellä tulisi olla vähintäänkin väärinkäytöstilanteiden hallintaohje, lahjonnan ja korruption vastainen ohje sekä ohjeet kilpailulainsäädännön noudattamiseksi.

Yrityksen tulee harkita riskiperusteisesti, mitä politiikkoja se tarvitsee toimintansa tueksi. Joillekin yrityksille riittävät eettiset ohjeet ja etukäteen sovitut vastuut, mutta mitä monimutkaisemmassa toimintaympäristössä tai toimialalla toimitaan sitä enemmän kir-

joitettujen sisäisten ohjeiden merkitys kasvaa väärinkäytösten torjunnassa ja niistä aiheutuvien vahinkojen vähentämisessä.

Ohjeet kommunikoitava työntekijöille ja sidosryhmille

On tärkeää muistaa, että hyvinkään laadittu väärinkäytöstilanteiden hallintaohje ei toimi, jos siitä ei ole kerrottu selkeästi työntekijöille ja sidosryhmille ja jos sen soveltamista käytäntöön ei varmisteta. Väärinkäytöstilanteiden hallintaohjeesta tulisi selvittää ainakin:

1. mitä väärinkäytöksellä tarkoitetaan
2. mitkä ovat johdon ja työntekijöiden roolit ja vastuut väärinkäytösten ehkäisemisessä ja tunnistamisessa
3. millainen selvitysprosessi on, kuka sitä johtaa ja mitä velvollisuuksia muilla tahoilla on
4. miten, milloin ja kenelle väärinkäytöksistä raportoidaan ja tiedotetaan
5. mitä kanavia pitkin havaitusta väärinkäytöksestä voi ilmoittaa.

Tarvittavien ohjeiden luomisen ja työntekijöiden kouluttamisen lisäksi tarvitaan johdon tukea. Sisäinen valvonta on erottamaton osa yrityksen johtamista, ja valvonnalla varmistetaan, että yritys toimii päivittäisessä toiminnassaan oikein ja tarkoituksenmukaisesti. Osa tätä viitekehystä ovat riittävät kontrollit, joilla myös torjutaan väärinkäytöksiä.

Eettinen kanava edesauttaa nopeaa reagointia väärinkäytöksiin

Tyypillisiä yrityksen sisäisiä kontroleja väärinkäytösten ehkäisemiseen ja paljastamiseen ovat muun muassa hyväksymisvaltuudet, tehtävien eriyttäminen, täsmäytykset, järjestelmien käyttöoikeuksien kontrollit ja johdolle laadittavat tulosraportit. Henkilökunnan säännöllinen tehtäväkierro on myöskin omiaan ennalta estämään väärinkäytöksiä. Sisäisen tarkastuksen toimenpiteet saattavat joskus

myös paljastaa väärinkäytöksiä. Yksi kulttuurillinen kontrolli on whistleblowing-ilmoituskanavan kautta saatujen raporttien seuranta.

Monet yritykset ovat ottaneet käyttöön ilmoituskanavan sellaisten tilanteita varalta, joissa yrityksen työntekijä ei voi kertoa epäilyttävästä toiminnasta työpaikalla omalle esimiehelleen, tai henkilö ei halua raportoida havainnoistaan ilman anonymiteetin tarjoamaa suojaa. Lisäkanava työntekijöille ja sidosryhmille epäeettisestä ja yritystoimintaa vahingoittavasta toiminnasta raportoimiseen tarjoaa yritykselle mahdollisuuden reagoida viivytyksettä väärinkäytöstilanteisiin.

Tärkeintä on, että etukäteen on sovitettu miten väärinkäytöstilanteissa toimitaan. Kun väärinkäytös on havaittu, alkaa valtaosa suomalaisyrityksistä tutkia asiaa sisäisesti. Vajaa puolet yrityksistä keskustelelee tilanteesta tilintarkastajansa kanssa ja suurin piirtein saman suuruinen joukko ottaa yhteyttä juristiin. Lähes kolmannes yrityksistä hyödyntää ulkopuolisen asiantuntijan apua väärinkäytöstapauksessa. Sivulla 16 olevassa kuviossa esitetään organisaation sisäisiä suhteita väärinkäytöksen selvittämisessä. □

Ake Turunen toimii PriceWaterhouseCoopers Oy:ssä Suomen Forensicspalveluiden johtajana. Hänellä on yli 25 vuoden kokemus väärinkäytösten ehkäisemisestä, torjunnasta ja selvittämisestä sekä Suomessa että ulkomailla.

Elisa Koponen toimii konsulttina PriceWaterhouseCoopers Oy:n Suomen Forensicsyksikössä. Hän opiskeli rikosoikeuspolitiikkaa London School of Economicsissa.

– Talousrikosten torjunnassa tarvitaan myös yhteneväistä lainsäädäntöä esimerkiksi rikosten tunnusmerkistöissä. Myös pakkokeino- ja turvaamistoimien tulisi olla eri puolilla maailmaa sisällöltään samanlaisia, arvioi Ritva Sahavirta.

Lisää yhteistyötä korruption vastustamiseksi

Julki tulleet korruptiotapaukset kertovat, ettei Suomi ole niin puhtoinen maa kuin Transparency Internationalin listaus antaa ymmärtää. Valtionsyyttäjä Ritva Sahavirta toivoo, että yrityksissä kiinnitettäisiin enemmän huomiota korruption.

TEKSTI // MATTI REMES KUVAT // OLLI HÄKÄMIES

Talousrikoksia tutkivilla viranomaisilla ovat kädet täynnä töitä, sillä viime vuonna tietoon tuli ennätysmäärä väärinkäytöksiä. Poliisi kirjasi 1 842 uutta talousrikosilmoitusta, mikä on suurin määrä kymmeneen vuoteen.

Kirjanpitorikokset kärjessä

Tyypillisiä talousrikoksia ovat esimerkiksi veropetos, kirjanpitorikos, velallisen epärehellisyys, velallisen petos ja petos.

Valtionsyyttäjä **Ritva Sahavirta** sanoo, että suurin osa rikosilmoituksista päättyy syyttäjälle syyteharkintaan. Vakavat rikokset menevät talousrikoksiin keskittyville erikoissyyttäjille.

– Suurin rikostyyppi ovat kirjanpitorikokset. Tämä johtuu siitä, että talousri-

koksia selvitetään yleensä kirjanpidosta. Jos on syyllistytty johonkin talousrikokseen, niin tavallisesti kirjanpitoonkin on tehty jotakin lainvastaista.

Miljardien lovi verotuloihin

Talousrikokset ovat harmaan talouden yksi ilmenemismuoto. Yhdistävä tekijä on liiketoiminnan tulojen salaaminen lakisääteisten veloitteiden välttämiseksi.

Sahavirran mukaan kyse on suurelta osin piilorikollisuudesta, sillä vain osa tulee viranomaisten tietoon.

Harmaan talouden yleisyydestä Suomessa on esitetty erilaisia arvioita. Vuonna 2010 julkaistu eduskunnan tarkastusvaliokunnan selvitys arvioi harmaan talouden määrän 10–14 miljardiksi euroksi, mikä vastaa 5,5–7,5 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Luvut tarkoittavat 4–6 miljardin euron vuosittaisia verojen ja maksujen menetyksiä.

Talousrikosten selvittely vaivalloista

Sahavirta työskentelee Valtakunnansyyttäjänvirastossa, jonka alaisuudessa toimii noin 350 syyttäjää 11 syyttäjänvirastossa. Talousrikoksia tutkivia erikoissyyttäjiä on 36 eri puolilla Suomea.

Muiden viranomaisten tavoin henkilöstöresurssit ovat tiukoilla myös syyttäjälaitoksessa. Sahavirran mielestä lääke niukkuuteen on toiminnan tehostaminen.

– On vain etsittävä keinoja, joilla voimme tehostaa syyttäjien toimintaa ja koko rikosoikeusprosessia.

Vakavat talousrikokset ovat hyvä esimerkki monimutkaisista rikosvyyhdeistä, joiden selvittely vie runsaasti aikaa. Haastekerrointa lisää, jos juttuihin liittyy myös muuta rikollista toimintaa, esimerkiksi huumekauppaa.

Sahavirta on tyytyväinen siihen, että viranomaisten välinen yhteistyö harmaan talouden torjunnassa on tiivistynyt. Esimerkiksi rakennusalalla syyttäjien, poliisin, verottajan ja työsuojeluhallinnon tietojen vaihdosta ja muusta yhteistyöstä on hyviä tuloksia.

Mukaan on saatu myös alan yrityksiä. Sahavirta huomauttaa, että harmaa talous on iso ongelma laillisesti käytäytyville yrityksille, sillä lainmukaisia velvollisuuksia laiminlyövät toimijat vääristävät kilpailua.

– Harmaa talous murentaa myös veropohjaa ja yhteiskuntamoraalia. Ajattellaan, että on ihan oikein, jos ei maksa verojaan tai jättää vakuutusmaksunsa maksamatta.

Rikolliset siirtyivät internetiin

Talousrikollisuuteen uusia piirteitä tuovat kansainvälistyminen ja digitalisoituminen. Moni rikollinen on huomannut, että internetissä tehdyissä petoksissa tuotot voivat olla muhkeat ja kiinnijäämisen riski olematon.

Viranomaisten on vaikea pysyä perässä, kun raha liikkuu sähköisesti valtioiden rajojen yli. Rikoksen tekijöiden jäljet johtavat usein maahan, josta hänen saaminen edesvastuuseen on hankalaa.

– Internet-petoksissa kyse on usein laajasta kokonaisuudesta, jossa uhrin voivat olla eri puolilla maailmaa. Tällaisten tapausten tutkiminen on erittäin hankalaa, jopa mahdotonta.

Ainoa lääke Sahavirran mielestä on kansainvälinen yhteistyö.

Eri maiden viranomaiset tekevät jo nyt yhteistyötä sähköisessä maailmassa tapahtuvissa rikoksissa, mutta se ei yksin riitä.

– Tarvitaan myös yhteneväistä lainsäädäntöä esimerkiksi rikosten tunnusmerkistössä. Myös pakkokeino- ja turvaamistoimien tulisi olla eri puolilla maailmaa sisällöltään samanlaisia, jotta rikosyhödyn ottaminen pois olisi käytännössä tehokasta.

Korruptiota vaikea tunnistaa

Sahavirta huomauttaa, että yksi vaikeimmista tunnistettavista talousrikosten muodoista on korruptio.

– Esimerkiksi lahjukset on suhteellisen helppoa kätkeä erilaisiin suorituksiin, laskuihin ja sopimuksiin. Korruption toteen näyttäminen on sen sijaan äärimmäisen vaikeaa.

Korruptiota tutkivien viranomaisten työtä vaikeuttaa Sahavirran mukaan Suomen pienet piirit ja hyvä veliverkostot, joiden jäsenten keskinäisistä kytköksistä ulkopuolisen on vaikea saada tietoa.

”

MYÖS RAHANPESUN
TORJUNNAN
PITÄISI KIINNOSTAA
YRITYSJOHTOA.

Viime aikoina etenkin julkisella sektorilla paljastuneet korruptiotapaukset ovat saaneet runsaasti näkyvyyttä.

Viranomaisia työllistää nyt muun muassa Vantaan entisen kaupunginjohtajan Jukka Peltomäen ympärille kietoutuvat lahjusepäilyt ja Helsingin kaupungin rakennusviraston urakoihin liittyvä laaja lahjusvyyhti.

Suuri osa korruptiosta jää pimettiin

Sahavirran mielestä suomalaiset ovat tuudittautuneet siihen, että Transparency Internationalin arvioissa olemme vähiten korruptoitunein maa.

– Käsitys perustuu pitkälti siihen, että meiltä puuttuu köyhistä maista tuttu arkipäivän korruptio.

Suomessa sairaalassa saa hyvää hoitoa ilman, että tarvitsee voidella hoitohenkilökuntaa. Poliisikin ottaa rikosilmoituksen vastaan ilman tiskin alta tapahtuvaa maksua.

Kukaan ei tiedä korruption laajuutta Suomessa. Sahavirran mielestä on kuitenkin syytä olettaa, että ilmi tulleet tapaukset ovat vain jäävuoren huippu.

– Ei ole mitään syytä epäillä, etteikö ilmiö olisi paljon laajempi kuin tuomioistuimen käsittelyyn tulleet tapaukset. Niin hyvää onnea meillä ei ole ollut, että olisimme saaneet kiinni kaikki korruption syyllystyneet.

Yrityksille iso riski

Sahavirta huomauttaa, että korruptio liittyy usein yritysten ja julkisen sektorin väliseen kanssakäymiseen.

– Olisi hyvä, jos korruption tunnistamiseen kiinnitettäisiin entistä tarkempaa huomiota myös yritysten sisällä.

Sahavirta toivoo, että oikeusministeriön vetämä korruptionvastainen yhteistyöverkosto ja valmisteilla oleva korruption vastainen strategia auttavat tulevaisuudessa. Hän uskoo myös yritysten terästytymiseen.

– Varmasti yrityselämässäkin ymmärretään, millaisia arvaamattomia imagohaittoja voi syntyä, jos tämän tyyllisestä toiminnasta jää kiinni.

Hyvä sisäinen valvonta aktiivista ja ennakkoluulotonta

Sahavirran mielestä on oleellista, että yritysten sisäinen valvonta toimii tehokkaasti. Sen on raportoitava ylimmälle johdolle, jos jotakin epätavomaisista ilmenee.

– Hyvä sisäinen valvonta toimii aktiivisesti ja ennakkoluulottomasti yrityksen arjessa. Se tuntee liiketoiminnan perusteellisesti ja osaa ottaa huomioon myös ulkoisia tekijöitä. Tehokkaasti toimivalla sisäisellä valvonnalla on todennäköisesti myös väärinkäytöksiä ennaltaehkäisevä vaikutus.

Sahavirran mielestä myös corporate governance -asioista vastaavat henkilöt ovat avainasemassa yrityksissä. Toisaalta ylimmällä johdolla ja hallituksella tulisi olla käsitys siitä, mikä on rangaistavaa ja mikä ei.

– Tiedontarve ei koske pelkästään, millainen toiminta on sallittua arvopaperimarkkinoilla tai verotuksessa. Myös esimerkiksi rahanpesun torjunnan pitäisi kiinnostaa yrityksen johtoa.

Tiiviimpää yhteydenpitoa syyttäjälaitoksen ja tilintarkastajien välille

Sahavirta toivoo talousrikosten torjunnassa entistä laaja-alaisempaa keskusteluyhteyttä viranomaisten ja yksityi-

sen sektorin välillä. Esimerkiksi syyttäjät ja tilintarkastajat voisivat vaihtaa ajatuksia ajankohtaisista aiheista ja lisätä näin keskinäistä ymmärrystä.

– Kirjanpito- ja tilintarkastuslakien uudistamisen jälkeen voisi järjestää esimerkiksi keskustelutilaisuuksia, joissa tilintarkastajat kertovat syyttäjille muutoksista. Syyttäjät voisivat vastavasti kertoa, mitkä teot ovat rangaistavia ja miten lakimuutokset vaikuttavat rikosten tunnusmerkistöjen täyttymiseen.

Tilintarkastuslain uudistus oli Sahavirran mielestä hyvä, sillä esimerkiksi PIE-yhteisöinä olevalle tilintarkastusasiakkaalle tarjottaville muille palveluille tulee rajoituksia.

– Tilintarkastuksen uskottavuudelle lakiuudistus on hyvä asia.

Tilintarkastajilla tärkeää tietoa rikostorjunnan kannalta

Sahavirta sanoo panneensa kuitenkin merkille, että lain valmistelussa esillä ollut tilintarkastajan ilmoitusvelvollisuus havaitsemistaan väärinkäytöksistä jäi lopulta pois uudesta laista.

– Kansainvälisessä keskustelussa, etenkin OECD:ssä, puhutaan paljon siitä, että korruption ja rahanpesun torjumiseksi tilintarkastajilla tulisi olla ilmoitusvelvollisuus havaitsemistaan väärinkäytöksistä. Väitän, että OECD ei anna helpolla periksi ja asia pysyy kansainvälisesti esillä.

Sahavirta huomauttaa, että verottajan ohella ainoastaan tilintarkastajilla on mahdollisuus päästä ulkopuolisina katsomaan yhtiöiden kirjanpitoa.

– Verottaja ei ennätä joka paikkaan. Rikosten torjunnan kannalta tilintarkastajilla on ensiarvoisen tärkeää tietoa. □

Valtionsyyttäjä Ritva Sahavirran mukaan korruptio liittyy usein yritysten ja julkisen sektorin väliseen kanssakäymiseen.

Yrityksen taustat määrittävät sen luotettavuuden

Harmaan talouden selvityksikön selvityksissä on pyritty luomaan "harmaan talouden harjoittajan profiilia" kartoittamalla toimintaan altistavia riskitekijöitä. Niitä ovat mm. yritystoiminnan hajauttaminen, velkaantuminen, vastuuhenkilön omistamien yhtiöiden konkurssiriski ja yrityskytkenät Viroon.

MARKO NIEMELÄ

Verohallinnon Harmaan talouden selvityksikö perustettiin vuoden 2011 alussa tutkimaan harmaata taloutta viranomaisvoimin. Se laatii selvityksiä, joissa pohditaan harmaan talouden ilmiöitä yritystoiminnassa.

Selvityksiä yritysten taustoista ja veloitteiden hoidosta

Selvityksissä tutkitaan tyypillisesti yritysten sekä näiden taustojen eli kaupparekisterivastuuhenkilöiden ja omistajien julkisten veloitteiden hoitamista. Tutkimuksen kohteena on yritysjoukkoja ja tutkimustulokset esitetään anonyymeinä tilastoina ja luokiteltuina, minkä vuoksi niistä ei voi tun-

nistaa yksittäisiä yrityksiä tai henkilöitä. Nämä raportit ovat lähtökohtaisesti julkisia ja kaikkien saatavilla.

Selvityksikö tukee viranomaisia harmaan talouden torjuntatyössä myös laatimalla yritysten ja näiden taustahenkilöiden julkisten veloitteiden hoitamista koskevia selvityksiä. Näissä selvityksissä tutkitaan yksittäisten yritysten ja henkilöiden veloitteiden hoitamista. Selvitysraportti sisältää salassa pidettävää tietoa ja on tarkoitettu viranomaisille, joilla on oikeus kyseisiin tietoihin.

Yksikkö osallistuu aktiivisesti myös harmaan talouden torjuntaa koskevaan lainsäädäntövalmisteluun. Yksikkö on ollut mukana erityisesti viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevien sään-

nösten kehittämisessä sekä harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategian valmistelussa ja täytäntöönpanossa.

Harmaa talous jää yleensä piiloon viranomaisilta

Viranomaisilla ei ole tarkkaa tietoa harmaan talouden laajuudesta, sillä sen harjoittajat haluavat tarkoituksella salata toimintansa. Salaaminen tehdään usein taidokkaasti ja siihen käytetään aikaa ja vaivaa. Tästä johtuen viranomaisilla on paljon työsarkaa harmaan talouden paljastamisessa ja torjunnassa. Eri tahojen esittämät arviot harmaan talouden määrästä ja valtion tulojen menetyksistä vuositason Suomessa vaihtelevat muutamasta sadasta

miljoonasta eurosta aina useaan miljardiin asti.

Selvityksikössä on sen toiminnan alusta asti tehty työtä parempien harmaan talouden mittaamiskeinojen löy-

tämiseksi. Selvityksikön keinot hahmottaa harmaan talouden ulottuvuutta perustuvat sen laajoihin tiedonsaantioikeuksiin viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta, joilla on

tietoa yritysten ja näihin kytkeytyvien henkilöiden taloudellisesta toiminnasta. Viranomaisten rekisterit perustuvat pääosin yritysten itsensä viranomaisille antamiin tietoihin. →

Viranomaiset tuottavat lisäksi itse yrityksiä koskevaa tietoa erilaisten hallintotoimien kuten valvontatoimenpiteiden yhteydessä. Selvitysryhmä hyödyntää viranomaisten hallussa olevaa, myös salassa pidettävää tietoa, laajasti omissa harmaata taloutta koskevis- sa selvityksissään. Sen lisäksi selvityksissä käytetään julkisista lähteistä vapaasti saatavilla olevaa tietoa.

Harmaan talouden harjoittajat profiloitavissa

Voidaanko harmaan talouden toimija tunnistaa rekistereistä? Vastaus kysymykseen on: todennäköisesti. Harmaan talouden toimijoita koskevia tunnusmerkkejä on löydettävissä viranomaisten rekistereistä. Rekistereitä tutkimalla ja niiden tietoja yhdistelemällä on mahdollista löytää sellaisia yritys- ja henkilökoukkoja, joissa harmaan talouden toiminnan riski on merkittävästi kasvanut.

Harmaan talouden toimijoille voidaan luoda tyyppillisiä profiileja, joiden avulla rekistereistä löydetään sellaiset yritykset ja henkilöt, joihin kannattaa kohdistaa erityistä huomiota. Samalla voidaan tehdä parempia arvioita myös harmaan talouden yleisyydestä ja laajuudesta.

Selvitysryhmä on selvityksissään tutkinut useita harmaan talouden riskitekijöitä ja pyrkinyt osaltaan luomaan ”harmaan talouden harjoittajan profiilia”. Työ on vasta alussa, mutta jo nyt on löydetty säännönmukaisuuksia, joilla esimerkiksi tulevia veronmaksun laiminlyöntejä voidaan arvioida. Erityisesti on tutkittu yritysten velvoitteiden hoitoa ja tähän liittyvää luotettavuuden arviointia.

Yrityksen luotettavuuden arviointi

Harmaan talouden selvitysryhmässä on tutkittu yrityksen organisaatiohen-

kilöiden, siis kaupparekisterivastuuhenkilöiden ja merkittävien omistajien vaikutusta yrityksen luotettavuuteen ja harmaan talouden riskeihin.

Yritysten luotettavuus ja taloudelliset toimintaedellytykset joutuvat viranomaisten arvioitaviksi esimerkiksi näiden myöntäessä erilaisia yritystutkia, valtionavustuksia sekä luvanvaraisten elinkeinojen toimilupia tai tehdessään julkisia hankintoja. Samoja seikkoja viranomaiset arvioivat suunnitelluissa ja suorittaessaan verovalvontaa tai vaikkapa esitutkintaa. Koska esimerkiksi julkisiin hankintoihin käytetään vuosittain yli 30 miljardia euroa verovaroja, yhteiskunnan kannalta olisi tärkeää, että varat voitaisiin ohjata vain velvoitteensa ja yhteiskuntavastuunsa hoitaville yrityksille.

Jos yrityksen liiketoiminta on hajautettu useaan eri yhtiöön, luotettavuuden harkinta edellyttää, että viranomaisilla on riittävät tiedonsaantioikeudet yritysten ja niiden lähipiirin toiminnasta. Riittävät tiedonsaantioikeudet mahdollistavat yritystoiminnan tosiasiallisen rakenteen ja liiketoiminnallisten vastuiden sekä julkisten velvoitteiden hoitamisen selvittämisen.

Yritystoiminnan hajauttaminen riskitekijä

Vaikka yritystoiminnan hajauttaminen useaan eri yritykseen on täysin laillista liiketoiminnan suunnittelua, yritysten korkea rypästymisaste (=saman henkilöpiirin hallinnassa on useita yrityksiä) on selvitysryhmän selvityksissä osoittautunut yhdeksi harmaan talouden riskitekijäksi, joka tuottaa viranomaistoiminnalle tiettyjä haasteita. Esimerkiksi rakennusalan verovalvontahankkeen yhteydessä tehtyihin rikosilmoituksiin liittyviä tekotapoja tutkittaessa huomattiin, että rikosilmoitusten perusteella tuomituista henkilöistä 80 prosenttia oli harjoittanut rypäsmuotoista toimintaa.

Rypäsmuotoisessa toiminnassa oli yleistä myös bulvaanien käyttö, kuitti-

kauppa ja aiempi talousrikollisuus. Kaikista avunantotuomioista 98 prosenttia liittyi yritysrypeisiin ja ehdottomista vankeusrangaistuksista 78 prosenttia tuomittiin rypäsmuotoiseen toimintaan liittyen. Lisäksi 63 prosenttia kaikista tuomituista liiketoimintakielloista langetettiin rypäsmuotoisesta toiminnasta.

Selkeä yhteys yritysten ja vastuuhenkilöiden velkojen välillä

Yritysten ja näiden vastuuhenkilöiden velkaantumisen selvityksissä löydetty myös selkeä tilastollinen yhteys. Mikäli yrityksen vastuuhenkilöllä on verovelkaa, on hänen hallinnoimallaan yrityksellä useammin verovelkaa kuin verovelattoman henkilön hallinnoimalla yrityksellä. Selvityksen mukaan toimivista verovelkaisista yrityksistä 18 prosenttia oli sellaisia, joiden vastuuhenkilöllä oli myös henkilökohtaista verovelkaa. Vastuuhenkilöistä 11 prosentilla oli enemmän kuin yksi häiriöyritys.

Lisäksi verovelkaisten yritysten vastuuhenkilöllä oli enemmän yritysyhteyksiä kuin kaupparekisterissä olevien yritysten vastuuhenkilöllä keskimäärin. Selvityksissä on tehty samoja havaintoja myös ulosottovelkojen suhteen.

Mikäli yrityksen vastuuhenkilöllä on ulosottovelkaa, on hänen hallinnoimiensa yritysten riski ulosottovelkaantua huomattavasti suurempi kuin muiden vastuuhenkilöiden yrityksillä. Mikäli vastuuhenkilön jollakin yrityksellä on todettu ulosoton varattomuudesta, on ulosottovelan todennäköisyys hänen muilla yrityksillään jopa 90 %.

Verovelan lisäksi myös saman vastuuhenkilön yritysten konkurssiriskin välillä on selvitysryhmän selvityksissä löydetty tilastollinen yhteys. Jos organisaatiohenkilön kohdejoukon yrityksellä oli konkurssivaihe, oli tämän muilla yrityksillä konkurssivaiheita 21 prosentin todennäköisyydellä.

Selvitysryhmä on tutkinut myös suomalaisten yrityskytkeä Viroon. Viroon vastuusuhteiden kautta kytkeytyvät suomalaiset ovat esimerkiksi merkittävästi verovelkaisempia kuin Suomen kaupparekisterin vastuuhenkilöt keskimäärin.

Strategia harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjumiseksi

Suomen hallitukset ovat laatineet harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaohjelmia jo yli 20 vuotta. Viimeisin, tänä keväänä julkaistu, valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi 2016–2020 ja siihen liittyvä harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelma on järjestyksessä jo seitsemäs.

Verohallinto ja selvitysryhmä ovat osallistuneet strategian ja toimenpideohjelman valmisteluun ja ovat laajasti mukana myös niiden toimeenpanossa. Useat strategian hankkeet koskettavat Verohallintoa ja niiden toteuttamiseksi se onkin laatinut toteuttamissuunnitelman. Selvitysryhmä osallistuu täytäntöönpanoon muun muassa laatimalla toimenpideohjelmassa edellytetyt selvityksiä ja vaikutusarvioita.

Strategia jakautuu kärkihankkeisiin

Nyt toteutettava strategia koostuu neljästä kärkihankkeesta. Ensimmäisen kärkihankkeen tavoitteena on markkinoiden toimivuuden ja terveen kilpailun turvaaminen yritysten ja kansalaisten oikein toimimisen mahdollisuuksia parantamalla, hallinnollista taakkaa keventämällä sekä tehostamalla korruption torjuntaa ja ennalta estämistä.

Kärkihanketta toteutetaan muun muassa lisäämällä yritysten velvoitteiden hoitoa koskevien, erityisesti tilaajan selvitysvelvollisuuden piiriin kuuluvien, tietojen julkisuutta ja saatavuutta. Kansallinen tulorekisteri, jo-

hon liittyvää lainsäädäntöä valmistellaan parhaillaan valtiovarainministeriössä, on myös osa ensimmäistä kärkihanketta.

Toista kärkihanketta, harmaan talouden ja talousrikollisuuden ilmiöihin ennakoivasti puuttumista sekä asenteisiin vaikuttamista tullaan toteuttamaan erityisesti harmaan talouden ja talousrikollisuuden tilannekuvatoiminnan valmisteluun alkaen syksyllä sisäministeriön johtamassa talousrikostorjunnan johtoryhmässä.

Kolmantena kärkihankkeena on viranomaisten välisen tietojenvaihdon edelleen kehittäminen. Tämän kärkihankkeen tavoitteena on parantaa harmaan talouden torjuntaa lisäämällä viranomaisten keskinäistä tietojenvaihtoa veroihin ja muihin julkisiin maksuihin liittyvien ilmoittamis- ja maksuvelvollisuuksien hoitamisesta koskien.

Tähän liittyviä konkreettisia hankkeita ovat muun muassa työsuojeluviranomaisten, julkisten tukien myöntäjien sekä julkisia hankintoja suorittavien tietojensaantioikeuksien kehittäminen.

Neljänten kärkihankkeeseen eli harmaan talouden rikoksiin liittyvän rikostorjuntaketjun vaikuttavuuden sekä hallinnollisten seuraamusten kehittämiseen liittyy useita hankkeita, joiden tarkoituksena on nopeuttaa ja keventää talousrikoksien rikosprosessia sekä näihin liittyvää rikoshyödyn takaisinsaantia. Esimerkkinä tähän hankkeeseen liittyvästä konkreettisesta toimenpiteestä on viranomaisten yhteinen toimintasuunnitelma, jolla selkeytetään ja yhtenäistetään viranomaisten toimintaa esitutkintaan tulevissa jutuissa. □

Marko Niemelä
toimii apulaisjohtajana Verohallinnossa ja Harmaan talouden selvitysryhmässä.

Miten rajata väärinkäytösmahdollisuuksia?

Arvioimalla toimintojen ja prosessien sisältämiä väärinkäytösmahdollisuuksia ja kehittämällä suojautumiskeinoja tuetaan yritysjohtoa, jonka vastuulle sisäinen valvonta kuuluu.

EILA KOIVU

Väärinkäytöksiä tapahtuu organisaatioiden sisäisinä, työntekijöiden tekeminä ja ulkoisina, asiakkaiden, sidosryhmien edustajien yksin tai yhdessä työntekijöiden kanssa tekeminä. Organisaatiossa tulee arvioida toimintojen ja prosessien sisältämiä väärinkäytösmahdollisuuksia ja kehittää suojautumiskeinoja johdon suorittaman valvonnan avuksi.

Väärinkäytöksen tunnusmerkkejä

Useimmat väärinkäytökset paljastuvat sattumalta tai jostakin ulkopuolisesta impulssista lähtien. Asiakas saattaa esimerkiksi kaivata maksuaan tai saada aiheettoman karhun ja lähteä sitä selvittämään. Myös työtovereiden epäilyt ja nimettömät ilmiannot saattavat johtaa väärinkäytösten paljastumiseen.

Väärinkäytöksen tunnusmerkit ovat:

- tahallisuus – henkilö toimii tietyllä tavalla tarkoituksellisesti saavuttaakseen etua tai välttyäkseen maksulta/menetyksiltä, ja tapa on lain tai hyvän tavan vastaista.
- tarkoituksen peittäminen – asioita esitetään virheellisesti, tietoja väärennetään tai salataan.
- luottaminen – väärintekijä luottaa uhrin tietämättömyyteen tai huolimattomuuteen.
- uhrin tahaton toiminta väärintekijän avustamiseksi.
- jälkien peittäminen.

Useimmiten syynä kavaltamiseen on

- havaittu mahdollisuus tehdä ja salata väärinkäytös,
- haaste kokeilla, pystyykö toteuttamaan väärinkäytöksen,
- jokin keino selittää itselleen tekonsa oikeutus (esimerkiksi johdon epäeettinen käyttäytyminen)
- rahan tarve.

Tyypillisiä olosuhteita, joissa organisaation johto tekee väärinkäytöksiä, ovat huono kassatilanne, lisääntyneet luottotappiot, asiakasmenetykset, vanhentuneet varastot, usein vaihtuva johto, usein vaihtuvat tilintarkastajat ja luottoihin liittyvät rajoitukset. Tällöin on usein kysymys tappioiden piilottamisesta tai ”tilapäisesti” huonon taloustilanteen silottelusta.

Torjuntakeinoja

Sisäinen valvonta käsittää kaikki toimintatavat ja -periaatteet, jotka on luotu, jotta organisaation johto voi olla kohtuullisen varma, että organisaatiolle asetetut tärkeät päämäärät ja ta-

voitteet saavutetaan. Tarkoituksena on suojata organisaation varallisuus ja tiedot kavalluksilta, virheiltiltä ja väärinkäytöltä. Sisäiseltä valvonnalta edellytetään siis mm. asianmukaista työnjakoa, valtuutusmenettelyjä, riittävää dokumentointia, varojen ja tietojen fyysistä valvontaa ja riippumattomien tahojen toteuttamaa tarkastusta.

Väärinkäytöksiä ei voi tehdä, ellei niihin ole mahdollisuutta. Tiukka sisäinen valvonta paperilla ei tuo turvaa vaan sen täytyy toimia käytännössä. Esimerkkejä löyhästä sisäisestä valvonnasta ovat puutteellinen työtehtävien jako, rajaamattomat valtuudet tai riittämättömät tarkistukset, riittämätön taloushallinnon henkilöstö tai sisäisen tarkastuksen henkilöstö tai toimiminen kriisitilanteessa välittämättä muulloin toimivista valvontamenetelyistä.

Koska sisäisen valvonnan puutteet mahdollistavat väärinkäytökset, sisäisen valvonnan tulee olla hyvää myös pienissä organisaatioissa. Tämä ei tarkoita kankeaa byrokratiaa, vaan järkeviä ja huolellisesti mietittyjä ja käytäntöön otettuja toimintatapoja. Järkevästi järjestetty sisäinen valvonta on osa johtamista ja riskienhallinnan väline. Se torjuu muitakin kuin väärinkäytösriskejä sekä auttaa organisaatiota saavuttamaan tavoitteensa.

Eri toimijoiden vastuunjako

Organisaation hallitus tai vastaava elin määrittelee halutun sisäisen valvonnan tason ja varmistaa omalta osaltaan, että hallitusmenettelyt ovat asianmukaiset investointien suunnittelusta ja päätösten teosta alkaen. Mikäli tulevaisuudessa syntyy erimielisyyttä päätös-

Tarkistuslista sisäisen valvonnan ohjeistukseen ja arviointiin

Oman organisaation sisäisen valvonnan ohjeistuksen laadinnassa ja kattavuuden arvioinnissa voi käyttää esimerkiksi seuraavaa tarkistuslistaa. Organisaatioissa on syytä muistaa, että kaikille sopivaa mallia ei ole, vaan ohjeet tulee laatia oman organisaation ja sen erityistarpeiden ja toimialan mukaan.

- Hallitus tai vastaava elin:** työjärjestyksen hyvien käytäntöjen ja lakien mukaisuus; jäsenten kompetenssi; pöytäkirjojen sisältö ja päätösehdotusten sekä tehtyjen päätösten kirjaustavat, tehtyjen päätösten toteutuksen jatkuva seuranta, liitteiden asianmukainen käyttö; hallituksen oman työn arviointi vuosittain
- Toimiva johto:** vastuut ja valtuudet ml. tietojärjestelmien käyttövaltuudet, niiden noudattamisen seuranta
- Esimiehet:** vastuut ja valtuudet ml. tietojärjestelmien käyttövaltuudet, niiden noudattamisen seuranta
- Muu henkilöstö:** vastuut ja valtuudet ml. tietojärjestelmien käyttövaltuudet, niiden noudattamisen seuranta
- Ohjeet** poikkeustilanteissa toimimiseksi, esim. ilmoitusten teko väärinkäytösepäilyistä
- Eettisyys toiminnassa:** osto-, myynti-, henkilöstö- ym. asioissa
- Palvelujen ostaminen** oman organisaation ulkopuolelta: miten vastuut ja valtuudet jaetaan osapuolten kesken
- Raportointi kriisitilanteissa:** kuka saa olla yhteydessä mediaan ja vastata mahdollisiin kysymyksiin
- Hankinnat:** kuka saa tehdä aloitteen hankintaan, kuka hyväksyy sen etukäteen, kuka tilaa, vastaanottaa, asiatarkeistaa laskun, hyväksyy laskun maksuun, vaarallisten työyhdistelmien välttäminen tai kompensoivat kontrollit
- Henkilöstöasiat:** periaatteet, lakien vaatimukset, tasa-arvoasiat jne.
- Tietoturvallisuus ja -suoja toiminnassa:** mahdollisten rikkeiden vaikutukset organisaatiolle ja yksittäiselle työntekijälle
- Sosiaalisen ja ympäristövastuun merkitys** organisaatiolle ja niiden käytännön toteutus

ten sisällöstä, hallituksen pöytäkirjojen tulee olla selkeäsanaisia ja yksiselitteisiä tältä osin. Lakien ja määräysten noudattaminen ovat osa sisäistä valvontaa ja hallituksen vastuulla.

Pienten organisaatioiden on usein hyvä valita hallitukseen ulkopuolinen jäsen, joka näkee asiat objektiivisemmin ja kriittisemmin kuin ns. sisäiset hallituksen jäsenet. Hallituksen tehtävät on hyvä konkretisoida työjärjestyksessä.

Pienessäkin organisaatiossa on hyvä käydä läpi yleistä ohjeistusta hallinto- ja johtamistavasta, esimerkiksi listayhtiöiden hallinnointikoodi, ja valita niistä itselleen sopivat toimintatavat.

Mikäli organisaatiossa on sisäisen tarkastuksen toiminto, hallituksen tulee varmistua tarkastusraporttien viestien selkeydestä ja ymmärrettävyydestä sekä tehtyjen kehitysesitysten toteuttamisen vastuuttamisesta organisaation

sisällä. Hallituksen käytännön tasolla toteuttamaan valvontaan kuuluu mm. toimivan johdon kuluraporttien hyväksyminen sekä sisäisen ohjeistuksen että lakien ja hyvien käytäntöjen noudattamisen osalta. Mikäli sisäinen valvonta tällä kohdin pettää, saattaa organisaatio kärsiä maineen menetyksestä ja sen johdannaisena mahdollisesti myös taloudellisista tappioista.

Johdon asenne vaikuttaa väärinkäytösherkkyyteen

Organisaation toimiva johto on avainasemassa sisäisen valvonnan jalkauttamisessa organisaation eri tasoille ja sen toteutuksessa. Sisäisen valvonnan kuvaus ja ohjeet eivät saa jäädä intranettiin ilman konkreettista läpikäyntiä koko henkilöstön kanssa ja niiden sisällön ymmärtämistä. Johdon tulee tehdä aktiivisesti päätökset siitä, miten heidän organisaatiossaan jokaisen tulee toimia ja miten johto seuraa toimintaa sekä olla itse esimerkkinä alaisille ja intressiryhmille.

Johdon puheiden ja tekojen tulee olla keskenään sopusoinnussa. Johdon toiminta asioiden hoidossa vaikuttaa koko organisaatioon sekä hyvässä että pahassa. Ylimmän johdon asenne väärinkäytöksiin ja henkilöstöön vaikuttaa väärinkäytösherkkyyteen. Organisaation omien ja yleisesti hyväksytyjen arvojen rikkominen rapauttaa organisaation henkeä. Sen vuoksi jokaisen organisaation on hyvä määritellä omat arvonsa ja eettiset periaatteensa, joita noudatetaan kaikessa toiminnassa. Ne tulee saattaa myös intressiryhmien tietoon.

Taloudellisen ja johdon raportoinnin parissa toimivan johdon on syytä olla aktiivinen ja pyytää selvityk-

set mahdollisista poikkeamista ja varmistaa syyt niihin heti, kun niitä havaitaan.

Esimiehet vastuussa sisäisestä valvonnasta

Jokainen esimies vastaa oman vastuualueensa sisäisen valvonnan tuntemuksesta ja toteutuksesta. Yritystoimintaa ohjaavat monet lait, määräykset ja direktiivit, joiden tuntemus on olennaista jokaiselle esimiehelle. Niiden rikkomisesta saattaa olla koko organisaatiolle merkittäviä seurauksia.

Monissa organisaatioissa on henkilöstön määrä vähennetty minimiin ja tällöin syntyy helposti ns. vaarallisia työyhdistelmiä eli yksittäiset henkilöt voivat toteuttaa prosesseja alusta loppuun. Pahimmillaan he voivat päättää hankinnoista, toteuttaa ne, ottaa vastaan toimitukset, hyväksyä ja laittaa laskut maksuun.

Pienissä yrityksissä saattaa myös syntyä intressiristiriitoja, mikäli organisaatiossa on esimerkiksi perheenjäseniä tehtävissä, joiden kautta syntyy ei-toivottuja asetelmia. Mikäli vaarallisia työyhdistelmiä on organisaatiossa, tulee niiden vaikutukset rajata kompensoivien kontrolein. Muulla henkilöstöllä on myös vastuu omasta työstään ja mahdollisesti havaitsemistaan poikkeamista.

Erityisryhmät ja tarkastusfunktiot

Organisaation erityisryhmistä controller-, compliance-toiminto, lakiasiainyksikkö ja taloushallinto näkevät omassa asemassaan sisäisen valvonnan toimivuuden tai toimimattomuuden. Sisäinen tarkastus arvioi sisäisen valvonnan toimivuutta ja tekee kehitysesityksiä hallitukselle mahdollisten puutteiden korjaamiseksi.

Tilintarkastaja tarkastaa tai arvioi yrityksen sisäisen valvonnan tuloksellisuutta liittyen taloudelliseen raportointiin ja tilinpäätöksen oikeellisuutta. Arvioinnissa hän voivat keskittyä siihen, miten organisaatio on valin-

LISÄTIETOJA

FIVA: Standardi 4.1 Sisäisen valvonnan järjestäminen, kohta 6. Sisäisen valvonnan osa-alueet

Sisäiset tarkastajat ry: COSO Executive Summary

nut, kehittänyt ja ottanut käyttöön valvontatoimenpiteitä siten, että ne vastaavat sisäisen valvonnan osatekijöiden periaatteita.

Epäonnistumisilta ei voi välttyä

Vaikka sisäinen valvonta antaa kohdullisen varmuuden organisaation tavoitteiden saavuttamisesta, sisältyy siihen rajoituksia. Sisäinen valvonta ei voi estää virhearviointeja, huonoja päätöksiä eikä ulkoisia tapahtumia. Tuloksellisestikin järjestetty sisäinen valvonta voi osin epäonnistua.

Rajoitukset voivat aiheutua seuraavista asioista:

- Asetetut tavoitteet eivät ole sisäisen valvonnan kannalta asianmukaisia.
- Inhimillinen päätöksenteko voi olla virheellistä ja ennakkoluuloihin perustuvaa.
- Epäonnistuminen voi aiheutua inhimillisistä, tahattomista virheistä.
- Johto, muu henkilöstö ja/tai kolmas osapuoli voivat tahallisesti kiertää sääntöjä.
- Ulkoiset tapahtumat, joita organisaatio ei pysty hallitsemaan. □

Eila Koivu, HHJ, CIA, CCSA, CISA (ret.), CFE (ret.) Senior Advisor, Tmi Koivu Consulting

Päänsärkynä väärinkäytökset ja korruptio

– uusia lääkkeitä tarvitaan

Väärinkäytöksiä ja korruption aiheuttamat piilokustannukset ovat n. 5 % organisaation liikevaihdosta. Niiden synnyttämään päänsärkyyn tarvitaan uusia lääkkeitä. Miten sisäiset tarkastajat voivat auttaa tässä?

NIGEL KRISHNA IYER, MARTINA MARMAI

Hanna Tähtivaara on kääntänyt kirjoituksen suomeksi englanninkielisestä artikkelista "A call for new medicine to treat the constant headache of fraud and corruption - How can Internal Auditors help?"

Kirjoittaessamme tätä artikkelia ennen puheenvuoroa, jonka pidimme Tukholmassa 6–7.10 järjestetyssä johtamis- ja hallintojärjestelmiä, riskienhallintaa ja vaatimustenmukaista toimintaa käsittelevässä kongressissa "ECIAA Conference on Governance, Risk and Compliance" huomasimme kysyvämme itseltämme:

– Ovatko koko GRC-ilmiö ja viime vuosikymmenen aikana nopeasti lisääntyneet sisäiset kontrollit todella

estäneet väärinkäytöksiä ja korruptiota tehokkaasti?

Vahvempaa lääkitystä väärinkäytöksiin ja korruptioon

Kaikkien kyselyjen, tilastojen ja median raportoimien tietojen perusteella vaikuttaa siltä, että tosiasiaa väärinkäytökset ja korruptio ovat lisääntyneet, eivät suinkaan vähentyneet. Onkin syytä kysyä itseltämme, aiheuttaako päänsärkyyn hoitoon tarkoitettu lääke itse asiassa uusia päänsärkyjä?

Järjestelytoimikunnan puheenjohtajan Peter Funckin mukaan GRC (hallinto- ja johtamisjärjestelmät, riskienhallinta ja vaatimustenmukainen toiminta) on oikea lääke migreeniin ja edistystä on tapahtunut. Hän toteaa, että "sumu oli jo hälvenemässä kunnes Panaman paperit paljastuivat ja synnyttivät uuden päänsärlyn".

Me väitämme, että GRC saattaa tehoita joihinkin migreeneihin, mutta väärinkäytöksiin ja korruptioon tarvitaan erilaisia, vahvempia lääkkeitä. Meiltä vaaditaan innovatiivisuutta ja luovuutta,

jotka eivät ehkä aina ole tilintarkastajien ja lainsäätäjien luontaisia ominaisuuksia.

Pelko pois

GRC on ennaltaehkäisevä lääke. Sellainen ei kuitenkaan juuri tehoa, jos tauti on jo iskenyt. Meidän on myös mahdollisimman aikaisin tunnistettava jo olemassa olevat väärinkäytökset ja korruptio. Niitä on käsiteltävä vastuullisesti ja tehokkaasti, ja on oltava täysin hereillä pystyäksemme ajattelemaan vihollista nopeammin.

Tähän ei riitä "tyhjä puhe" ylimmän johdon taistellessa väärinkäytöksiä ja korruptiota vastaan merkittävällä rasteja GRC-lomakkeiden ruutuihin. Jos organisaatioissa todella aiotaan onnistua pysäyttämään korruptio ja väärinkäytökset, ei johdon pitä pelätä niitä.

Johdon pitää kyetä puhumaan niistä, vaikka se joutuisi kyseenalaistamaan aiemman toimintansa. Ja johdon tulee aidosti tukea henkilöitä, jotka haluavat löytää väärinkäytökset ja korruption ja poistaa ne!

Yhtä yleisiä kuin flunssa

Väärinkäytökset ja korruptio ovat yleisiä, ja vaikka ne yleisesti tunnustetaan laittomiksi, pidetään niitä kuitenkin epätodennäköisinä tai niiden ajatellaan "tapahtuvan muille".

On naiivia pitää riskiä vähäisenä: useissa tutkimuksissa (sekä empiirisissä että puoliakateemisissa) väärinkäytöksiin ja korruptioon liittyvien kustannusten on todettu olevan noin 5 % organisaation liikevaihdosta. Väärinkäytökset ja korruptio ovat siis tosiasiaa paljon yleisempiä kuin tilin- →

KUVA: MVPhotoStock

tarkastajat ja yritysjohto haluavat uskoa, ja niistä on tullut organisaatioille piilokustannus.

Miksi siis edelleen siedämme niitä? Kuinka pystymme perustelemaan passiivisuuden, kun se käy niin kalliiksi yrityksille ja organisaatioille? Useimmiten väärinkäytöksiin ja korruptioon liittyy jonkinlaista ulkoa tulevaa painetta, ja miksi yksikään päällikkö tai johtaja haluaisi tulla huijatuksi?

Tavanomaisia ja vakavampia väärinkäytöksiä

Tyypillisiä "tavanomaisia väärinkäytöksiä", joita havaitsemme usein omien menetelmiemme avulla ja joista uskomme useimpien organisaatioiden kärsivän, ovat seuraavat:

- tavarantoimittajat veloittavat liikaa (siihen nähden mitä tekevät)
- terävät liikekumppanit ja konsultit huijaavat
- asiakkaat jättävät laskunsa maksamatta.

Vakavampia väärinkäytöksiä, joita myös tapahtuu säännöllisesti, mutta jotka vaikuttavat organisaatioon eri tavoilla, ovat esimerkiksi:

- salaiset yhteydet rahanpesun keskuksiin (veroparatiisien laiton puoli)
- lahjomat, joita käytetään oikotienä kauppohenkilöiden saamiseksi sekä väärinennetyt lahjomat, jotka ovat usein vain yksi tapa varastaa
- "luovaan laskentaan perustuva väärinkäytös", kun paisutellaan myyntiä tai pienennellään kustannuksia
- eturistiriidat, joissa yrityksen sisä- ja ulkopuolisilla tahoilla on "lusikkansa monessa sopassa".

Johdon annettava selvä signaali

Jos monia mainitun tyyppisiä väärinkäytöksiä ja korruptiota myönnetään esiintyvän, olisi luonnollista odottaa, että johto on erityisen innokas ne löytämään ja pääsemään niistä eroon. Johdon olettaisi antavan asiassa auttamaan kykeneville osastoille (kuten sisäinen tarkastus, riskienhallinta,

compliance, turvallisuus) selkeitä ohjeita, kuten "Löytäkää kaikki tapaukset, joissa meitä huijataan". Kokemuksemme perusteella näin ei kuitenkaan tapahdu!

Olemme todenneet, että johto antaa harvoin tällaisia signaaleja edes omalle henkilöstölleen. Sen sijaan se kieltää asian ja mieluummin uskoo, että siinä epätodennäköisessä tapauksessa, että heidän organisaatiotaan huijattaisiin, joku tekisi ilmiannon tai, vielä epätodennäköisemmin, tilintarkastaja havaitsisi asian.

Ei siis ole mikään ihme, että joillakin sisäisen tarkastuksen osastoilla katsotaan, ettei väärinkäytösten löytäminen ole heidän päätehtävänsä (tai ole lainkaan heidän tehtävänsä), koska heitä pidettäisiin vain epäsuosittuina häirikköinä ja ikävien viestien tuojina.

Esimerkitapaus

Joitakin kuukausia sitten avustimme erään suuren pohjoismaisen yhtiön sisäistä tarkastusta väärinkäytökseen viittaavien merkkien etsinnässä. Kyseessä oli pieni projekti, mutta yksi havaituista tapauksista kiinnitti erityistä huomiota. Asianomaisen tavarantoimittajan laskut näyttivät ensi katsojalta aivan tavanomaisilta, ja niissä oli kaikki tarvittavat tiedot yksik-

köhinnnoista yrityksen logoon ja osoite- ja yhteystietoihin. Asiakkaamme oli tilannut kyseiseltä toimittajalta suuria määriä raaka-aineita yli 10 vuoden ajan.

Tavarantoimittajassa oli kuitenkin jotain "outoa". Lähempi tarkastelu osoitti, että kyseessä oli veroparatiisiin rekisteröidyn yrityksen ulkomainen toimipiste ja maksu piti suorittaa toisessa valuutassa toiseen rahanpesukeskukseen. Edes tämä ei vielä saanut johtoa vakuuttuneeksi siitä, että jossakin oli vikaa.

Johto vakuutteli kerta toisensa jälkeen, että kyseistä tavarantoimittajaa oli käytetty vuosikausia ja siitä oli josakin vaiheessa tehty taustaselvitys ("compliance check"). Toimittajaa pidettiin lähes moitteettomana, ja sen hienoilla verkkosivuilla oli 10-sivuiset eettiset ohjeet ja puhelinnumero ilmiannon varten, ja pohjoismaisen yhtiön johto jopa moitti sisäistä tarkastajaa ajan haaskaamisesta.

Tällä kertaa sisäiset tarkastajat eivät kuitenkaan antaneet periksi. Asia alkoi kiinnostaa johtoa vasta, kun pystyimme osoittamaan, että verkkosivut oli vasta perustettu, päätoimipaikka oli puhelinvastaaajaa käyttävä nelihenkkinen lakitoimisto eikä yrityksen todellisesti johdosta ja omistajista löytynyt mitään tietoja. Kävi

ilmi, että kyseinen tavarantoimittaja oli tunnetun järjestäytyneen rikollisryhmän hallitsemista kuoriyhtiöistä koostuvan monimutkaisen järjestelyn keskuspaikka.

Osaava ja sitkeä sisäinen tarkastaja kertoi meille hiljattain, miksi johtoa oli vaikea saada vakuuttuneeksi asiasta ja sanoi tämän olevan aivan tavanomaisista. Johto katsoo väärinkäytöksiin viittaavien merkkien vaikeuttavan jatkuvaa liiketoimintaa ja olisi mieluummin tietämättä niistä ennen kuin näyttö on laajaa ja kiistatonta. Mutta tässä tapauksessa tarkastaja oli myös iloisesti yllyttynyt siitä, että johto saatiin lopulta vakuuttumaan asiasta.

Mielletäänkö sisäinen tarkastus väärinkäytösten paljastajaksi?

Olemme varmoja, että jos asia olisi edellisessä tapauksessa tullut johdon tietoon ilmiannon, nimettömänä kirjienä tai mikä vielä pahempaa, median kautta, olisi johto ollut vähemmän puolustuskykyinen. Ehkä ei ole totuttu siihen, että sisäinen tarkastus paljastaa väärinkäytöksiä?

Äskettäisessä erään pohjoismaisen pankin tapauksessa vaikuttaa siltä, että Panaman papereiden paljastuttua ja julkisen paheksunnan kohteeksi joututtuaan ylin johto voi myös ryhtyä puolustelemaan ja pyrkiä minimoimaan omaa riskiään yrittämällä syyttää poikkeuksellisia olosuhteita tai sisäisen tarkastuksen laiminlyöntejä.

Vanhoissa lääkkeissä piilee vaara

Jos ei erityisesti ponnistella sellaisten käynnissä olevien väärinkäytösten ja korruption havaitsemiseksi, jotka pakottavat johdon tietoiseksi siitä, mitä sen nenän edessä tapahtuu, joudutaan helposti ansaan, jossa luotetaan uusien sääntöjen ja lakien noudattamiseen täyttämällä lisää lomakkeita, laittamalla rasteja ruutuun ja toivomalla, että sen ansiosta korruptio ja väärinkäytökset poistuvat.

Mutta näin ei tapahdu pelkästään sen vuoksi, että säädetään uusi laki tai laitetaan rasti ruutuun lomakkeella. Mieti, kuinka usein itse klikkaat internetissä ruutua, jossa sanotaan jotakin sellaista kuin "vakuutan noudattavani kaikkia ehtoja"?

Mistä alkuun ja millaisin lääkkein?

Kontrollien tarkastamisen, allekirjoitettujen papereiden ja oikeissa ruuduissa olevien rastiin tarkastamisen sijaan sisäisten tarkastajien pitäisi käydä johdon kanssa vakavaa keskustelua korruptiosta ja väärinkäytöksistä. Tämän keskustelun tulisi kattaa seuraavat asiat:

a) väärinkäytöksiä ja korruptiota tapahtuu, ja niistä aiheutuu jatkuvia "kiinteitä" kustannuksia

b) nämä kustannukset ovat tosiasiassa vältettävissä, mikä edellyttää, että sisäisellä tarkastuksella pitää olla mandaatti varoittavien merkkien etsimiseen, ja

c) varoittavat merkit on mahdollista löytää, mutta johdon täytyy tukea sisäistä tarkastusta ja ennen kaikkea suhtautua avoimesti siihen, mitä löytyy.

Keskustelujen seurauksena sisäiset tarkastajat aletaan nähdä johdon tärkeinä kumppaneina, jotka auttavat organisaatiota saavuttamaan täyden toimintakykynsä, pääsemään eroon vältettävissä olevista kustannuksista, ennaltaehkäisemään ennen eskaloitumista suuret väärinkäytökset, ja samalla varmistamaan, että organisaation johtaminen ja hallinto ovat kunnossa muutenkin kuin vain paperilla.

Löydä väärinkäytökset ennen ne löytävät sinut

Ns. Panaman papereiden julkitus ja niiden paljastama "jäätuvien huippu" olivat lisätodiste, ettemme edelleenkään ole moneen vuoteen pystyneet torjumaan tehokkaasti korruptiota ja väärinkäytöksiä. Johtamis- ja hallintojärjestelmät, riskienhallinta ja vaatimustenmukainen toiminta (GRC)

Lisää Nigel Iyerin ajatuksia väärinkäytösten ja korruption kitkemisestä on mahdollisuus kuulla maaliskuussa 2017 Sisäiset Tarkastajat ry:n järjestämällä kurssilla "How to Find Fraud Before it Finds You". Tilaisuus järjestetään yhteistyössä Centry-Global Oy:ssä toimivien Hibisin suomalaisten partnereiden kanssa.

saattavat parantaa joitakin migreenejä, mutta valitettavasti väärinkäytöksiin ja korruptioon tarvitaan nykyisin toisenlaista lääkettä. Jotakin vähän omaperäisempää... jotakin, joka toimii!

Pohjimmiltaan kyse on siitä, että organisaatioiden pitäisi sisäisten tarkastajien tuella löytää väärinkäytökset ennen kuin ne löytävät heidät.

Balanssi-lehden seuraavassa numerossa kuvaamme joitakin tehokkaimpia menetelmiä, joiden avulla sisäiset tarkastajat ja muut sisäisen valvonnan parissa työskentelevät voivat löytää väärinkäytökset ja korruption ennen kuin ne löytävät heidät... jos heillä on yrityksen ylimmän johdon mandaatti tehdä niin. □

Qualified chartered accountant ja tietojärjestelmätielijä **Nigel Iyer** on yksi väärinkäytösten ja korruption torjuntaan erikoistuneen Hibis-yhtiön perustajajäsenistä. Hänellä on yli 20 vuoden kokemus näiden alueiden tutkimisesta ja havaitsemisesta.

Hibis-yhtiön palveluksessa oleva **Martina Marmai** erikoistuu korruptiosta varoittavien merkkien tunnistamiseen ja tutkimiseen eri maissa useilla kielialueilla.

Sisäinen tarkastaja ja väärinkäytökset

Väärinkäytösriskien hallinta antaa myönteisen signaalin henkilöstölle tahtotilasta noudattaa hyvää hallinnointitapaa. Sidosryhmille se on merkki laadukkaasta ja luotettavasta toiminnasta. Miten sisäisen tarkastaja voi varmistua, että väärinkäytösriskien tunnistamisesta ja ehkäisemisestä huolehditaan?

HELGE VUOTI, SAMI VAINIO-PALKEINEN

Sisäinen tarkastus on riippumatonta ja objektiivista arviointi- ja varmistustoimintaa sekä konsultointia. Sisäisen tarkastajan rooli on muuttunut pelkästä tarkastuksesta ja virheiden etsinnästä entistä enemmän organisaation toiminnan tavoitteiden varmistamiseksi ja organisaation johdolle tapahtuvaksi neuvonannoksi.

Väärinkäytösriskien hallinta antaa positiivisen signaalin

Sisäisellä tarkastajalla on näköalapaikka organisaation toimintaan ja sen riskeihin. Väärinkäytösriskien hallinta on organisaation omalle henkilöstölle viesti halusta toimia corporate gover-

nancen mukaisesti. Ulospäin kyseessä on merkki organisaation toiminnan laadusta ja luotettavuudesta (Markku Ranta-aho kirjassa Väärinkäytösriskit hallintaan).

Sisäisen tarkastuksen kansainvälisten ammattistandardien (myöhemmin IIA-standardit) mukaan sisäisellä tarkastajalla tulee olla väärinkäytösten tuntemus tunnistaakseen tapahtuneen väärinkäytöksen merkit sekä valppautta havaita väärinkäytöksille otollisia tilaisuuksia.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita virheittömyyttä tai täydellisyyttä. Absoluuttista varmuutta on mahdoton saavuttaa. Tämän on todettu hyvin sisäisen tarkastuksen ammatillista huolellisuutta koskevassa standardissa:

”Sisäisen tarkastajan tulee osoittaa selkeää huolellisuutta ja taitoa, jota harkitsevalta ja pätevältä sisäiseltä tarkastajalta voidaan kohtuudella odottaa. Ammatillinen huolellisuus ei tarkoita erehdyttävyyttä” (IIA standardi 1220).

Ennalta ehkäisevä tarkastus edullisempää

Nykyisin tunnustetaan paremmin, että kaikissa järjestelmissä on poraanreikiä tai mahdollisuuksia, jotka tarjoavat mahdollisuuden vilpillisiin toimiin. Lähes jokaisessa työtehtävässä on mahdollisuus syyllistyä väärinkäytöksiin tai olla ulkoisen osapuolien epärehellisten toimien viattomana edistäjänä.

Tämän vuoksi jonkun on nimenomaan tutkittava epärehellisen toiminnan mahdollisuuksia, jotta ymmärretään, kuinka vakavia väärinkäytöksiä organisaatiossa voidaan tehdä. Pyrkimyksenä on tätä kautta ennalta ehkäistä väärinkäytöksiä ja toisaalta auttaa niiden hallinnassa.

Ennalta ehkäisevä tarkastaminen on halvempaa ja helpompaa kuin paljastuneiden väärinkäytösten tutkiminen ja jälkihoito. Sisäisen tarkastajan tulee olla hereillä ja varmistaa, että organisaatiossa on väärinkäytösriskien osalta omistajuus ja väärinkäytösriskien hallintatoimenpiteet suunniteltu ku-

ten kaikkien muidenkin vakavien riskien kohdalla. IIA-standardissa tämä on todettu seuraavasti:

”Sisäisen tarkastuksen toiminnon tulee arvioida väärinkäytösten ilmenemisen mahdollisuutta ja sitä, kuinka väärinkäytösriskejä hallitaan organisaatiossa” (IIA standardi 2120.A2).

Kuinka arvioida väärinkäytösriskien hallintaa?

Mitä asioita sisäisen tarkastajan tulisi huomioida arvioidessaan organisaation väärinkäytösriskejä ja niiden hallintaa? Esimerkiksi ainakin seuraavia asioita kannattaa selvittää:

- Miten organisaatio on valmistautunut esille tulevien väärinkäytösten tutkimiseen?
- Mitkä ovat organisaation kyvyt selviytyä väärinkäytöstapauksesta?
- Millä tasolla ja millaisiin asioihin on omaa osaamista ja kokemusta?
- Miten ja mistä saada ulkopuolista apua, kun sitä tarvitaan?

Sisäinen tarkastaja ei ole rikostutkija, mutta hänen tulee omassa riskien arvioinnissaan ja tarkastussuunnitelman laatimisessa ottaa huomioon mahdollisuudet väärinkäytöksiin:

”Sisäisellä tarkastajalla tulee olla riittävä asiantuntemus mahdolliseen väärinkäytöksen viittaavien merkkien tunnistamiseen, mutta hänellä ei tarvitse olla sellaisen henkilön erityisosaamista, jonka pääasiallisena tehtävänä on havaita ja tutkia väärinkäytöksiä” (IIA standardi 1210.A2).

Velvollisuudet väärinkäytöksen havaitsemiseksi

Toimeksiantoja suorittaessaan sisäisellä tarkastajalla on seuraavat väärinkäytöksen havaitsemiseen liittyvät velvollisuudet (IIA standardi 1210.A2-1):

- Hänellä tulee olla riittävästi väärinkäytöstietämystä pystyäkseen tunnistamaan väärinkäytöksen merkit.
- Hänen tulee olla valmis havaitsemaan sellaisia tekijöitä, esimerkiksi kontrolli-

heikkoudet, jotka voivat tehdä väärinkäytöksen mahdolliseksi.

- Hänen tulee arvioida tunnusmerkkejä siitä, että väärinkäytös on mahdollisesti tapahtunut ja päättää, tarvitaanko lisätoimenpiteitä ja tulee ko suositella tutkimusta.
- Hänen tulee ilmoittaa asianomaisille tahoille organisaatiossa, jos on päätelty, että väärinkäytöksen merkkejä on riittävästi tutkimussuosituksen tekemiseksi.

Väärinkäytösten tunnistaminen ja esittäminen olisi helppoa, jos meillä olisi sujuvat tavat tunnistaa henkilöt, jotka syyllistyvät väärinkäytöksiin tai rikoksiin. Näin ei kuitenkaan ole.

Väärinkäytöksiä aiheutuu usein useamman asian yhdistelmänä tai usean henkilön yhteistyössä toteuttamana. Väärinkäytöksiä tekevät henkilöt voivat siis ”pukeutua” työntekijöiden, kilpailijoiden, asiakkaiden, toimittajien ja liikeyritysten ”kaapuun”, minkä vuoksi heidän löytämisensä on vaikeampaa.

KUVA: iMP/Photostock

NÄMÄ ASIAT KANNATTAÄ KÄYDÄ LÄPI

Organisaatiossa kannattaa selvittää seuraavat keskeiset kysymykset petosten, väärinkäytösten ja epäeettisen toiminnan estämiseksi (ACFE Fraud prevention Check-up'ia mukaillen):

- 1 Missä laajuudessa organisaatio on luonut prosessin, jonka avulla hallituksella tms. elimellä (esim. tarkastusvaliokunnalla) on kokonaisnäkemys/-seuranta väärinkäytösriskeistä.
- 2 Missä laajuudessa organisaatio on luonut väärinkäytösten omistajuuden määrittelemällä ylimmästä johdosta henkilön, jolla on vastuu kaikkien väärinkäytösriskien hallinnasta, ja nimenomaisesti viestittänyt/ohjeistanut, että kaikilla johtajilla on vastuu väärinkäytösriskien hallinnasta heidän yksikössään.
- 3 Missä laajuudessa organisaatio on luonut prosessin, jolla säännöllisesti tunnistetaan merkittävät väärinkäytösriskit, joiden kohteeksi se voi joutua.
- 4 Missä laajuudessa organisaatio on tunnistanut väärinkäytösriskinsä ja hyväksyttänyt hallituksella erityyppisiin riskeihin liittyvän toleranssin (fraud risk tolerance). Missä laajuudessa organisaatio on tunnistanut ja hyväksyttänyt hallituksella periaatteet siitä, miten se hallitsee väärinkäytösriskejään. Riskienhallinnan periaatteissa on määritelty väärinkäytösriskien omistaja, mitkä riskit torjutaan, mitkä riskit siirretään ja millaisiin toimenpiteisiin ryhdytään jäljelle jäävien, organisaatiossa pidettävien riskien hallitsemiseksi.
- 5 Missä laajuudessa organisaatioon on luotu keinot, joilla poistetaan tai pienennetään prosessien läpikäynnillä ja uudistamisella riskien arvioinnissa tunnistetut merkittävät riskit.
- 6 Organisaation ylin johto on yleensä osallisena suurissa väärinkäytöstopauksissa, koska he voivat asemansa perusteella sivuuttaa prosessitason kontrollit. Väärinkäytösten ehkäisemiseksi tuleekin korostetusti tuoda esiin eettistä käyttäytymistä edistävän ja vilpillistä toimintaa estävän työympäristön luomisen tärkeyttä. Ympäristön tulee rohkaista kaikkia työntekijöitä ilmoittamaan tai kertomaan tietämänsä tai epäilemänsä väärinkäytökset asianmukaisesti taholle.

Tällaisen prosessin tunnusmerkkejä yleensä ovat:

- a. *Ylimmän johdon henkilöllä on vastuu prosessista, joka edistää eettistä käyttäytymistä, estää vilpillistä toimintaa ja mahdollistaa kaksisuuntaisen keskustelun vaikeista asioista.*
 - b. *Tapamme toimia –ohjeet henkilökunnalle kaikilla tasoilla perustuen organisaation arvoihin, jotka selkeästi ohjaavat hyväksytyyn käytökseen ja toimintaan ja viestivät, mikä kalainen käytös on kiellettyä.*
 - c. *Henkilökunnan koulutus rekrytointivaiheessa ja säännöllinen jatkuva koulutus tapamme toimia –ohjeista, neuvon hakemisesta ja väärinkäytöstopausten kertomisesta.*
 - d. *Kommunikaatiojärjestelmät, Eettinen kanava, jotka mahdollistavat, että henkilökunta voi tarvittaessa hakea neuvoa ennen vaikean eettisen päätöksen tekemistä sekä ilmaista huolensa tietämästään tai epäilemästään organisaatioon vaikuttavasta väärinkäytöksestä.*
 - e. *Prosessi, jossa esiin tuotu huolenaihe väärinkäytöksestä tarvittaessa tutkitaan ja ratkaistaan nopeasti, minkä jälkeen keskustellaan ratkaisusta huolenaiheen esille nostajan kanssa.*
 - f. *Tapamme toimia -ohjeiden seuranta ja osallistuminen siihen liittyvään koulutukseen.*
 - g. *Säännöllinen arviointi/mittaaminen, missä laajuudessa eettiset, laillisuuteen ja väärinkäytöstopaustaan liittyvät tavoitteet on saavutettu.*
 - h. *Eettisyyttä ja laillisuutta sekä väärinkäytöstopaustaa koskevien tavoitteiden sisältyminen johdon suoritemittareihin, joiden pohjalta johtoa arvioidaan ja palkitaan.*
- 7 Missä laajuudessa organisaatio on luonut prosessin, jolla paljastaa, tutkia ja ratkaista mahdollisia merkittäviä väärinkäytöksiä.

Keskijohto, omistajat ja johto merkittävässä roolissa

Väärinkäytösten tunnistaminen ja estäminen ovat tämän vuoksi usein organisaation toimintaympäristössä monen asian summa. Liikkeenjohdon kirjallisuuden kesto-suosikki asiassa on ylimmän johdon antama esimerkki. Johdon esimerkki on merkittävässä roolissa, kun ajatellaan yrityskulttuuria ja arvoja, joita organisaatio strategiallaan toteuttaa.

Association of Certified Fraud Examiners, ACFE on petosten ja väärinkäytösten tutkimiseen erikoistuneiden ammattilaisten kansainvälinen organisaatio. Sen raportti 'Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse' (myöhemmin RTTN) on joka toinen vuosi julkaistava tutkimus järjestön jäsenistön tutkimista väärinkäytöksistä. Tuorein raportti on vuodelta 2016.

Jokaisessa ACFE:n RTTN -tutkimuksessa on noussut esiin tutkittujen väärinkäytösten havaintona, että keski-johto, johtajat ja omistajat ovat suurin rikkomuksiin syyllistynyt joukko. Myös väärinkäytösten rahallinen määrä on näillä kohderyhmillä merkittävä.

Keskijohto on merkittävässä asemassa myös organisaation raportoinnin toimivuuden, tehtävien jakamisen ja seurannan sekä lukuisten henkilöstöhallinnollisten ja muiden hallinnollisten tehtävien operatiivisissa solmukohdissa. Ne luovat hedelmällisen maaperän väärinkäytösten toteuttamiseen. Samalla keskijohto on avainasemassa niiden havaitsemisessa ja torjunnassa.

Riskienhallinnan mallit

Väärinkäytösriskiä arvioidessaan sisäinen tarkastaja voi käyttää organisaation kokonaisvaltaista riskienhallinnan mallia, jos sellainen on käytössä. Myös COSO tarjoaa hyödyllisen mallin riskienhallintaan, huomioitavana osatekijöinä toimintaympäristö, väärinkäytösriskien arviointi, torjunta/valvontatoimenpiteet, tieto ja viestintä sekä seuranta.

Toimintaympäristössä keskeinen tekijä epäkohtien esiin saamisessa on luottamus ja organisaation sisäinen ilmapiiri sekä henkilökunnan sitoutuminen. Keskeiset tekijät organisaation väärinkäytösten tunnistamisen ja ehkäisemisen kannalta ovat henkilöstön ja erityisesti johdon osaaminen ja asenne.

Eryteisesti eettisestä kanavasta (whistleblowing) puhuttaessa luottamus prosessin, ilmoitusten asianmukaiseen selvittämiseen ja ehdottomaan salassapitoon ovat keskeisessä asemassa. Tärkein viesti, jonka johto voi antaa, on se, että väärinkäytöksiä ei suvaita ja kaikki epäeettinen toiminta ja väärinkäytökset tutkitaan.

Ongelmien juurisyytä usein tietämättömyys ja osaamisen puute

Kuten riskienhallinnassa myös väärinkäytösriskien hallinnassa tulee arvioida väärinkäytösten tapahtumisen todennäköisyys ja mahdollinen seurauksena organisaatiolle.

Keskeisiä valvontatoimintoja, jotka vaikuttavat väärinkäytösten esiintymiseen ja tunnistamiseen, ovat esimerkiksi yksittäisten väärinkäytösriskien havaitsemis- ja hallintakäytännöt, tehtävien eriyttäminen, erilaiset työkiertoihin liittyvät asiat, henkilöstön työsuhteiden linkaareen hallinta, pääsynhallinnan käytännöt ja seuraamisen sekä raportointikäytännöt.

Viime vuosina on enenevässä määrin kiinnitetty huomiota myös kyberuhkiin ja rikoksiin, jotka ovat tietokoneiden avulla tehtyjä väärinkäytöksiä, petoksia tai epäeettistä toimintaa. Organisaatioiden sisäisen turvallisuuden ongelmien juurisyytä ei aina ole tarkoituksella tehty tietomurrot vaan tietämättömyys ja siihen liittyvä osaamattomuus organisaation tietoturvakäytänteistä.

Yksittäisen työntekijän tekemillä pienillä virheillä (esimerkiksi pishing-huijauksen tai sosiaalisen hakkeroinnin kohteeksi joutuminen) saattaa

olla laajat ja kauaskantoiset vaikutukset koko organisaation tietoturvaan ja taloudelliseen asemaan.

Avainasemassa johdon viestintä

Johtajien merkitys väärinkäytöksissä on keskeinen, minkä vuoksi tehokas asiaa koskeva viestintä edellyttää tavanomaisen johdon antaman raportoinnin lisäksi usein organisaation sisäistä raportointia suoraan ylimmäle taholle. Normaalia raportointikanavaa täydennetään järjestämällä kommunikaatiokanava, jossa organisaation alemmilla tasoilla työskentelevät pääsevät viestimään suoraan rajattuun joukkoon lukeutuvien ylempään johdon edustajien kanssa.

Eräs työkalu tähän kommunikointiin on eettinen kanava (whistleblowing). Samalla tavalla väärinkäytösten tutkintaryhmällä tulee olla mahdollisuus suoraan kommunikointiin ylimmän johdon kanssa.

Väärinkäytösriskien hallinta edellyttää seuranta yksittäisissä väärinkäytöstopauksissa samoin kuin organisaation näiden riskien hallinnan kokonaisuuden toimivuuden seuranta. Organisaation väärinkäytösriskien hallintaa varten kannattaa laatia tarkistuslista kypsyystason arviointia varten. Tarkistuslista on samalla sisäiselle tarkastajalle väline keskustella johdon kanssa väärinkäytösriskeistä ja niiden hallinnasta. □

JHTT **Helge Vuoti**, CIA, CCSA, CISA, CFE toimii partnerina BDO Oy:ssä ja vastaa liiketoimintojohtajana BDO-konsernin neuvonantopalveluista.

Sami Vainio-Palkeinen toimii vanhempana konsulttina ja Eettisen kanavan palvelupäällikönä BDO Oy:ssä.

Valvontamekanismit ja tilinpäätöksen laatu

Corporate governancen, korkeatasoisen lainsäädännön, standardien ja laadukkaan tilintarkastuksen muodostama valvontamekanismi parantaa tilinpäätöksen laatua ja minimoi yritysjohton opportunismia arvostettaessa varoja ja velkoja.

JIMI SIEKKINEN

Jotta sijoittajat säilyttäisivät luottamuksen pääomamarkkinoihin, on keskeistä, että yritysten yleisölle julkaisema tieto on laadukas eli sekä relevanttia että luotettavaa. Tieto on relevanttia, kun yritykset julkaisevat viipymättä tiedon yrityksen todellisesta kannattavuudesta ja taloudellisesta asemasta ja luotettava, kun julkistettavaan tietoon ei sisälly subjektiivisia arvioita.

Harkintavallan käytöstä haasteita

Yleinen yksimielisyys vallitsee siitä, että relevanssin lisääminen johtaa tilinpäätösten korkeampaan laatuun. Tilinpäätösten korkeaan laatuun liittyy positiivisia vaikutuksia kuten esimerkiksi alemmat pääomakustannukset,

osakkeen kasvava kysyntä ja analyttikoiden kasvava kiinnostus. Ongelmallista kuitenkin on, jos tilinpäätöstä ohjaavissa standardeissa sallitaan subjektiivisia arvioita taloudellisen tiedon relevanssin lisäämiseksi. Tämä vähentää tiedon luotettavuutta.

IFRS-standardeja laativa IASB on jo pitkään pyrkinyt lisäämään taloudellisen tiedon laatua. Laajempi harkintavaltalta parantane tilinpäätösten laatua, mutta niiden luotettavuus heikkenee. Harkintavaltalta syntyy IFRS-standardien tulkinnanvaraisuudesta. Tärkeää onkin, että korkeammasta laadusta koituva hyöty ylittää mahdolliset kustannukset, joita suuremmasta riskistä aiheutuva luotettavuuden heikentyminen synnyttää.

IFRS-normiston mahdollistama harkinta on näkyvää varojen ja velkojen arvostuksessa. Arvostus on niin kauan helppoa, kun omaisuuserälle on olemassa toimivat markkinat (esim. osakemarkkinat), mutta miten määritetään omaisuuserän käypä arvo, jos sille ei löydy toimivia markkinoita? Jos toimivat markkinat puuttuvat, on yrityksen arvioitava varojen ja velkojen käypä arvo käyttämällä tarkoitukseen soveltuvia olemassa olevia arvostusmenetelmiä.

Opportunismien ja väärinkäytön riskit

Samanaikaisesti lisääntyvä harkintavalta tuo mukanaan subjektivisuutta, mikä voi johtaa harkinnan väärinkäyttöön. Harkinnan väärinkäyttöä oman edun tavoittelemiseksi, esimerkiksi palkkioihin oikeuttavan rajan saavuttamiseksi, nimitetään opportunismiksi.

Opportunismia on ennalta ehkäistävä, sillä se voi heikentää yrityksen pitkäaikaista kannattavuutta. Tämä merkitsee sitä, että harkinnan käytön nosttaessa tilinpäätöksen laatua lisääntyvät opportunismien ja väärinkäytön riskit merkittävästi. Harkinnan väärinkäyttöä ehkäisevät valvontamekanismit ovatkin erittäin tärkeitä.

Valvontamekanismit parantavat raportoinnin laatua

Tuoreessa väitöskirjassani tutkin, miten ulkoiset ja sisäiset valvontamekanismit parantavat tilinpäätösten laatua ja samalla vähentävät opportunismien ja harkinnan väärinkäytön riskejä varojen ja velkojen arvostuksessa. Analysoin rahoitusyrityksiä 34:stä eri maasta.

Valvontamekanismien tärkeyttä ei kannata aliarvioida, sillä ne parantavat tilinpäätösten laatua, mikä puolestaan alentaa yritysten pääomakustannuksia. Ulkosiin valvontamekanismeihin kuuluvat tilintarkastus, tilinpäätös- ja tilintarkastusstandardit (esim. IFRS ja ISA) sekä lainsäädäntö.

Sisäisiin valvontamekanismeihin lukeutuvat corporate governance (*hallinto- ja ohjausjärjestelmä*) ja sisäinen valvonta. Vaikka yritykset eivät suoraan pysty vaikuttamaan standardeihin ja lainsäädäntöön, voivat sijoittajat vaatia yrityksiä noudattamaan standardeja ja lainsäädäntöä siten, että yritysten oikea taloudellinen asema ja kannattavuus näkyvät tilinpäätöksissä. Yritysten omistajien merkittävänä tehtävänä onkin valvoa ja ohjata yritysjohtoa laskentatoimeen liittyvän harkinnan käytössä.

Riittävä valvonta ja lainsäädäntö

Tilinpäätösten laatu ja standardien laatu korreloivat keskenään. Korkealaatuisten standardien noudattaminen tilinpäätösten laatimisessa voidaan katsoa laadun takeeksi. IFRS-standardeja pidetään yleisesti kansallisia tilinpäätösnormistoja laadukkaam-

pina, minkä vuoksi IFRS-tilinpäätöskäytännön yleistymisen on merkittävässä roolissa kehitettäessä tilinpäätösten laatua.

Väitöskirjani tulosten mukaan käyvän arvon käyttäminen varojen ja velkojen arvostuksessa on lisännyt tilinpäätösten relevanssia. Tutkimusten mukaan standardit yksinään eivät välttämättä lisää tilinpäätösten laatua. Yhtä tärkeää kuin standardien laatu on myös standardien noudattamista ja tilinpäätösvalvontaa koskeva lainsäädäntö. Standardien valvonnan puuttuessa yritykset voivat käyttää IFRS:n mahdollistamaa valinnanvapautta väärin. Ilman riittävää valvontaan liittyvää lainsäädäntöä ei IASB:n mahdollistama harkintavalta ole oikeutettua.

Hallinnointikoodi keskeinen osa corporate governance-käsitettä

Corporate governance-käsitettä käytetään yritysjohton ohjaamisesta ja valvonnasta puhuttaessa. Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodia noudattamalla yritykset voivat varmistaa korkeatasoisen johtamisen. Hallinnointikoodi myös ohjaa hallituksen työskentelyä.

Tutkijoiden mukaan opportunismien ja väärinkäytön riskit voidaan minimoida edellyttämällä, että yritykset noudattavat korkealaatuista hallinnointikoodia (esim. Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodia). Valtaosa corporate governance -tutkimuksista analysoi hallituksen rakennetta ja sen toiminnan tehokkuutta. Hallituksen tehokkuuden tärkein tekijä on sen jäsenien riippumattomuus yrityksestä.

Muita tärkeitä tekijöitä ovat monimuotoisuus (esim. jäsenien tausta ja sukupuoli), hallituksen jäsenien määrä ja hallituksen valiokuntien tehokkuus. Myös yrityksen omistusrakenne on osa corporate governancea. Siinä missä keskittynyt omistusrakenne (esim. perheytykset) johtaa huonompaan valvontaan, johtaa institutionaa-

linen omistus ja hajautettu omistus parempaan valvontaan.

Hallituksen rakenne ja tehokkuus avaintekijöitä

Omassa tutkimuksessani perehdyin erityisesti siihen, millainen vaikutus hallituksen rakenteella ja tehokkuudella on varojen ja velkojen arvostuksen laatuun. Keskeiset tulokset viittaavat siihen, että varojen ja velkojen arvostuksen laatu on korkeimmillaan yrityksissä, joissa hallitus on monimuotoinen ja sen jäsenet ovat riippumattomia.

Hallitusten kokoonpanojen ei pitäisi olla kovin suuria, koska pienet hallitukset ovat tehokkaimpia. Jäsenmäärältään pienessä hallituksessa voidaan laskentatoimessa käytettävissä olevan harkinnan väärinkäyttöä ja opportunismia ehkäistä, kun yrityksellä on tehokas, riippumaton ja monimuotoinen hallitus.

Tilintarkastuksen laatu ja riippumattomuus korostuvat

Tilintarkastuksen tehtävänä on varmistaa tilinpäätösten oikeellisuus. Korkealaatuisten ja riippumattoman tilintarkastuksen avulla voidaan vähentää tilinpäätöksiin sisältyviä virheitä ja myös minimoida harkinnan väärinkäyttöön liittyviä riskejä varojen ja velkojen arvostuksessa.

Käyvän arvon käyttäminen ja rahoitusvälineiden monimutkaistuminen lisäävät tilintarkastuksen tarvetta. Entistä tärkeämpää onkin, että tilintarkastus on korkealaatuista ja riippumattonta. Tutkimusten mukaan laadukasta tilintarkastusta on saatavilla suurista, vahvan toimialaosaamisen omaavista tilintarkastusyhteisöistä.

Väitöskirjani tulosten perusteella yritykset voivat parantaa tilinpäätösten laatua riippumattoman ja korkealaatuisten tilintarkastuksen avulla. Tulokset viittaavat myös siihen, että tilintarkastajan tarjoamien oheispalvelujen käyttäminen johtaa korkeampaan tilinpäätösten laatuun. Nämä korkea-

laatuisten tilintarkastuksen positiiviset vaikutukset osoittavat, että tilintarkastus voi toimia valvontamekanismina ehkäisemään väärinkäyttöä varojen ja velkojen arvostuksen liittyvässä harkinnassa.

Sijoittajansuoja vaikuttaa muiden valvontamekanismien toimivuuteen

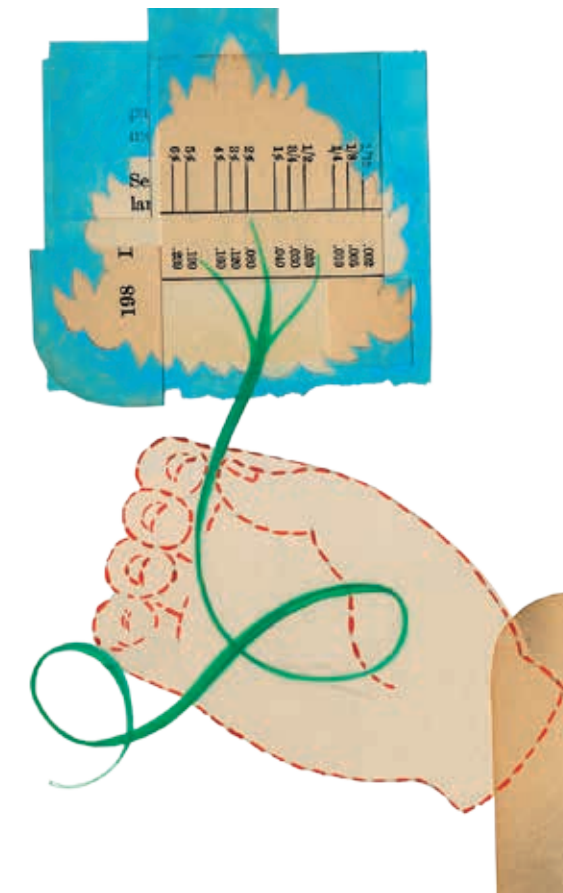
Yritysjohton valvontaa ja johtamista voidaan toteuttaa myös kehittyneen sijoittajansuojan avulla. Sijoittajansuoja tarkoittaa maakohtaista kulttuuria ja lainsäädäntöä, jonka tarkoituksena on suojata sijoittajia. Sijoittajansuojaltaan kehittyneemmissä maissa myös pääomamarkkinat ovat kehittyneemmät. Näissä maissa sijoittajat uskaltavat investoida, koska he luottavat siihen, että eivät joudu yritysten väärinkäytön kohteiksi.

Sijoittajansuoja on myös tärkeä osa muiden valvontamekanismien optimaalista toimintaa. Standardien ja tilintarkastuksen positiiviset vaikutukset eivät ole yhtä suuria maissa, joissa sijoittajansuoja on kehittymätön. Tutkimukseni mukaan sijoittajansuojan kehitys korreloi tilinpäätösten laadun kanssa. Mitä kehittyneempi sijoittajansuoja sitä pienempi on väärinkäytöksen riski varojen ja velkojen arvostuksessa.

Kokonaisuus ratkaisee

Tilinpäätösten laatimiseen IFRS-normiston mukaisesti liittyy harkintaa ja subjektivisuutta. Laskentatoimen mahdollistaman hankintavallan tarkoituksena on lisätä tilinpäätösten relevanssia. Relevanssia lisäämällä tilinpäätösten laatu paranee ja sijoitusriski pienenee. Subjektiviisuuden mukanaan tuoma ongelma on harkintavallan väärinkäyttö ja siihen liittyvä opportunismi.

Keskeiseen rooliin nousevat väärinkäytön riskejä minimoivat valvontamekanismit. Väärinkäytön riskejä minimoitaessa on todennäköistä, että tilinpäätösten korkeammasta laadus-

ta koituvat hyödyt ylittävät mahdollisesta väärinkäytöstä aiheutuvat kustannukset.

Samalla on hyvä pitää mielessä, ettei yksi valvontamekanismi sinällään välttämättä paranna tilinpäätösten laatua ja vähennä väärinkäytöksen riskejä. Yksinomaan hyvien tilinpäätöksen laatimista ohjaavien standardien avulla ei pystytä valvomaan ja johtamaan yritysjohtoa, mutta kaikki valvontamekanismit yhdessä ennaltaehkäisevät väärinkäyttöä tehokkaasti. □

Väitöskirja "Within and Cross-Country Differences in the Value Relevance of Fair Values" <http://hdl.handle.net/10138/162990>

KTT **Jimi Siekkinen** työskentelee konsulttina Ernst & Young Ab:n Tukholman toimistossa. Hänen väitöskirjansa "Within Cross-country Differences in the Value Relevance of Fair Values" tarkastettiin Hankenin kauppa- ja talouskoulussa 8.6.2016.

Tohtorikopla tutkimaan yritysverotuksen kehittämistä

Hallitusohjelmassa mm. luvataan huolehtia yritysverotuksen kilpailukyvästä, välttää epävarmuutta aiheuttavia linjamuutoksia vaalikauden aikana sekä turvata verotuksen ennustettavuus ja oikeusvarmuus. Kaikki hyviä tavoitteita.

Edellä mainittujen kärkitavoitteiden lisäksi hallitus teetää vaalikauden aikana selvitykset tulossidonnaisen varauksen mahdollisesta käyttöönotosta sekä pääomatuloverotuksesta ja eri sijoitusmuotojen verotuksesta. Selvitystyö aloitettiin jo viime syksynä, kun VATT ja ETLA käynnistivät yritys- ja osinkoverotuksen liittyvän tutkimushankkeen.

Hankesuunnitelman mukaan tutkimuksessa arvioidaan mm. sitä, miten nykyinen yritys- ja pääomaverotus vaikuttaa yritysten rahoitus- ja investointikannusteisiin. Tarkoituksena on arvioida myös verokeskustelussa esillä olleiden uudistumallien soveltuvuutta Suomeen.

Selvityksen kohteiksi otettiin ACE-malli (omaan pääomaan perustuva laskennallinen verovähennys), CBIT-malli (korkovähennysoikeuden poistaminen) ja Viron veromalli. Mielenkiintoisia selvityskohteita, mutta eivät liene toteuttamiskelpoisia ainakaan kuluvalla vaalikaudella.

Syksyn budjettiriihessä päätettiin, että hallitus tarkastelee yritysverotuksen kokonaisuutta ensi keväänä ns. puoliväliriihen yhteydessä. Tulevan päätöksenteon tueksi valtiovarainministeriö asetti myös elokuussa asiantuntijatyöryhmän arvioimaan yritysverotuksen nykyistä tasoa ja mallia kilpailukyvyyn, talouskasvuun sekä tuottavuuden kannalta.

Työryhmä tarkoituksena on myös esittää asiantuntijankemiyksensä investointien edistämiseksi tarkoitettujen varauksen mahdollisesta käyttöönotosta. Ryhmän kokoonpanosta huokuu verokokemus. Tohtorikoplan jäsenet Mattila, Niskakangas, Ossa ja Viherkenttä ovat ainakin veropiireissä varsin tuttuja. Työryhmällä pitää kiirettä, koska valmista pitäisi olla jo ensi tammikuussa.

Suomen talouskasvu on ollut valitettavasti jo pitkään poikkeuksellisen hidasta. Erityinen ongelma on sekä tuotannollisten että aineettomien investointien heikko kehitys.

Investointilamaan on ehdotettu lääkkeeksi myös suurta yritysveroremonttia tai ainakin jonkinmoisen varausjärjestelmän käyttöönottoa. On puhuttu investointivarauksesta ja Ruotsin mallin mukaisesta voittovarauksesta.

Voittovarauksen vaikutus investointikannustimeen olisi kuitenkin varsin vähäinen VATT:n selvityksen mukaan. Varauksella yritys saisi veroluoton, jonka aiheuttama korkosäästö olisimatalan korkotason ja alhaisen verokannan ympäristössä pienehkö. Yritysverotuksemme ei kaipaa järjestelmää monimutkaistavia ja tehottomia varauksia. Jos sitä halutaan keventää, on varsin yksinkertainen keino yhteisöverokannan alentaminen.

Veikkaan, että lähivuosina ei tulla toteuttamaan rakenteellisia uudistuksia yritys- ja pääomatuloverotukseen. Nykyinen yritysverojärjestelmämme ei myöskään kaipaa suurremonttia vaan koneen virittely parempaan suuntaan riittää. Tärkeintä on huolehtia, että yritysverotuksemme taso säilyy kansainvälisessä vertailussa kilpailukyisenä.

Yllätyksettömän syksyn budjettiriihen merkittävin päätös oli työn verotuksen keventäminen kilpailukykysovimuksen tukemiseksi. Muutoksilla kompensoidaan sopimukseen liittyvien palkansaajamaksujen korotuksia ja lisäksi lasketaan työn verotusta, joka kevenee ensi vuonna yhteensä 515 miljoonalla eurolla.

Veronkiritys vuosien jälkeen tuntuu hyvältä, että työn verokevennys kohdistuu tasaisesti kaikille tulotasolle siten, että palkkatulon verotus laskee keskimäärin noin 0,6 prosenttiyksiköllä.

Hallitusohjelmassa tappioiden vähentämisöikeutta oli tarkoitus muuttaa siten, että osakeyhtiöissä tulolähteen tappiot vähennettäisiin muiden tulolähteiden tuloksista. Budjettiriihessä päätettiin kuitenkin käynnistää lainvalmisteluhanke tulolähdejaon poistamiseksi osakeyhtiöiltä siten, että uudet verotusperiaatteet olisivat voimassa vuonna 2018. Tulolähdejako siirtyy siis vihdoinkin museoon.

TERO HONKAVAARA

TULOLÄHDEJAKO
SIIRTYY VUONNA 2018
VIHDOINKIN MUSEOON.

SYKSYN KOULUTUKSET TALOUDEN AMMATTILAISILLE JA YRITYSJOHDOLLE

Kirjanpito ja tilinpäätös

Tilinpäätöksen ja tunnuslukujen ymmärtäminen ja tulkinta - perustaso, 26.10.2016 Helsinki

Pysyvät vastaavat ja poistoero, varaukset sekä vaihto-omaisuuden arvostus - kirjanpidon kiperiä kysymyksiä, 11.11.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Osakeyhtiön tilinpäätös 2016 - uudistetun kirjanpitolain mukaan, 17.11.2016 Helsinki | 24.11.2016 Tampere

Konsernitilinpäätöksen laadinta, 22.11.2016 Helsinki

Konsernitilinpäätöksen erityiskysymyksiä, 23.11.2016 Helsinki

Kirjanpitolain muutokset käytännössä 14.12.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Yrityksen taloudellinen analysointi - syventävä taso 8.12.2016 Helsinki

Yhdistykset ja säätiöt

Yhdistykset ja säätiöt - tietopaketti lainsäädännöstä, tilinpäätöksestä ja verotuksesta 2016 15.11.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Säätiöiden ajankohtaispäivä - uuden säätiölain ensimmäiset 365 päivää, 1.12.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Verotus

Veronkiertodirektiivi - loppu verokeinottelulle? 25.10.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Kansainvälisen kaupan verotus ja EU:n uusi tullilainsäädäntö, 8.11.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Arvonlisäverotuspäivä - taitoa ja tarkkuutta vähennysoikeuksiin ja laskumerkintöihin, 10.11.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Yritysverotus murroksessa - mihin yrityksen tulee varautua? 25.11.2016 Helsinki | Etäkoulutus

IFRS

IFRS 16 vuokrasopimukset -standardin vaikutukset vuokralleantajan ja -ottajan tilinpäätökseen 18.11.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Listayhtiöiden muuttuva raportointi 2.12.2016 Helsinki | Etäkoulutus

Tutustu koulutuksiin stakateria.fi
Hyödynnä: Asiakasetu • Nopean etu • Ryhmäetu

ST-AKATEMIA

Verotusmenettelyyn muutoksia vuoden 2017 alusta

Verotusmenettelyyn tulee useita merkittäviä muutoksia vuoden 2017 alusta lukien, kun huomattava määrä uutta lainsäädäntöä astuu voimaan. Alle on listattu muutamia huomioitavia muutoksia verotusmenettelyyn.

Verotililaki kumotaan, ja siinä olleita säännöksiä siirretään muihin verolakeihin.

Säädetään uusi oma-aloitteisten verojen verotusmenettelylaki. Keskeisiä muutoksia nykyisiin säännöksiin:

- Pidennettyjen verokausien rajaa nostetaan: neljänneskalenterivuoden verokauden raja tulee olemaan 100 000 euroa ja kalenterivuoden 30 000 euroa.
- Oma-aloitteiset verot on ilmoitettava sähköisesti. Paperi-ilmoitus hyväksytään jatkossa enää vain erityisestä syystä. Sekä sähköisen että paperi-ilmoituksen määräpäivä tulee olemaan kuukauden 12. päivä, kun nykyisin paperi-ilmoituksen määräpäivä on kuukauden 7. päivä.
- Kausiveroilmoituksella oleva virhe korjataan jatkossa antamalla korvaava ilmoitus, jolla ilmoittaja ilmoittaa kaikki verokauden tiedot uudestaan.
- Myöhästymismaksu ja veronkorotuksen määrääminen ja määrä muuttuvat. Nykyiset verolajirikkomukset korvautuvat laiminlyöntimaksulla.

Useiden verolajien verotuksen muuttamista, veron määrittämistä ja muutoksenhakua koskevat säännökset sekä yleiset menettelysäännökset yhtenäistyvät.

- Jatkossa Verohallinnon verotuspäätöksiin haetaan muutosta tekemällä oikaisuvaatimus oikaisulautakunnalle (ns. ensiaste). Oikaisulautakunnan päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen. Nykyisin oikaisulautakunta on käytössä ensiasteena vain osassa verolajeista (esimerkiksi tulovero), kun taas osasta (esim. arvonlisävero) valitetaan ensiasteena suoraan hallinto-oikeuteen.
- Verovelvollisen muutoksenhakuaika Verohallinnon verotuspäätökseen kaikissa verolajeissa tulee olemaan sama, 3 vuotta verovuotta seuraavan vuoden alusta. Tuloverotuksessa muutoksenhakuaika on tällä hetkellä viisi vuotta verotusvuotta seuraavan vuoden alusta, eli muutos tarkoittaa käytännössä 3 vuotta lyhyempää muutoksenhakuaikaa. Oikaisulautakunnan päätöksestä ja hallinto-oikeuden päätöksestä muutoksenhakuaika tulee olemaan 60 päivää päätöksen tiedoksisaannista.
- Verohallinnon muutoksenhakuaika on tietyissä tilanteissa pidempi kuin yleinen 3 vuoden muutoksenhakuaika.

Uudessa veronkantolaissa säädettäisiin kaikkien Verohallinnolle suoritettavien verojen ja maksujen kannossa, maksamisessa ja perinnässä sovellettavasta menettelystä. Kaikkien verolajien viivästysseuraamuksista säädettäisiin laissa veronlisäyksestä ja viivekorosta.

Hallitus esittää muutoksia verolakeihin

Valtion vuoden 2017 talousarvioesitys ja siihen liittyvät hallituksen esitykset annettiin eduskunnalle 15.9.2016. Hallitus esittää talousarvioehdotuksen yhteydessä muutoksia verolakeihin. Muutosten on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2017 alusta.

HE 139/2016 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi arvonlisäverolain 137 ja 143 §:n muuttamisesta

- Pienyrityksille, joiden tilikauden liikevaihto on enintään 500 000 euroa, annetaan mahdollisuus tilittää myynnistä suoritettava arvonlisävero ja ostoista vähennettävä arvonlisävero maksuperusteisesti.

HE 138/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tupakaverosta annetun lain muuttamisesta

- Sähkösavukkeissa käytetyt nesteet tulevat tupakaveron piiriin.

HE 137/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteverosta annetun lain sekä eräiden juomapakkausten valmisteverosta annetun lain 3 §:n ja liitteen muuttamisesta

- Makeisten ja jäätelön valmisteverosta luovutaan.

HE 136/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi nestemäisten polttoaineiden valmisteverosta sekä sähkön ja eräiden polttoaineiden valmisteverosta annettujen lakien liitteiden muuttamisesta

- Energiaverotukseen tulee korotuksia.

HE 135/2016 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2017 tuloveroasteikkolaiksi sekä laiksi tuloverolain muuttamisesta

- palkan ja eläketulon verotusta kevennetään
- kotitalousvähennyksen vähennysprosentteja korotetaan
- työnantajan entiselle työntekijälleen kuuden kuukauden ajan työsuhteen päättymisen jälkeen järjestämä terveydenhuolto verovapaaksi tuloksi.

VEROHALLINNON UUSIA OHJEITA JA PÄÄTÖKSIÄ

Yhteisöjen verotus

- Yhteisön käyttöomaisuusosakkeiden luovutusten verokohtelu (29.8.2016)
- Yhteisön saaman osingon verovapauden rajoittaminen (28.6.2016)
- Toimintamuodon muutos osakeyhtiöksi (20.6.2016).

Yksityishenkilöiden verotus

- Korkotulojen verotus (19.9.2016)
- Osituksen yhteydessä tapahtuvat omistajanvaihdokset ja niihin liittyvä varainsiirtoverotus (9.6.2016)
- Nuori yrittäjyys ry:n opinto-ohjelmat verotuksessa (3.6.2016)
- Arvopaperien luovutusvoittojen verotus (3.6.2016).

Verotusmenettely

- Peruskorko ja viitekorko ovat pysyneet ennallaan (15.9.2016)
- Rakentamiseen liittyvä tiedonantovelvollisuus (12.9.2016)
- Veron kiertämissäännöksen soveltaminen (5.8.2016)
- Sisäpiiritietojen käsittelyohje (29.6.2016)
- Verohallinnon päätös vuoden 2016 kiinteistöverotuksen päättymisestä (24.8.2016).

Risto Ruuskalla on hyvä tilintarkastustapa hallussa

TEKSTI: TARJA SVIILI

Johtavana asiantuntijana lokakuussa Suomen Tilintarkastajat ry:ssä aloittanut KTM, OTK **Risto Ruuska** tuntee hyvän tilintarkastustavan käsitteen kuin omat taskunsa. Hän arvioi, että pitkä kokemus tilintarkastajien valvonnan parissa antaa hyvät eväät uuteen tehtävään.

Minulla lienee ainutlaatuisen kokemukseen hyvän tilintarkastustavan sisällöstä Suomessa, koska olen kirjoittanut valtaosan edesmenneen Tilintarkastuslautakunnan hyvän tilintarkastustavan sisältöä linjaavista valvontaratkaisuksista. Kokemuksesta on varmasti hyötyä esimerkiksi yhdistyksen jäsenpalvelujen kehittämistyössä, sanoo Ruuska.

Valituksia vähän tilintarkastusten määrään suhteutettuna

Turusta kotoisin oleva ja kotikaupungissaan myös korkeakoulun loppuutkinnot suorittanut Ruuska ehti toimia valvontatehtävissä Keskuskaupparin Tilintarkastuslautakunnassa ja PRH:n Tilintarkastusvalvonnassa yli kahdeksan vuotta. Siirtyessään tilintarkastajajärjestön palvelukseen hän toimi Tilintarkastusvalvonnassa pääl-

likkönä tutkinta-asioissa ja laillisuusvalvontayksikössä.

– Kiinnostuin tilintarkastuksesta opiskeluaikana laskentatoimen ja tilintarkastusoikeuden luennoilla. Silloisella tietämyksellä työ vaikutti helpolta hommalta, koska tilintarkastaja sai melkein aina kirjoittaa puhtaan tilintarkastuskertomuksen.

Lähempään tuttavuuteen alan kanssa tarjoutui tilaisuus vuonna 2007 Risto Ruuskan aloittaessa työt Keskuskaupparin tilintarkastusyksikössä. Tilintarkastusammattin harjoittamisen haasteet ja kipukohtat ovat avautuneet erilaisten kanteluiden ja valitusten käsittelyn kautta.

– Tilintarkastettavien yhteisöjen sekä niiden sidosryhmien näkökulmasta merkityksellistä on myös se, vastaako tilintarkastuskertomus ja tilintarkastajan muu raportointi käyttäjäkunnan tiedon tarpeita, Risto Ruuska toteaa.

– Valituksia ja kanteluita lukiessa tilintarkastuksen tasossa näyttäisi olevan paljonkin parannettavaa, mutta suoritettujen tilintarkastusten lukumäärään suhteutettuna tilintarkastajiin ja tilintarkastuksiin kohdistuvia valituksia tulee kuitenkin todella vähän, mikä signaloi siitä, että tilintarkastuksen tasoon ollaan melko tyytyväisiä, Ruuska arvioi.

Hän korostaa, että tilintarkastettavien yritysten ja yhteisöjen sekä niiden sidosryhmien näkökulmasta merkityksellistä on myös se, vastaako tilintarkastuskertomus ja tilintarkastajan muu raportointi käyttäjäkunnan tiedon tarpeita.

Hengähdystaukoa sääntelytalkoisiin tuskin tulossa

Tilintarkastusalan sääntelykentässä on eletty muutosten ja mullistusten aikaa. Ruuskan uralla muutokset konkretisoituivat työtehtävien siirtämisestä vuoden alusta toimintansa aloittaneeseen Tilintarkastusvalvontaan Patentti- ja rekisterihallituksessa. Hänen mukaansa EU-tasoinen sääntelyreformi osoittaa, miten suuri merkitys tilintarkastusfunktiolle EU:ssa on annettu.

– Tällaiseen uudistukseen ei olisi ryhdytty, jos tilintarkastusta olisi pidetty yhteiskunnallisesti vähämerkityksellisenä toimintona.

Risto Ruuska ei silti usko, että regulaatiotalkoissa pidettäisiin nyt hengähdystauko, vaikka moni alalla toimiva niin toivookin.

– Ympäröivä maailma ei pysähdy ja tilintarkastajayhdistyksessä pyrimme auttamaan jäseniä sopeutumaan muutokseen ja myös löytämään muutosten mukanaan tuomia uusia mahdollisuuksia. □

TILINPÄÄTÖSMALLIT UUDISTUVAT!

Päivitämme kaikki suositut tilinpäätösmallimme 1.1.2016 voimaan tulleen uudistetun kirjanpitolain mukaiseksi.

Kätevillä oppaillamme helpotat tilinpäätösuraasi, kun käytössäsi on runsaasti malleja ja kattavat muistilistat.

Tutustu tilinpäätösmalleihin www.stakateria.fi ja tee ennakkotilaus nyt, saat julkaisun marras-joulukuussa. Myös online-julkaisuina!

Osakeyhtiön tilinpäätösmalli
Rahoituslaskelma
Yhdistyksen ja säätiön tilinpäätösmalli
IFRS-tilinpäätösmalli
Asunto- ja kiinteistöosakeyhtiön tilinpäätösmalli
Avoimen ja kommandiittiyrityksen tilinpäätösmalli
Bokslutsmodell för aktiebolag

LISÄTIEDOT JA TILAUKSET:
STAKATEMIA.FI/JULKAISUT

 ST-AKATEMIA

Laadukkaampaa IFRS-raportointia liitetietoja kehittämällä

KATI PAJUNEN

IFRS-tilinpäätöksestä voidaan rakentaa sääntelyn antamissa raameissa kiinnostava kokonaisuus. Se edellyttää taitavaa olennaisuuden soveltamista ja tilinpäätösraportoinnin merkityksen ymmärtämistä osana yrityksen viestintää.

Liitetiedot ovat keskeinen osa IFRS-tilinpäätöstä. Liitetiedot voivat olla IFRS-tilinpäätöksessä kuitenkin hyvin vaikeasti ymmärrettäviä. Jos liiketoiminta ja transaktiot ovat monimutkaisia, ei niiden selittäminenkään ole helppoa. Standardit vaativat myös runsaasti tietoa esitettäväksi liitetietoina. Uusissa, lähivuosina voimaan tulevissa IFRS-standardeissa liitetietojen määrä ei ole väheneään päin.

Liitetietoihin liittyviä haasteita

Standardeja laativa IASB on kiteyttänyt liitetietojen haasteiksi seuraavat asiat: epäolennaista tietoa esitetään liikaa, olennaista tietoa esitetään liian vähän ja viestintä yhtiöstä tilinpäätöksen käyttäjille usein epäonnistuu. Tältä pohjalta IASB aloitti vuonna 2013 laajan liitetietojen kehittämistä koskevan hankkeen (Disclosure Initiative), joka koostuu eri osaprojekteista.

Tämän artikkelin tarkoituksena on esitellä IASB:n hanketta ja tuoda lopuksi esiin näkökulma tilinpäätösinformaation kehittämisestä viestinnällisestä näkökulmasta tarkasteltuna.

IAS 1:n muutokset parantavat tilinpäätösinformaatiota

Uudistettu IAS 1 -standardi on ensimmäinen liitetietohankkeen valmistu-

nut osaprojekti. Seuraavassa käsitellään keskeiset teemat muuttuneesta standardista.

Olellaisten tietojen esittäminen korostuu. Standardin vaatimaa tietoa ei tarvitse esittää tilinpäätöksessä, jos liitetieto ei ole olennainen. Toisaalta lisäliitetietoja tulee esittää, vaikka standardissa niitä ei mainita, jos ne ovat tarpeellisia jonkin asian tai ilmiön selittämiseksi.

Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että johdon harkinta esitettävien asioiden suhteen korostuu. Tämän perusteella liitetietoihin tulee jatkossa myös osata sisällyttää asioita, joita standardit eivät vaadi.

Ymmärrettävyyttä korostetaan. Olennaista tietoa ei saa peittää epäolennaisella tiedolla. Tilinpäätöksen eriä, joilla on erilainen luonne tai toiminto, ei tule myöskään yhdistellä keskenään.

Liitetietojen esittämispaikkaa ja -järjestystä voi muokata. Liitetiedot on totuttu esittämään siten, että ensin esitetään tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, joiden jälkeen esitetään yksityiskohtaiset liitetiedot päälaskelmakohtaisessa järjestyksessä. Standardeja laativa IASB korostaa, että IAS 1 ei ole tätä esittämistä suoranaisesti vaatinut, vaan käytäntö on pikemminkin muokannut esittämisjärjestyksen tällaiseksi.

Nyt IAS 1:een tehty muutos kuitenkin tuo esiin sen, että liitetietojen rakenne ja järjestys voisi olla innovatiiv-

visempikin, kunhan systemaattisuus, ymmärrettävyys ja vertailukelpoisuus otetaan huomioon. Lisäksi esitettäviä tietoja voi ryhmitellä tilinpäätökseen asiakokonaisuuksiksi esimerkiksi siten, että tiedot kaikista käypään arvoon arvostettavista omaisuuseristä keskittään yhteen paikkaan.

Parempaa tietoa rahoitusveloista ja likviditeetistä

Tammikuussa 2016 IASB julkaisi Raha- virtalaskelmat-standardi IAS 7:ää koskevat muutokset IAS 7:ään. Uudistettua standardia on sovellettava 1.1.2017 alkavilla tilikausilla.

Sijoittajainformaatio rahoitusveloista ja niiden muutoksista tilikauden aikana paranee. Rahoituksen rahavirran eristä, pois lukien oman pääoman erät, tulee laatia täsmäytyslaskelma avaavan ja päättävän taseen osalta. Yhteisön tulee myös arvioida, tuleeko sen antaa enemmän tietoa maksuvalmiudesta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos yhteisöllä on rajoituksia käyttää rahavarojaan, siitä tulee antaa lisätietoja.

Soveltamisongelmia olennaisuus-käsitteessä

Syksyllä 2015 IASB julkaisi ehdotuksen olennaisuuden soveltamisesta tilinpäätöksessä (*Practice Statement: Application of Materiality to Financial Statements*). Lausuntokierros ehdotukselle

päättyi helmikuussa 2016, joten projekti on vielä kesken ja ensimmäinen luonnos voi vielä muuttua.

Projektin taustalla on käsitys siitä, että nimenomaan olennaisuuden käsitteen soveltamisen vaikeus on omalta osaltaan saanut aikaan liitetietoja koskevia ongelmia. Ehdotus ohjeistukseksi antaa käytännöllisiä neuvoja olennaisuuden käsitteeseen ei sinänsä ole tarkoitus tehdä muutoksia.

IAS 1.7 määrittelee olennaisuuden seuraavasti:

Erien esittämättä jättämisen tai virheellisen esittämisen vaikutus on olennainen, jos nämä esittämättä jättämiset tai virheelliset esittämiset yksin tai yhdessä voisivat vaikuttaa taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella. Olennaisuus riippuu pois jätetyn tai virheellisesti esitetyn erän koosta ja luonteesta vallitsevissa olosuhteissa arviotuna. Ratkaisevana tekijänä voi olla erän koko tai sen luonne tai molemmat yhdessä.

Olennaisuuden soveltamiseen liittyy monia eri yksityiskohtia. Tilanteet vaihtelevat yhtiöittäin ja tilikausittain. Asiat tulisi jaotella kahteen luokkaan: olennaisiin tilinpäätöksessä esitettäviin asioihin ja epäolennaisiin, tilinpäätöksestä pois jätettäviin asioihin. Tulee harkita, mitä tietoja voi esittää keskenään yhdisteltynä ja mitkä tiedot tulee esittää erillään.

Olennaisuuden taitava soveltaminen avainasemassa

On huomioitava myös, että asia yksistään ei välttämättä ole olennainen, mutta suhteessa muihin asioihin ja olosuhteisiin se saattaa muuttua olennaiseksi. Olennaisen tiedon tulisi löytyä tilinpäätöksestä helposti, ja tiedon tulisi olla ymmärrettävästi esitettyä.

Ehdotusta on ehditty kritisoida siitä, ettei se tuo mitään uutta olennaisuuteen. Ehkei mitään täysin uutta ja mullistavaa edes tarvita. Johdonmukaisuus ja kurinalaisuus olennaisuuden

soveltamisessa johtaisivat jo merkittävään tilinpäätösinformaation laadun paranemiseen.

Laatimisperiaatteen ja kirjanpitoarvon välinen ero täsmenny

Eroa tilinpäätöksen laatimisperiaatteen muutoksen ja kirjanpidollisen arvion muutoksen välillä täsmennetään

Osaksi liitetietojen kehittämistä koskevaa hanketta on tullut myös yksittäinen muutos IAS 8 *Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, kirjanpidollisten arvioiden muutokset ja virheet*-standardiin. IASB on ehdottanut, että eroa tilinpäätöksen laatimisperiaatteen ja kirjanpidollisen arvion välillä selvennetään seuraavasti:

- arvostusperusteen muutos on laatimisperiaatteen muutos, ja
- muutokset syöttötiedoissa, oletuksissa ja menetelmissä ovat muutoksia kirjanpidollisissa arvioissa.

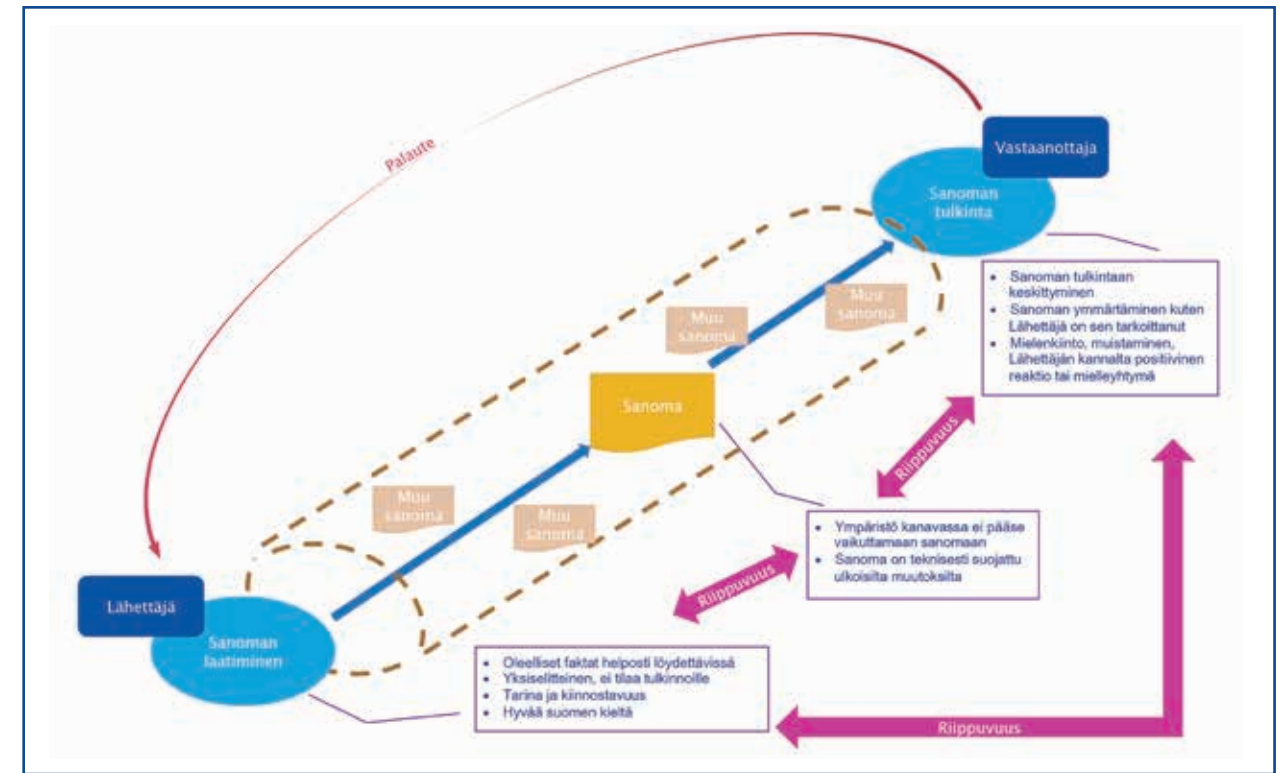
Muutokset selventävät asiasta olutta vaihtelevaa käytäntöä. Eron täsmentäminen on tärkeää, koska laatimisperiaatteiden muutokset kirjataan pääsääntöisesti takautuvasti, kun taas kirjanpidollisten arvioiden muutoksia ei.

Liitetiedoille oma käsitteellinen perusta

Standardeja laativan IASB:n tarkoituksena on luoda liitetiedoille käsitteellinen perusta. Se selvittää, voidaanko IAS 1:stä ja IAS 8:sta muodostaa oma standardi, joka kokoaisi yhteen tilinpäätöksen rakennetta, sisältöä ja liitetietojen laatimista koskevat periaatteet. Tarkoituksena on rakentaa ohjeistus, josta olisi apua standardien liitetietovaatimusten määrittelyä varten.

Lisäksi olemassa olevien standardien esittämiskaaviin tehdään muutoksia siten, että toistoa ja epä johdonmukaisuutta poistetaan. Vuoden 2016 kuluessa tavoitteena on julkaista *Liitetietojen periaatteet*-keskustelupaperi.

Parhaillaan uudistetaan myös taloudellisen raportoinnin käsitteellisen

tä viitekehystä, mihin liitetietojenkin käsitteellisen perustan rakentaminen liittyy. Keväällä 2015 julkaistu ehdotus käsitteelliseksi viitekehykseksi sisältää tilinpäätöksen esittämiseen liittyvistä asioista oman luvun, jossa perusajatuksena on tarkoituksen kiteyttä.

Viestinnän merkitys tilinpäätöksessä

Tilinpäätös tulee nähdä osana yrityksen viestintää. Olennaisuuden taitavan soveltamisen lisäksi tilinpäätöksen laatijoiden tulee miettiä viestinnän onnistumista omissa ratkaisuisaan.

Shannonin ja Weaverin mallin¹ mukaan viestintä voidaan nähdä viestintäprosessissa lähettäjän laatimaksi sanomaksi, viestintäkanavaksi, hälyksi (joka hajottaa tai muuttaa viestiä kanavassa) sekä viestin vastaanottajan tulkitsemaksi sanomaksi. Shannonin

¹ Claude Shannon ja Warren Weaver kehittivät viestinnän mallin vuonna 1949.

ja Weaverin malli on sisällytetty laatimaamme *tilinpäätösraportointi viestintänä* kuvaan ylhäällä.

Kuvassa on esitetty viestinnän häiriötekijöitä viestintäprosessin eri vaiheissa. Tilinpäätöksen käyttäjä muodostaa aina oman tulkintansa sanomasta. Onnistuneen viestinnän avulla vähennetään epäedullisten tai jopa värien sanoman tulkintojen mahdollisuutta. Tilinpäätöksen laatimisessa ei riitä, että tarvittavat asiat saadaan sisällytettyä tilinpäätöksen sisään. Myös esittämistavalla on merkitystä.

Todennäköisyyttä viestinnän epäonnistumiselle voidaan vähentää seuraavilla keinoilla:

- sanoman muodostamiseen panostetaan
- hälyn vaikutusta vähennetään esimerkiksi toiston ja sanoman korkean laadun avulla
- sanoman vastaanoton paikkaan ja aikaan vaikutetaan
- vastaanottajan kykyyn ymmärtää sanoma vaikutetaan.

Yhtiöiden ei tarvitse tyytyä tilinpäätöksen esittämisessä olemassa olevaan käytäntöön. Tilinpäätöksestä voidaan rakentaa sääntelyn antamissa raameissa kiinnostava kokonaisuus, jonka tilinpäätöksen käyttäjä haluaa lukea herpaantumatta alusta loppuun. Liitetiedoilla on tässä merkittävä rooli. □

Kiitän Margit Tuomala, Mari Suomelaa ja Mika Kuhasta artikkelin kommentoinnista ja Mikaa avusta erityisesti kuvan suunnittelussa.

KTT, YTM **Kati Pajunen** on kirjanpidon ja verotuksen erityisasiantuntija PP-Laskenta Oy:ssä. Hän on myös Jyväskylän yliopiston Kauppakorkeakoulun kansainvälisen tilinpäätösraportoinnin dosentti.

Uudistunut tilintarkastuskertomus – KOKEMUKSIA ISO-BRITANNIASTA JA ALANKOMAISTA

Brittiläiset ja hollantilaiset tilintarkastajat pitävät uudistusta jopa radikaalina kertomuksen sisällön, muodon ja ulkomuodon muututtua samanaikaisesti. Myynnin tulouttaminen ja siihen liittyvä manipulaatoriski nousivat yleisimmiksi teemoiksi raportoitaessa merkittävimmistä olennaisen virheellisyyden riskeistä.

BENITA GULLKVIST

Suomessa tilintarkastuskertomuksen uudistus etenee kuten kirjoitus Balanssi-lehden edellisessä numerossa osoittaa. Tässä artikkelissa käydään läpi näkemyksiä, kokemuksia ja tutkimustuloksia tilintarkastuskertomuksen jo toteutetuista uudistuksista Iso-Britanniassa ja Alankomaissa.

Tilintarkastajat pitävät muutosta radikaalina

Iso-Britanniassa tilintarkastuskertomuksen uudistus astui voimaan siten, että uutta tilintarkastuskertomusta sovellettiin useimmissa isoissa listayhti-

öissä ensimmäisen kerran 1.10.2012 tai sen jälkeen alkavien tilikausien tilintarkastuksiin. Alankomaissa yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen (PIE-yhteisöjen) tilintarkastajien piti laatia tilikautta 2014 koskeva tilintarkastuskertomus uuden säännösten mukaan.

Molemmissa maissa uudistus pohjautuu EU-sääntelyyn ja IAASB:n antamiin ISA-standardeihin, mutta Iso-Britannian ohjeistus sisältää lisäksi raportointivaatimuksia myös olennaisuusrajan soveltamisesta ja konsernitilintarkastuksen laajuudesta. Nämä vaatimukset eivät sisälly stan-

dardeihin eivätkä EU-sääntelyyn. Hollantilainen säännöstö pohjautuu pitkälti Iso-Britannian asettamiin vaatimuksiin.

Brittiläiset ja hollantilaiset tilintarkastajat pitävät tilintarkastuskertomuksen muutosta yleisesti ottaen perustavanlaatuisena, jopa radikaalina, koska kertomuksen sisältö, muoto ja ulkomuoto ovat kaikki muuttuneet samanaikaisesti. Iso-Britannian nykyinen tilintarkastuskertomus on noin kaksi sivua entistä pidempi, keskimäärin 3–8 sivua. Uusi kertomus sisältää keskimäärin 2 147 sanaa verrattuna vanhan kertomuksen 758 sanaan.

KUVA: MYPhotoStock

KUVA: xxxxxxxx

Nykyisiin kertomuksiin sisältyy joskus myös kuvia ja grafiikkaa, esim. riskikarttoja. Sisällöllisesti eri tilintarkastuskertomusten välillä on suuria eroja sekä eri tarkastuskohteiden välillä että eri tilintarkastusyhteisöjen välillä, eli kertomukset todellakin ovat yrityskohteisesti räätälöityjä.

Vaihtelevaa raportointia olennaisen virheellisuuden riskeistä

Merkittävintä tässä uudistuksessa on tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen (ISA-standardien mukaisesti Key Audit Matters, KAM) tai merkittävimpien olennaisen virheellisuuden riskien (EU-säätelyn käsitteen mukaan) raportointi. Tilintarkastajan tulisi siis kertomuksessaan kuvailla seikkoja, jotka hänen ammatillisen harkintansa mukaan ovat olleet merkittävimpiä tarkastuksen kohteena olevan tilinpäätöksen tilintarkastuksessa.

Näitä seikkoja tilintarkastajan tulisi kuvailla luettavalla ja selkeällä kielellä tilintarkastuskertomuksen alussa, mihin myös tilintarkastajan lausuntokappale sijoitetaan. Brittiläisissä tilintarkastuskertomuksissa käsitellään keskimäärin 4–5 merkittävää olennaisen virheellisuuden riskiä, mutta määrä vaihtelee suuresti ja kertomuksesta saattaa löytyä jopa 10 riskiä.

Kertomuksissa on käsitelty kaiken kaikkiaan yli 30–40 erityyppistä riskiä. Myynnin tulouttaminen ja siihen liittyvä manipulaation riski on useimmiten raportoitu riski (noin 67 % kertomuksista). Muita usein esiintyviä teemoja ovat mm. johdon sisäisten kontrollien ohittaminen, liiketoimintojen yhdistäminen, verotus, omaisuuteen ja varsinkin liikearvoon liittyvät arvonalennustestit, varaukset ja eläkkeet.

Case Rolls-Royce

Esimerkkinä mainittakoon Rolls-Roycellle tilikaudelle 2014 annettu tilintarkastuskertomus. Yhtiön liikevaihto ja tulos näyttivät laskevaa trendiä vuonna 2014. Oli todistettavissa,

että toimitusjohtaja oli monessa otteessa korostanut johtoryhmälle, mukaan lukien talousjohto, että heidän ei tulisi reagoida myyntiennusteiden saavuttamisesta aiheutuviin paineisiin tai kannustimiin tilinpäätöstä valmisteltaessa.

Siitä huolimatta tilintarkastajat katsoivat, että myyntiennusteiden saavuttamiseen liittyvä korostunut paine nosti tilinpäätöksen manipulaation toimintariskiä ja he pitivät myynnin tulouttamisen manipulaatiota yhtiön yhtenä merkittävimpänä riskinä.

Tilintarkastuskertomuksessa selotetaan, miten kyseistä seikkaa lähestyttiin monin eri tarkastusmenetelmin tilintarkastuksen aikana. Käytettyihin menetelmiin kuuluivat laajat tiedustelut, tulosten vertailu ennusteisiin ja erojen selvittäminen, senioritarkastajien laajempi osallistuminen tilintarkastukseen, kyseenalaistava ja skeptinen suhtautuminen aineistoon, laajempi resurssien käyttö ja laajempi, systemaattisempi tarkastus, mitä tulee tuotosten ja kulujen täsmäyttämiseen oikealle tilikaudelle.

Lopuksi tilintarkastuskertomuksen tuloksissa todetaan, että mitään näyttöä manipulaatiosta ei havaittu. Brittiläisen Big4-partnerin mukaan tällainen tarkastusmenettely ja dokumentaatio tarkoittavat erittäin suurta muutosta aiempaan käytäntöön.

Käytännön muutokset tilintarkastukseen

Erään hollantilaisen Big4-partnerin mukaan uusi tilintarkastuskertomus on tuonut seuraavat muutostarpeet tilintarkastukseen:

- Tarve nostaa tilintarkastajien ammattitaitoa mm. kirjallisessa viestinnässä. Tilintarkastajan ei myöskään tule pelätä tuoda esiin kantaansa kertomuksessa.
- Tilintarkastuksen suunnittelu on aloitettava tilintarkastuskertomuksen loppupäästä eli tilintarkastuksen kannalta keskeisistä seikoista (KAM:eista).

”

TILINTARKASTAJIEN EI TULE PELÄTÄ TUODA ESIIN KANTAANSA TILINTARKASTUSKERTOMUKSESSA.

- Tilintarkastuskertomuksen on oltava yksilöllinen. Eri yhtiöiden kertomuksia ei voida kopioida eikä edellisen vuoden kertomusta voi muokata.
- Tilintarkastuskertomus laaditaan lukijaa ajatellen. Samalla mainittiin, että tilintarkastajista saattaa syntyä uusi lukijakunta. Uusi kertomus voi helpottaa tilintarkastajan rotaatiota, koska kertomuksesta saa enemmän tietoa. Kahdeksan vuoden välein tapahtuva pakollinen tilintarkastusyhteisön rotaatio tuli voimaan Hollannissa vuoden 2016 alusta.

Tutkimus – tilintarkastuspalkkiot nousivat Iso-Britanniassa

Ensimmäiset tutkimustulokset uuden tilintarkastuskertomuksen vaikutuksista Iso-Britanniassa pohjautuvat uuden kertomuksen ensimmäiseen käyttövuoteen. Tutkimuksen mukaan tilintarkastuspalkkiot ovat nousseet keskimäärin 5–7 % edellisestä tilikaudesta ensimmäiseen uuteen kertomustilikauteen.

Tutkimustulokset osoittavat, että nousu ei ole peräisin yhtiöiden luonteenomaisista piirteistä tai yleisistä markkinaolosuhteista vaan uudesta tilintarkastuskertomuksesta, joka nosti tilintarkastustyön määrää ja tilintarkastusriskiä, mikä puolestaan vaikutti tilintarkastuspalkkioihin. Tutkijat toteavat, että tilintarkastuskertomuk-

sen pituus ja riskien lukumäärä ovat positiivisesti sidoksissa tilintarkastuspalkkioon.

Tämä tarkoittaa myös, että haastavien tilintarkastusseikkojen arvioinnin ja viestittämisen ja tilintarkastajalta vaadittavan työnpanostuksen välillä on yhteys. Sen sijaan tutkijat eivät pystyneet osoittamaan tilintarkastuksen laadun muutosta (mitattuna absoluuttisina harkinnanvaraisina jaksotuksina) tai sijoittajien suhtautumisen muutosta. Lopuksi tutkimus osoittaa, että tilintarkastajien käyttämä olennaisuuden raja oli keskimääräinen 0,6 prosenttia taseen loppusummasta.

Ensimmäiset valvontatulokset

Brittiläinen Financial Reporting Council (FRC) raportoi vuonna 2015 ensimmäiset laadunvalvontatulokset, jotka pohjautuivat vuoden 2014 tilintarkastuskertomuksiin. Yleisesti ottaen FRC toteaa olleensa tyytyväinen siihen, että uusi tilintarkastuskertomus kuvastaa asianmukaisesti tilintarkastajien työtä ja harkintaa. Vähäisemmässä määrin oli huomautettavaa, lähinnä silloin, kun tilintarkastajan kuvaus tarkastustyön luonteesta tai määrästä oli epätasällista.

Esimerkkinä mainitaan, että tilintarkastuskertomuksessa viitattiin asian tuntijoiden tai kontrollitestiä käyttäen tilanteissa, joissa ne tosiasiallisesti eivät olleet käytössä.

Kahdessa tapauksessa tilintarkastuskertomuksen laajuus-osiossa oli epätasaisesti selvitetty, mitä tasera-portteja oli tarkastettu.

Edessä pitkä oppimisprosessi

Moni tilintarkastusammattilainen toteaa, että sekä tilintarkastajat että tilintarkastuskertomuksen käyttäjät käyvät läpi oppimisprosessin, jonka alku on vasta nähty. Erään brittiläisen Big4-partnerin mukaan monta avoimena olevaa kysymystä ja haastetta on vielä jäljellä.

Esimerkiksi miten tilintarkastajan tulisi raportoida riskejä, kun ne muuttuvat? Miten tilintarkastajan tulisi raportoida muutoksia, eli a) optimistisesti vai b) ei niin optimistisesti kuin viime vuonna? Mikä on tilintarkastajan vastuu; joutuuko hän vahingonkorvausvastuuseen, jos hän mainitsee tilintarkastuksen kannalta keskeisissä seikoissa going concern -asian ja yhtiö jälkeensä menee konkurssiin?

Tilintarkastusammattilaisten mielestä ei myöskään ole täysin selvinyt, milloin tilintarkastuksen kannalta keskeinen seikka (KAM) tulisi nostaa esiin KAM:na. Esimerkkinä mainitaan myynnin tulouttaminen, joka useimmissa yhtiöissä on tilintarkastuksen

kannalta keskeinen seikka. Milloin se tulisi käsitellä KAM:na tilintarkastuskertomuksessa? Tutkijoiden vastaus tähän on, että suurempi määrä tietoa ei välttämättä ole vastaus vaan suurempi määrä olennaista tietoa.

Suopea vastaanotto sijoittajilta

Sijoittajat ovat ottaneet vastaan uudet tilintarkastuskertomukset varsin hyvin, sen sijaan yhtiöiden johto yleisesti ei ole pitänyt uusista kertomuksista. Yleinen näkemys on myös se, että tilintarkastuskertomuksen merkitys on kasvanut, koska uusi kertomus viestittää asiat paremmin ja selkeämmin. Väitetään, että käyttäjät todella lukevat uudet kertomukset.

Eräiden tutkijoiden mielestä uuden tilintarkastuskertomuksen arvo markkinoille perustuu kuitenkin ainoastaan siihen, että KAM tuo uutta tietoa tai keskittää lukijan huomion tärkeään tietoon. Uudistus saattaa myös nostaa tilintarkastajan yleiseen keskusteluun, koska on mahdollista, että jatkossa sijoittajat esittävät hänelle kysymyksiä ja antavat palautetta. Tulevaisuus näyttää myös sen, standardisoidutko kertomukset vai säilyvätkö tilintarkastuskertomukset yksilöllisinä. □

LÄHTEITÄ

European Accounting Association Annual Meeting 2016, Maastricht, Alankomaat. Symposium 6: Audit Analytics - New EU audit requirements: Lessons from early adoptions and research opportunities for the future. Mukana paneelissa olivat: professori Jean Bédard, kaksi Big4-yhtiötä edustavaa tilintarkastajaa, IAASB:n hallituksen puheenjohtaja Arnold Schilder ja toim.joht. Mark Cheffers, Audit Analytics, USA.

Financial Reporting Council: Extended auditor's reports – a review of experience in the first year. March 2015. Saatavilla englanniksi osoitteessa: <https://frc.org.uk/Extended-auditors-reports.pdf>.

Financial Reporting Council: Audit Quality Inspections; Annual Report 2014/15. 29 May 2015. <https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Audit-Quality-Review/Audit-Quality-Inspections-Annual-Report-2014-15.pdf>

Gutierrez, E., Minutti-Meza, M., Tatum, K.W., ja Vulcheva, M. 2015. Consequences of changing the auditor's report: Early evidence from the U.K. Työpöytä, toukokuu 2015. Saatavilla englanniksi osoitteessa: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2741174

Rolls-Royce Holdings plc, Annual Report 2014 johon sisältyy tilintarkastuskertomus s. 154–159. Saatavilla englanniksi osoitteessa: <http://www.rolls-royce.com/investors/annual-report-archive.aspx#annual-reports>

KTT, dosentti **Benita Gullqvist** toimii Hanken Svenska handelshögskolanin yliopistolehtorina.

LUKUOPAS

Näin luet uutta tilintarkastuskertomusta

Lukija saa jatkossa listayhtiöiden ja muiden PIE-yhteisöjen tilintarkastuskertomuksista aiempaa enemmän tietoa. Seuraavalla aukeamalla esitetty esimerkki helpottaa tutustumista uudenmallisiin kertomuksiin. Lukuoppaan muut kuin punaisella värillä merkityt kohdat soveltuvat myös pienimmistä yhteisöistä annettaviin tilintarkastuskertomuksiin.

CHRISTIAN SAVTSCHENKO

Tilintarkastuskertomuksiin tulee merkittäviä muutoksia vuosien 2016 ja 2017 aikana. Muutosten myötä tilintarkastuskertomuksista tulee informatiivisempia, lukijaystävällisempiä ja yhtiökohtaisesti räätälöityjä, mutta samalla selvästi pidempiä kuin tähänastiset kertomukset.

Lista- ja PIE-yhteisöjen kertomukset aiempaa informatiivisempia

Lisäksi listayhtiöiden sekä muiden yleisen edun kannalta merkittävien

yhteisöjen kuten pankkien ja vakuutusyhtiöiden (PIE-yhteisöt) tilintarkastuskertomukset poikkeavat jatkossa muiden yhteisöjen kertomuksista aiempaa enemmän.

Lukija saa jatkossa lista- ja muiden PIE-yhteisöjen tilintarkastuskertomuksista huomattavasti enemmän tietoa juuri kyseisen yhteisön tilintarkastuksesta. Nämä tiedot liittyvät mm. olennaisuuteen sekä siihen, mitkä seikat ovat tilintarkastajan arvion mukaan olleet merkittävimpiä kyseisessä tilintarkastuksessa ja miten näitä seikkoja on käsitelty ts. mitä tilintarkastaja on tehnyt niiden suhteen.

Lukuopas kaikenkokoisten yhtiöiden tarkastuksiin

Vaikka uudet tilintarkastuskertomukset ovat rakenteeltaan aiempaa selkeämpiä ja vaikka niissä tilintarkastaja pyrkii käyttämään selkokieltä, ei näiden raporttien luonteesta johtuen ammattislangilta kokonaan vältytä. Seuraavalla aukeamalla onkin lukuopas helpottamaan tutustumista uudenmallisiin kertomuksiin.

Aukeaman vasemmalta sivulta löytyy kuvitteellinen esimerkki uudesta tilintarkastuskertomuksesta. Oikealla sivulla on kommentoitu tärkeimpiä kohtia ja muutoksia sekä selitetty, mitä ne tarkoittavat tai miksi ne ovat kertomuksessa.

Seuraavalla aukeamalla oleva esimerkkimalli on listayhtiöstä annettavasta tilintarkastuskertomuksesta. Kertomukseen on merkitty punaisella värillä ne pääkohdat, jotka koskevat vain PIE-yhteisöjä. Muut kohdat soveltuvat lähtökohtaisesti kaikkiin tilintarkastuksiin, siis myös aivan pienimmistä yhteisöistä annettaviin tilintarkastuskertomuksiin. □

TILINTARKASTUSKERTOMUS

X Oyj:n yhtiökokoukselle

1 Tilinpäätöksen tilintarkastus

2 Lausunto

Olemme tilintarkastaneet X Oyj:n (y-tunnus 123456-7) tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1. – 31.12.2017. Tilinpäätös sisältää konsernin taseen, tuloslaskelman, laajan tuloslaskelman, laskelman oman pääoman muutoksista, rahavirtalaskelman ja liitetiedot, mukaan lukien yhteenvedo merkittävimmistä tilinpäätöksen laatimisperiaatteista, sekä emoyhtiön taseen, tuloslaskelman, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Lausuntonamme esitämme, että

- konsernitilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan konsernin taloudellisesta asemasta sekä sen toiminnan tuloksesta ja rahavirroista EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti,
 - tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan konsernin sekä emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa voimassa olevien tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset.
- 4 Lausuntonamme on ristiriidaton tarkastusvaliokunnalle annetun lisäraportin kanssa.

Lausunnon perustelut

- 5 Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvän tilintarkastustavan mukaisia velvollisuuksiamme kuvataan tarkemmin kohdassa *Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa*.
- 6 Olemme riippumattomia emoyhtiöstä ja konserniyrityksistä niiden Suomessa noudatettavien eettisten vaatimusten mukaisesti, jotka koskevat suorittamaamme tilintarkastusta ja olemme täyttäneet muut näiden vaatimusten mukaiset eettiset velvollisuutemme.
- 7 Emme ole suorittaneet EU-asetuksen 537/2014 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja kiellettyjä palveluja.
- 8 Suorittamamme muut kuin tilintarkastuspalvelut on esitetty konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa 23.

Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntonamme perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuva tilintarkastusevidenssiä.

9 Tarkastuksen yleinen lähestymistapa

10 Tilintarkastuksen laajuus

Olemme suunnitelleet tilintarkastuksemme määrittelemällä olennaisuuden ja arvioimalla riskiä siitä, että tilinpäätöksessä kokonaisuutena on olennainen virheellisyys. Erityisesti olemme arvioineet alueita, joiden osalta johto on tehnyt subjektiivisia arvioita. Tällaisia ovat esimerkiksi merkittävät kirjanpidolliset arviot, joihin liittyy oletuksia ja tulevien tapahtumien arviointia.

Tilintarkastuksemme laajuutta määrittäessämme olemme ottaneet huomioon mm. X-konsernin rakenteen, toimialan sekä taloudelliseen raportointiin liittyvät prosessit ja kontrollit.

Olennaisuus

- 11 Tarkastuksemme suunnitteluun ja suorittamiseen on vaikuttanut soveltamamme olennaisuus. Tilintarkastuksen tavoitteena on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena olennaista virheellisyttä. Virheellisyyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä. Niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voisi kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

Perustuen ammatilliseen harkintaamme määritimme olennaisuuteen liittyen tiettyjä kvantitatiivisia raja-arvoja, kuten alla olevassa taulukossa kuvatun konsernitilinpäätökselle määritetyn olennaisuuden. Nämä raja-arvot yhdessä kvalitatiivisten tekijöiden kanssa auttoivat meitä määrittämään tarkastuksen kokonaislaajuuden ja yksittäisten tarkastustoimenpiteiden luonteen, ajoituksen ja laajuuden sekä arvioimaan virheellisyyksien vaikutusta tilinpäätöksen kokonaisuutena.

- 1 Tilintarkastuskertomuksessa on jatkossa kaksi pääosiota. Ensimmäinen osio *Tilinpäätöksen tilintarkastus* sisältää raportoinnin tilinpäätöksen tilintarkastuksen perusteella. Tässä osuudessa käsitellään siis vain tilinpäätöksen tilintarkastusta. Toinen osio *Muut raportointivelvoitteet* sisältää nimensä mukaisesti kaiken muun tilintarkastajalta edellytetyt raportoinnin. Katso jäljempänä kohdan *Muut raportointivelvoitteet* kommentit. Muutos selkeyttää kertomusta ja vastaa kansainvälistä käytäntöä.
- 2 Kertomuksen rakenne on muutettu siten, että tärkein eli tilinpäätöksestä annettava lausunto on ensimmäisenä.
- 3 Tähän liittyy merkittävä muutos Suomessa. Tilintarkastuslain muutoksen myötä tilintarkastuksen kohteena on jatkossa yhteisön tai säätiön tilinpäätös, kirjanpito ja hallinto. Toimintakertomus ei siis ole enää suoraan tilintarkastuksen kohteena eikä tässä annettavan lausunnon piirissä. Tilintarkastaja suorittaa kuitenkin muita toimenpiteitä toimintakertomukseen liittyen ja antaa siitä omat, EU-normien ja tilintarkastusstandardien edellyttämät lausunnot. Katso jäljempänä kohdan *Muu informaatio* kommentit. Tilintarkastajan lausunto tässä koskee siis vain sitä, antaako tilinpäätös (yksin) oikean ja riittävän kuvan. Muutoksella suomalainen käytäntö saadaan vihdoin vastaamaan kansainvälistä tapaa ja tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen tarkoituksia. Tilinpäätöksen tehtävänä on antaa oikea ja riittävä kuva yhteisön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toimintakertomus on myös tärkeä osa taloudellista raportointia, mutta sillä on eri tarkoitus ja tehtävä kuin tilinpäätöksellä. Toimintakertomuksen tarkoituksena on mm. antaa liiketoiminnan kehittämisestä ja yrityksen tilasta oikea kuva (engl. "fair review").¹⁾
- 4 Tämä on uusi vahvistus/lausunto tilintarkastuskertomuksessa. Tämä vahvistus koskee vain PIE-yhteisöjä ja se annetaan vuodesta 2017 alkaen. Siinä viitataan lisäraporttiin, jonka tilintarkastaja on PIE-yhteisöissä jatkossa velvollinen antamaan yhteisön tarkastusvaliokunnalle, ja todetaan, että tässä tilintarkastuskertomuksessa annettu lausunto tilinpäätöksestä on (tietenkin) risti-

¹⁾ Tämän artikkelin kirjoittamishetkellä kirjanpitolaki edellyttää edelleen, että tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen (yhdessä) tulee antaa oikea ja riittävä kuva toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilintarkastuslain ja kirjanpitolain vaatimukset eivät siis ole yhdenmukaiset. Eduskunta kuitenkin hyväksyi tilintarkastuslain muutoksen käsitellyn yhteydessä kesällä 2016 lausuman, jossa edellytetään, että valtioneuvosto ryhtyy välittömästi valmistelemaan kirjanpitolain muutoksia oikean ja riittävän kuvan käsitteen yhdenmukaistamiseksi tilintarkastuslain säännösten kanssa. Asia on käsiteltyssä työ- ja elinkeinoministeriössä. Samassa yhteydessä käsitellään myös hallinnon tarkastusta.

riidaton em. lisäraportin kanssa. Tällä tilintarkastuskertomuksessa annettavalla vahvistuksella ei ole käytännössä juurikaan lisäarvoa, mutta se on pakollinen uuden, PIE-yhteisöjen tilintarkastuksia koskevan EU-asetuksen vaatimuksen takia.

- 5 Suomalaisissa tilintarkastuskertomuksissa todetaan, kuten ennenkin, että tilintarkastus on suoritettu hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Sen sijaan EU-teknisistä syistä kertomuksessa ei vielä toistaiseksi sanota, että tilintarkastus on suoritettu noudattaen kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja (ISA-standardit). Suomessa noudatettava hyvä tilintarkastustapa edellyttää kuitenkin käytännössä ISA-standardien noudattamista.
- 6 Tilintarkastaja vahvistaa tässä riippumattomuutensa yhtiöstä ja konsernista sekä sen, että hän on noudattanut häntä koskevia eettisiä vaatimuksia, joita ovat mm. toimiminen ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen sekä säilyttäen ammatillinen kriittisyys.
- 7 Tämä ilmoitus koskee vain PIE-yhteisöjä ja sitä sovelletaan vasta vuonna 2017. EU-asetuksen pääsäännön mukaan tilintarkastaja saa edelleen tarjota tarkastamalleen yhteisölle myös muita kuin tilintarkastuspalveluja. Asetuksessa kuitenkin kielletään riippumattomuussyistä johtuen tiettyjen palveluiden tarjoaminen tilintarkastusasiakkaille. Käytännössä tällaiset palvelut, kuten palvelut, joihin liittyy osallistuminen tarkastettavan yhteisön johtamiseen tai päätöksentekoon, ovat aiemminkin olleet kiellettyjä tilintarkastajia koskevien eettisten sääntöjen perusteella. Asiaan ei siis liity suurta muutosta, mutta tilintarkastajan on kertomuksessa ilmoitettava, että kiellettyjä palveluita ei ole suoritettu eli että sääntöjä on noudatettu.
- 8 Sallitut palvelut, joita tilintarkastaja on suorittanut lakisääteisen tilintarkastuksen lisäksi, ilmoitetaan tilinpäätöksen liitetiedoissa ja tässä kerrotaan, mistä kyseinen tieto löytyy. Koskee PIE-yhteisöjä vuodesta 2017 alkaen.
- 9 Tämä osio ja sen sisältämät tiedot eivät ole lain eivätkä EU-säännösten mukaan pakollisia Suomessa. Joissakin maissa (kuten Iso-Britanniassa) esimerkiksi olennaisuuden ilmoittaminen on pakollista ja se on koettu lukijoiden mielestä erittäin hyödylliseksi. Tästä syystä hyvin todennäköisesti suurimmat tilintarkastustoimistot sisällyttävät tällaisia tietoja vapaaehtoisesti listayhtiöiden tilintarkastuskertomuksiin. Tarkoitus on lisätä avoimuutta ja tilintarkastuksesta annettavia tietoja lukijoille. Muissa kuin listayhtiöissä tätä osiota ei todennäköisesti käytetä, mutta estettä sillekään ei ole.

Konsernitilinpäätökselle määritetty olennaisuus	3 000 000 € (edellinen vuosi 3 500 000 €)
Olennaisuuden määrittämisessä käytetty vertailukohde	5 % tuloksesta ennen veroja
Perustelut vertailukohteen valinnalle	Valitsimme olennaisuuden määrittämisen vertailukohteeksi tuloksen ennen veroja, koska käsityksemme mukaan tilinpäätöksen lukijat käyttävät yleisimmin sitä arvioidessaan konsernin suoriutumista. Lisäksi tulos ennen veroja on yleisesti hyväksytty vertailukohde. Valitsimme sovellettavaksi prosenttiosuudeksi 5 %, joka on tilintarkastusstandardeissa yleisesti hyväksytyjen määrällisten rajojen puitteissa.

12

13 Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat

Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat ovat seikkoja, jotka ammatillisen harkintamme mukaan ovat olleet merkittävimpiä tarkastuksen kohteena olevan tilikauden tilintarkastuksessa. Nämä seikat on otettu huomioon tilinpäätöksen kokonaisuutena kohdistuneessa tilintarkastuksessa sekä laatiessamme siitä annettavaa lausuntoa, emmekä anna näistä seikoista erillistä lausuntoa.

14

Otamme kaikissa tilintarkastuksissamme huomioon riskin siitä, että johto sivuuttaa kontroleja. Tähän sisältyy arviointi siitä, onko viitteitä sellaisesta johdon tarkoitushakuisesta suhtautumisesta, josta aiheutuu väärinkäytöksestä johtuvan olennaisen virheellisuuden riski.

15

Tilintarkastuksen kannalta keskeinen seikka

Arvon alentumistestaus - liikearvo

Ks. konsernitilinpäätöksen liitetieto 1 Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteet sekä liitetieto 11 Liikearvo ja aineettomat oikeudet.

Liikearvon ja muiden aineettomien hyödykkeiden 157 miljoonan euron tasearvoja tukee yhtiön vuosittain tekemä arvonalentumistesti. Yhtiö ei ole kirjannut näihin tase-eriin kohdistuvia arvonalentumistappioita tilikauden aikana. Tarkastuksessamme olemme keskittyneet riskiin siitä, että nämä tase-erät on esitetty yliarvostetuna taseessa, jolloin olisi pitänyt kirjata arvonalentumistappio konsernin tulokseen.

Liikearvon ja muiden aineettomien hyödykkeiden tasearvosta 117 milj. € osuus kohdistuu liiketoimintoihin, jotka ovat kasvaneet huomattavasti hankintahetken jälkeen ja joiden käyttöarvo ylittää merkittävästi kirjanpitoarvon. Keskityimme tilintarkastuksessa erityisesti riskiin siitä, että edellä mainitun erän ylittävän 40 milj. €:n osuuden arvo voi olla alentunut.

Miten seikkaa on käsitelty tilintarkastuksessa

Olemme arvioineet kriittisesti yhtiön laatimia konsernin tulevaisuuden kassavirtalaskelmia ja prosesseja, joiden perusteella laskelmat on laadittu. Tämän lisäksi olemme testanneet yhtiön käyttöarvolaskelmia. Vertasimme konsernin ennusteita viimeimpään hallituksen hyväksymään kolmen vuoden suunnitelmaan, ja totesimme niiden olevan yhdenmukaiset.

Tiettyjen S & A -liiketoimintojen osalta arvioimme erityisesti nopeutta, jolla yhtiö olettaa saavuttavansa tavoitellun kasvuvauhtinsa sekä sitä pystyykö yhtiö kustannussäästöjen avulla palauttamaan toimintansa kannattavuuden aiemmalle tasolle. Arvioissamme otimme huomioon uusien markkinoiden tarjoamat mahdollisuudet sekä käynnissä olevista uudelleenjärjestelyistä saatavat kustannussäästöt. Näkemyksemme mukaan kasvutavoitteet ovat saavutettavissa, mutta niihin liittyvän epävarmuuden vuoksi yhtiö on raportoinut ennusteissaan käyttämiensä muutosten herkkyyksensä analyysit liitetiedossa 10.

10 Tilintarkastuksen laajuutta kuvaavassa osiossa voidaan antaa esimerkkikertomuksessa olevan lisäksi tietoja siitä, mihin maantieteellisiin tai liiketoiminnallisiin yksiköihin tarkastus on keskittynyt.

11 Olennaisuus on yksi tärkeimmistä käsitteistä tilintarkastuksessa ja myös kirjanpitovelvolliset soveltavat sitä tilinpäätöksen laadinnassa. Jotta tilintarkastaja voi antaa tilintarkastuskertomuksen alussa olevan lausuntonsa tilinpäätöksen oikeasta ja riittävästä kuvasta, hänen tulee hankkia kohtuullinen varmuus siitä, että tilinpäätöksessä kokonaisuutena ei ole olennaista virheellisyyttä (ts. virhettä tai puutetta). Tilintarkastaja joutuu siis määrittämään, mikä on olennaista.

Virheellisyys on olennainen, jos sen voisi kohtuudella odottaa vaikuttavan tilinpäätöksen käyttäjän tekemiin päätöksiin. Olennaisuutta arvioidaan siis tilinpäätöksen käyttäjän näkökulmasta ja arvioiden tilinpäätöstä kokonaisuutena. Tilintarkastaja kuitenkin olettaa mm., että a) tilinpäätöksen käyttäjillä on kohtuullinen tietämys mm. liiketoiminnasta ja kirjanpidosta, b) he ymmärtävät, että tilinpäätös laaditaan, esitetään ja tilintarkastetaan käyttäen olennaisuustasoa ja c) he tiedostavat tilinpäätöksen sisältyviin arvion- / harkinnanvaraisiin eriin liittyvät epävarmuustekijät.

Virheellisyys voi olla olennainen sekä virheellisuuden määrän että sen luonteen takia. Määrällistä arviointia varten tilintarkastaja määrittää rahamäärän, jota suuremmat virheellisyydet ovat tilintarkastajan arvion mukaan olennaisia. Tilintarkastaja soveltaa tätä olennaisuusrajaa tilintarkastuksen suunnittelussa, suorittamisessa sekä virheellisyyksien arvioinnissa.

Virheellisyyksien osalta tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että mikäli korjaamattomat virheellisyydet yksin tai yhdessä ylittävät olennaisuusrajan, johtaa se lähtökohtaisesti mukautettuun lausuntoon tilintarkastuskertomuksessa. Poikkeuksena tähän voivat olla esimerkiksi sellaiset luokitteluvirheet, jotka eivät vaikuta tuloslaskelman tai taseen välisummiin, tunnuslukuihin, kovanntteihin eivätkä muuhun vastaavaan tietoon.

Tarkastuksen suunnittelussa ja suorittamisessa olennaisuuden olennaisuuden soveltaminen ei tarkoita sitä, että tilintarkastaja ei tarkastaisi mitään olennaisuusrajaa pienempiä eriä / tapahtumia. Tilintarkastajan tulee ottaa huomioon se, että yksittäiset epäolennaiset virheet voivat yhdessä tehdä tilinpäätöksestä olennaisesti virheellisen sekä sen, että virheitä voi myös jäädä havaitsematta. Käytännössä useimmat yksittäiset liiketapahtumat, joita tilintarkastaja tarkastaa osana aineistotarkastustaan, ovat huomattavasti alle olennaisuusrajan.

12 Tässä taulukossa on esitetty edellä mainittu olennaisuusraja sekä kerrottu, miten se on määritetty sekä perusteltu vertailukohteen valinta. Olennaisuuden määrittäminen on yksi eniten ammatillista harkintaa edellyttävistä toimenpiteistä tilintarkastuksessa. Käytännössä lähtökohtana käytetään sopivaksi katsottua tilinpäätöksen sisältämää vertailukohdetta, johon sovelletaan tilintarkastajan määrittämää prosenttiosuutta. Vertailukohteita voivat olla esimerkiksi tulos ennen veroja (soveltuu yleensä voittoa tavoitteleville yhteisöille), liikevaihto (soveltuu, jos esim. tulos on lähellä nollaa) tai taseen loppusumma (soveltuu esim. voittoa tavoittelemattomille yhteisöille) tai näiden yhdistelmä.

13 Tämä osio on merkittävin uudistus tilintarkastuskertomuksissa ja se on pakollinen listayhtiöissä vuodesta 2016 alkaen. Vastaavia tietoja on annettava myös muissa PIE-yhteisöissä vuodesta 2017 alkaen. Tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen (englanniksi Key Audit Matters, lyhennettynä KAM) tarkoituksena on lisätä tilintarkastuskertomuksen informatiivisuutta ja läpinäkyvyyttä antamalla lukijalle tietoa niistä seikoista, joilla tilintarkastajan näkökulmasta on kyseisessä tilintarkastuksessa ollut eniten merkitystä, ts. niistä seikoista, jotka ovat vaatineet tilintarkastajalta eniten huomiota. KAM:it valitaan hallintoelimille kommunikoiduista seikoista ja niiden valinnassa otetaan huomioon mm. korkean riskin alueet, arvionvaraiset / harkintaa edellyttävät alueet ja merkittävät tapahtumat tilikauden aikana.

Tilintarkastuksen kannalta keskeiset seikat määritetään jokaisessa yhtiössä tapauskohtaisesti ja niiden aiheet ja lukumäärä vaihtelevat siten yhtiöittäin. Toki on oletettavaa, että esimerkiksi samalla toimialalla toimivilla yhtiöillä myös KAM:ien aiheet ovat osittain samoja. Samoin on todennäköistä, että tietyn yhtiön KAM:it ovat osittain samoja vuodesta toiseen. Toisaalta muutokset esimerkiksi toimintaympäristössä, laskentaperiaatteissa, liiketoiminnassa tai konsernin rakenteessa saattavat aiheuttaa muutoksia KAM:eissa. Myös merkittävät yksittäiset tapahtumat, kuten yrityskaupat, voivat tuoda muutoksia yhtiön KAM:eihin.

Tilintarkastuksen kannalta keskeisten seikkojen tarkoituksena ei ole antaa lisää tietoa tarkastuksen kohteena olevasta yhtiöstä vaan kyseisen yhtiön tilintarkastuksesta. Yhtiö itse on aina ensisijainen yhtiötä koskevan taloudellisen informaation lähde, ei tilintarkastaja. KAM:it eivät siten korvaa tilinpäätöksessä esitettäviä tietoja. Ne eivät myöskään korvaa mukautetun lausunnon antamista eivätkä tilintarkastajan raportointia toiminnan jatkuvuuteen liittyvästä olennaisesta epävarmuudesta (katso jäljempänä tilintarkastajan velvolli-

Tietty yhtiön tekemät oletukset, jotka liittyvät arvonalentumistestiin, edellyttävät tavallista suurempaa harkintaa, kuten:

- Osa S & A –liiketoimintoihin (liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet yhteensä 26 milj. €) kuuluvista liiketoimintayksiköistä ei ole saavuttanut budjettejaan. Tästä johtuen korjaavien toimenpiteiden toteuttaminen on välttämätöntä, jotta odotettuun kasvuvauhtiin päästään seuraavien viiden vuoden aikana. Mikäli tavoitellut kasvuvauhdit jäävät saavuttamatta, on mahdollista, että liikearvon ja aineettomien hyödykkeiden arvo on alentunut.
- Ranskan pääliiketoiminta (liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet yhteensä 6 milj. €) on ollut tappiollista ja sen menestys on riippuvainen kustannustensaastohjelmien onnistumisesta sekä Pohjois-Afrikan kohteista, joissa on jatkunut pitkään poliittinen epävakaus. Pohjois-Afrikan tuottama liikevaihto on keskeisessä asemassa arvioitaessa liikearvon ja aineettomien hyödykkeiden arvonalentumistarvetta.
- Yhtiö on tehnyt merkittäviä investointeja verkkomajoitusliiketoimintaan (liikearvo ja muut aineettomat hyödykkeet yhteensä 8 milj.€) viimeisen kolmen vuoden aikana. Yhtiö ennustaa nopeaa liikevaihdon ja kannattavuuden kasvua seuraavien viiden vuoden aikana Brasilian ja Aasian markkinoille tehtyjen investointien takia. Mikäli ennustettua kasvua ei saavuteta, voi se johtaa liiketoimintaan kohdistetun liikearvon ja muiden aineettomien hyödykkeiden arvon alentumiseen
- Yhtiön käyttämien pitkän aikavälin kasvuennusteiden ja diskonttauskorkeiden määrittäminen. Pienetkin muutokset kummassa tahansa voivat muuttaa käyttöarvoja olennaisesti.
- [Kuvaus muista keskeisistä seikoista...]

Tilinpäätöstä koskevat hallituksen ja toimitusjohtajan velvollisuudet

- 16 Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat tilinpäätöksen laatimisesta siten, että konsernitilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti ja siten, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan Suomessa voimassa olevien

Ranskan pääliiketoiminnan osalta keskityimme yhtiön oletuksiin Pohjois-Afrikan poliittisen tilanteen vaikutuksista yhtiön liikevaihtoon, yhtiön mahdollisuuksiin säilyttää kasvuvauhti tarjoamalla muita matkustuskohteita sekä toiminnan uudelleenjärjestelyjen vaikutuksiin.

Verkkomajoitusliiketoiminnan osalta pyrimme ymmärtämään ja arvioimaan kriittisesti yhtiön suunnitelmia. Totesimme, että suunnitelmat pohjautuvat pääliiketoimintojen yhteisten IT- ja back office -palveluiden hyödyntämisestä saataviin kustannushyötyihin, ja ovat siten yhtiön kontrollotavissa ja vaikuttavat realistisilta. Suoritimme lisäksi herkkyystestejä muuttamalla yhtiön käyttämiä arvioita markkinaosuuden kasvattamisen nopeudesta ja laajuudesta.

Arvioimme kriittisesti myös:

- oletuksia konsernin pitkän aikavälin kasvunesteissa vertaamalla niitä yleisen taloustilanteen kasvuennusteisiin ja toimialakohtaisiin ennusteisiin.
- diskonttauskorkeaa estimoimalla yhtiön pääomakustannuksia ja vertaamalla niitä muiden vertailukelpoisten yhtiöiden pääomakustannuksiin.

Suoritimme herkkyyksianalyysin pitkän aikavälin kasvuprosenteille ja diskonttauskorolle. Tällä tavoin pystyimme laskemaan, kuinka suuri muutos yhtiön käyttämien laskentamallien muuttajissa olisi tapahduttava, jotta muutos olisi otettava huomioon liikearvon ja aineettomien hyödykkeiden arvonalentumistappiona. Totesimme, että tarkasteltujen muuttajien osalta riittävän suuren muutoksen toteutuminen on epätodennäköistä ja että tilinpäätöksessä esitetyt tiedot oletuksista ja herkkyyksistä kattavat olennaisimmat arvionvaraiset erät.

tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti ja täyttää lakisääteiset vaatimukset. Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat myös sellaisesta sisäisestä valvonnasta, jonka ne katsovat tarpeelliseksi, jotta niiden on mahdollista laatia tilinpäätös, jossa ei ole väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä.

- 17 Hallitus ja toimitusjohtaja ovat tilinpäätöstä laatiessaan velvollisia arvioimaan emoyhtiön ja konsernin kykyä jatkaa toimintaansa ja soveltuviissa tapauksissa esittämään seikat, jotka liittyvät toiminnan jatkuvuuteen ja siihen, että tilinpäätös on laadittu toiminnan jatkuvuuteen perustuen. Tilinpäätös laaditaan toiminnan jatkuvuuteen perustuen paitsi jos emoyhtiö tai konserni aiotaan purkaa tai toiminta lakauttaa tai ei ole muuta realistista vaihtoehtoa kuin tehdä niin.

18 Tilintarkastajan velvollisuudet tilinpäätöksen tilintarkastuksessa

Tavoitteenamme on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, onko tilinpäätöksessä kokonaisuutena väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvaa olennaista virheellisyttä, sekä antaa tilintarkastuskertomus, joka sisältää lausuntonne.

- 19 Kohtuullinen varmuus on korkea varmuustaso, mutta se ei ole tae siitä, että olennainen virheellisyys aina havaitaan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti suoritettavassa tilintarkastuksessa. Virheellisyksiä voi aiheutua väärinkäytöksestä tai virheestä, ja niiden katsotaan olevan olennaisia, jos niiden yksin tai yhdessä voitaisiin kohtuudella odottaa vaikuttavan taloudellisiin päätöksiin, joita käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

Hyvän tilintarkastustavan mukaiseen tilintarkastukseen kuuluu, että käytämme ammatillista harkintaa ja säilytämme ammatillisen skeptisyyden koko tilintarkastuksen ajan. Lisäksi:

- 20 ■ tunnistamme ja arvioimme väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvat tilinpäätöksen olennaisen virheellisuuden riskit, suunnittelemme ja suoritamme näihin riskeihin vastaavia tilintarkastustoimenpiteitä ja hankimme lausuntonne perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä. Riski siitä, että väärinkäytöksestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta on suurempi kuin riski siitä, että virheestä johtuva olennainen virheellisyys jää havaitsematta, sillä väärinkäytökseen voi liittyä yhteistoimintaa, väärentämistä, tietojen tahallista esittämättä jättämistä tai virheellisten tietojen esittämistä taikka sisäisen valvonnan sivuuttamista.
- 21 ■ muodostamme käsityksen tilintarkastuksen kannalta relevantista sisäisestä valvonnasta pystyäksemme suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet, mutta emme siinä tarkoituksessa, että pystyisimme antamaan lausunnon emoyhtiön tai konsernin sisäisen valvonnan tehokkuudesta.
- arvioimme sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuutta sekä johdon tekemien kirjanpöytäkirjojen arvioiden ja niistä esitettävien tietojen kohtuullisuutta.

suuksia koskevan kohdan kommentit). Lisäksi on tärkeää ymmärtää, että tilintarkastaja ei anna erillistä lausuntoa KAM:ista, vaan tilintarkastuskertomuksen lausunto koskee aina tilinpäätöstä kokonaisuutena.

- 14 Tässä kohdassa kerrotaan riskistä liittyen siihen, että johdossa ohittaa kontrolleja. Tämä riski on tilintarkastusstandardien mukaan pakollinen väärinkäytösriski kaikissa tilintarkastuksissa. Siihen myös vastataan käytännössä samalla, tilintarkastusstandardien edellyttämällä tavalla kaikissa tilintarkastuksissa. Tämän vuoksi se ei välttämättä muodostu erilliseksi KAM:iksi.

- 15 Tyypillinen KAM:ien esittämistapa on taulukkomuodossa siten, että vasemmalla kerrotaan, miksi kyseinen seikka on yksi merkittävimmistä eli miksi se on KAM ja oikealla, kuinka kyseistä seikkaa on käsitelty tilintarkastuksessa eli mitä tarkastustoimenpiteitä tilintarkastaja on kyseisen asian suhteen suorittanut. Tähän esimerkiksi kertomukseen KAM:ia on kirjoitettu näkyviin vain yksi, käytännössä niiden määrä vaihtelee eri yhtiöissä, todennäköisimmin kahden ja kahdeksan välillä.

- 16 Tässä kohdassa kuvataan aiempaa selkeämmin johdon velvollisuuksia liittyen tilinpäätöksen laatimiseen ja siihen liittyvään sisäiseen valvontaan.

- 17 Tilinpäätös laaditaan normaalisti perustuen oletukseen yhteisön toiminnan jatkuvuudesta. Tässä kohdassa kuvataan niitä velvollisuuksia, jotka johdolla on liittyen tämän peruseriaatteen soveltamiseen sekä kerrotaan, missä olosuhteissa tilinpäätös laaditaan tällä periaatteella.

- 18 Tilintarkastajan velvollisuuksia kuvataan uudessa kertomuksessa aiempaa laajemmin ja selkeämmin. Tässä osuudessa ei kuitenkaan ole kyse tilintarkastajan vastuun rajoittamisesta vaan tarkoituksena on tilintarkastajan ja tilintarkastuskertomuksen lukijan välisen ns. odotuskuilun kaventaminen kertomalla avoimesti ja realistisesti siitä, mitä tilintarkastus käsittää ja mitä siihen ei kuulu sekä mitkä ovat ne luontaiset rajoitukset, jotka kuuluvat jokaiseen tilintarkastukseen.

- 19 Tilintarkastaja hankkii lausuntonsa perustaksi kohtuullisen varmuuden. Tilintarkastuskertomuksessa selitetään, että tämä on korkea, mutta ei absoluuttinen, varmuustaso ja siten kohtuullisen varmuuden hankkiminen ei milloinkaan voi täysin taata sitä, että kaikki olennaiset virheellisydet on havaittu. Asia liittyy tilintarkastuksen luonteeseen. Tilintarkastuksessa tutkitaan jälkikäteen toisen (siis yhtiön) laatimia asiakirjoja kuten kirjanpitoa. Tällöin on käytännössä mahdotonta hankkia täydellistä varmuutta esimerkiksi siitä, että kaikki liiketapahtumat on kirjattu. Täydellisen varmuuden ta-

22 ■ teemme johtopäätöksen siitä, onko hallituksen ja toimitusjohtajan ollut asianmukaista laatia tilinpäätös perustuen oletukseen toiminnan jatkuvuudesta, ja teemme hankkimamme tilintarkastusevidenssin perusteella johtopäätöksen siitä, esiintyykö sellaista tapahtumiin tai olosuhteisiin liittyvää olennaista epävarmuutta, joka voi antaa merkittävää aihetta epäillä emoyhtiön tai konsernin kykyä jatkaa toimintaansa. Jos johtopäätöksemme on, että olennaista epävarmuutta esiintyy, meidän täytyy kiinnittää tilintarkastuskertomuksessamme lukijan huomiota epävarmuutta koskeviin tilinpäätöksessä esitettäviin tietoihin tai, jos epävarmuutta koskevat tiedot eivät ole riittäviä, mukauttaa lausuntomme. Johtopäätöksemme perustuvat tilintarkastuskertomuksen antamispäivään mennessä hankittuun tilintarkastusevidenssiin. Vastaiset tapahtumat tai olosuhteet voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei emoyhtiö tai konserni pysty jatkamaan toimintaansa.

■ arvioimme tilinpäätöksen, liitetiedot mukaan lukien, yleistä esittämistapaa, rakennetta ja sisältöä ja sitä, kuvastaako tilinpäätös sen perustana olevia liiketoimia ja tapahtumia siten, että se antaa oikean ja riittävän kuvan.

23 ■ hankimme tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä konserniin kuuluvia yhteisöjä tai liiketoimintoja koskevasta taloudellisesta informaatiosta pystyäksemme antamaan lausunnon konsernitilinpäätöksestä. Vastaamme konsernin tilintarkastuksen ohjauksesta, valvonnasta ja suorittamisesta. Vastaamme tilintarkastuslausunnosta yksin.

Kommunikoidimme hallintoelinten kanssa muun muassa tilintarkastuksen suunnitellusta laajuudesta ja ajoituksesta sekä merkittävistä tilintarkastushavainnoista, mukaan lukien mahdolliset sisäisen valvonnan merkittävät puutteellisuudet, jotka tunnistamme tilintarkastuksen aikana.

Lisäksi annamme hallintoelimille vahvistuksen siitä, että olemme noudattaneet riippumattomuutta koskevia relevantteja eettisiä vaatimuksia, ja kommunikoidimme niiden kanssa kaikista suhteista ja muista seikoista, joiden voi kohdulla ajatella vaikuttavan riippumattomuuteemme, ja soveltuvissa tapauksissa niihin liittyvistä varotoimista.

24 ■ Päätämme, mitkä hallintoelinten kanssa kommunikoiduista seikoista olivat merkittävimpiä tarkasteltavana olevan tilikauden tilintarkastuksessa ja näin ollen ovat tilintarkastuksen kannalta keskeisiä. Kuvaamme kyseiset seikat tilintarkastuskertomuksessa, paitsi jos säädös tai määräys estää kyseisen seikan julkistamisen tai kun äärimmäisen harvinaisissa tapauksissa toteamme, ettei kyseisestä seikasta viestitä tilintarkastuskertomuksessa, koska siitä aiheutuviin epäedullisten vaikutusten voitaisiin kohtuudella odottaa olevan suuremmat kuin tällaisesta viestinnästä koituva yleinen etu.

25 Muut raportointivelvoitteet

Tilintarkastustoimeksiantoa koskevat tiedot

26 Olemme toimineet yhtiökokouksen valitsemana tilintarkastajana 1.5.201X alkaen yhtäjaksoisesti x vuotta.

27 Muu informaatio

Hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat muusta informaatiosta. Muu informaatio käsittää toimintakertomukseen sisältyvän informaation. Tilinpäätöstä koskeva lausuntomme ei kata muuta informaatiota.

Velvollisuutenamme on lukea toimintakertomukseen sisältyvä informaatio tilinpäätöksen tilintarkastuksen yhteydessä ja tätä tehdessämme arvioida, onko toimintakertomukseen sisältyvä informaatio olennaisesti ristiriidassa tilinpäätöksen tai tilintarkastusta suorittaessa hankkimamme tietämyksen kanssa tai vaikuttaako se muutoin olevan olennaisesti virheellistä. Velvollisuutenamme on lisäksi arvioida, onko toimintakertomus laadittu sen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Lausuntonamme esitämme, että toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat yhdenmukaisia ja että toimintakertomus on laadittu toimintakertomuksen laatimiseen sovellettavien säännösten mukaisesti.

Jos teemme suorittamamme työn perusteella johtopäätöksen, että toimintakertomukseen sisältyvässä informaatiossa on olennainen virheellisyys, meidän on raportoitava tästä seikasta. Meillä ei ole tämän asian suhteen raportoitavaa.

Helsingissä 1.3.201X
Z Oy
Tilintarkastusyhteisö
[Päivävuullinen tilintarkastaja]
KHT

voittelu ei olisi myöskään minkään osapuolen kannalta kustannustehokasta.

20 Tässä kohdassa kerrotaan tilintarkastajan tekemästä riskiarviosta ja tuodaan esiin se tosiasia, että väärinkäytöksestä johtuvia (ts. tahallisia) virheellisyyksiä on luonnostaan vaikeampi havaita kuin virheestä johtuvia (ts. tahattomia).

21 Kuten aikaisemmissakin tilintarkastuskertomuksissa, tässä kerrotaan siitä, että tilintarkastaja perehtyy yhteisön sisäiseen valvontaan vain siinä määrin kuin hänen on tarpeellista tilinpäätöksen tarkastamiseksi. Sisäistä valvontaa ei siis tarkasteta erikseen eikä siitä anneta lausuntoa.

22 Tässä selostetaan tilintarkastajan velvollisuuksia liittyen toiminnan jatkuvuuden periaatteen soveltamiseen tilinpäätöksessä (vrt. edellä johdon velvollisuudet). Tilintarkastaja arvioi, onko johdon ollut asianmukaista käyttää oletusta toiminnan jatkuvuudesta tilinpäätöstä laatiessaan. Lisäksi tilintarkastaja arvioi, liittyykö toiminnan jatkuvuuteen olennaista epävarmuutta. Mikäli tällaista olennaista epävarmuutta esiintyy, tulee sen käydä riittävän selvästi ilmi tilinpäätöksestä. Mikäli nämä tiedot puuttuvat tilinpäätöksessä tai ne eivät ole riittäviä, tilintarkastajan tulee mukauttaa lausuntoaan. Vaikka tilinpäätöksessä olisikin riittävät tiedot olennaisesta epävarmuudesta, on tilintarkastajan lisättävä tilintarkastuskertomukseen erillinen osio, jossa kiinnitetään lukijan huomiota tietoihin, jotka asiasta on esitetty tilinpäätöksessä. Tämä osio otsikoidaan *Toiminnan jatkuvuuteen liittyvä olennainen epävarmuus* ja se sijoitetaan kertomukseen heti *Lausunnon perustelut* -osion jälkeen.

23 Tämä kohta koskee vain konsernitarkastuksia. Konsernin tarkastaja on yksin vastuussa konsernitilinpäätöksestä annettavasta lausunnot ja mikäli hän ei itse tarkasta kaikkia tytäryhtiöitä kuten on lähes aina kansainvälisissä konserneissa, on hänen ohjattava ja valvottava tytäryhtiöiden tarkastuksia riittävästi voidakseen antaa lausunnon konsernitilinpäätöksestä.

24 Tässä kerrotaan tilintarkastajan velvollisuudesta raportoida tilintarkastuksen kannalta keskeisistä seikoista ja selitetään, milloin poikkeukset ko. velvollisuudesta ovat mahdollisia.

25 Tämä on tilintarkastuskertomuksen toinen pääosio, joka sisältää kaikki muut tilintarkastajan raportointivelvoitteet. Esimerkkikertomuksessa mainittujen lisäksi tähän pääosioon tulevat erityislainsäädännön perusteella annettavat lausunnot, esimerkiksi säätölain perusteella annettavat lausunnot palkkioista ja korvauksista sekä

säätiön toimintakertomuksesta. Tällaiset lausunnot sijoitetaan omaan osioonsa, jonka otsikkona on esimerkiksi *Säätiölain edellyttämät lausunnot*.

Lisäksi tähän pääosioon tulee mahdolliset tilintarkastuslain edellyttämät huomautukset. Mikäli toimitusjohtaja tai hallituksen jäsen tai vastaava on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus tai on rikkonut yhteisölakia, yhteisön tai säätiön yhtiöjärjestystä, yhtiösopimusta tai sääntöjä ja kysymys ei ole epäolennaisesta asiasta, tulee tilintarkastajan esittää kertomuksessa huomautus. Huomautus sijoitetaan omaan osioonsa otsikolla *Huomautus*. Mikäli kertomuksessa ei ole tällaista osiota, tarkoittaa se sitä, että tilintarkastajalla ei ole huomautettavaa edellä mainitun velvollisuuden perusteella.

26 Nämä ovat EU-asetuksen edellyttämiä tietoja PIE-yhteisöjen tilintarkastuskertomuksissa 2017 alkaen.

27 *Muu informaatio* -osiossa käsitellään toimintakertomusta ja mahdollista vuosikertomusta tai muuta vastaavaa raporttia, johon sisältyy tilinpäätös ja tilintarkastuskertomus. Tässä esimerkissä yhtiö laatii vain toimintakertomuksen. Mikäli yhtiö laatii myös esimerkiksi vuosikertomuksen, muuttuu tämän osion sisältö hieman.

Toimintakertomuksen osalta ei siis enää anneta lausuntoa oikeasta ja riittävästä kuvasta (katso edellä lausuntoa koskevat kommentit). Toimintakertomusta ei siis tilintarkasteta. Tilintarkastajan velvollisuutena on kuitenkin lukea toimintakertomus ja arvioida, onko se ristiriidassa tilinpäätöksen tai tilintarkastajan tietojen kanssa tai vaikuttaako toimintakertomus muutoin olevan olennaisesti virheellinen. Tämän työn perusteella tilintarkastaja antaa toiseksi viimeisessä kappaleessa olevat tilintarkastuslain edellyttämät lausunnot siitä, ovatko tilinpäätös ja toimintakertomus yhdenmukaisia eli ristiriidattomia sekä siitä, onko toimintakertomus laadittu sitä koskevien säännösten mukaisesti. Viimeisessä kappaleessa raportoidaan lisäksi, onko toimintakertomuksessa havaittu olennaisia virheellisyyksiä. Mikäli niitä ei ole havaittu, tilintarkastajan on todettava, että hänellä ei ole tämän asian suhteen raportoitavaa.

KHT **Christian Savtschenko** on PricewaterhouseCoopers Oy:ssä tilintarkastusmetodologiasta vastaava partneri. Hän toimii Suomen Tilintarkastajat ry:n tilintarkastustoimikunnan puheenjohtajana.

Toimialamääräys osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä

Selkeä ja yhtiön tosiasiallista toimintaa vastaava toimialamääräys on sekä johdon että osakkeenomistajien kannalta tärkeä seikka. Yhtiöjärjestyksen toimialamääräys toimii myös riskienhallinnan välineenä.

JANNE RUOHONEN

KUVA: MWPhotostock

Osakeyhtiön yhtiöjärjestyksessä on osakeyhtiölain (624/2006, OYL) 2:3:n mukaan aina mainittava yhtiön toimintanimi, kotipaikkana oleva Suomen kunta sekä toimiala. Osakeyhtiön yhtiöjärjestys voi siis nykyään olla erittäin suppea. Mahdollisimman suppea yhtiöjärjestys ei kuitenkaan aina ole ainakaan kaikkien osakkeenomistajien näkökulmasta tarkoituksenmukainen. Useissa osakeyhtiöissä yhtiöjärjestys onkin paljon seikkaperäisempi. Tämä on tarkoituksenmukaista erityisesti silloin, kun yhtiön johto ja omistus ovat eriytyneet. Yhtiöjärjestys toimii parhaimmillaan erinomaisena omistajan riskienhallinnan välineenä.

Toimiala määrää ja rajaa johdon toimintaa

Toimialamääräys on siis yksi kolmesta aina pakollisesta yhtiöjärjestyksen määräyksestä. Toimialamääräyksellä on tärkeä merkitys myös yhtiön edustamisen kannalta. Käytännössä toimiala nivoutuu erityisesti osakeyhtiön toiminnan tarkoitukseen, joka on voiton tuottaminen yhtiön osakkeenomistajille (OYL 1:5). On huomattava, että osakeyhtiöllä voi yhtiöjärjestyksellä olla kokonaan tai osittain muukin kuin voitontuottamistarkoitus. Lähtökohtana on kuitenkin voitontavoittelu. Lisäksi yhtiön johdon tulee huolellisesti toimien edistää yhtiön etua (1:8). Johdolla tarkoitetaan yhtiön hallitusta, toimitusjohtajaa ja hallintoneuvostoa.

Millä tavoin johdon huolellisuutta voitontavoittelunäkökulmasta käytännössä arvioidaan? Vaikka yrityselmä muuttuu nopeasti, voitontavoitteleen koskevan tavoitteen täyttymistä tulee tarkastella pitkällä aikavälillä. Yhtiöltä suppean aikavälin tarkastelu olisi osakkeenomistajien kannalta epätar koituksenmukaista, ja toisaalta johtaisi johdon työskentelyssä lyhytnäköisyyteen. Voiton tuottaminen voi käytännössä näkyä tulevana varojenjako na ja yhtiön osakkeen arvonnousuna – tai jompanakumpana. Voitontavoitteleen tulee siis tarkastella kokonaisku lvan näkökulmasta.¹

Osakeyhtiön toimiala kytkeytyy kiinteästi tähän kokonaisuuteen, sillä yhtiön toimiala määrää, millä toimialalla tai toimialoilla johdon tulee yhtiössä pyrkiä yhtiön tavoitteeseen. Voidaankin todeta, että toimiala määrää – ja rajaa – yhtiön johdon toimintaa. Toisin sanoen voiton tuottamista tavoittelevat toimetkin, jotka ovat toimialamääräyksen vastaisia, saatetaan katsoa kielletyiksi.

Toimialaliukuma mahdollinen

Osakeyhtiölain esitöiden mukaan toimiala voidaan nykyään yhtiöjärjestyksessä ilmoittaa yleistoimialana kattaamaan ”kaikki laillinen liiketoiminta”.² Tosiasiassa monissa yhtiöissä toimiala on määrätty huomattavasti tarkemmin, ja yleistoimialan käyttö lie nee yleistynyt vasta uuden osakeyhtiö lain myötä. Oikeuskirjallisuudessa la vean yleistoimialamäärittelmän käyttöä on pidetty ongelmallisena, sillä se voi muun muassa vaikeuttaa yhtiön toiminnan rekisteröintiä.³ Toisaalta laaja toimiala voi myös estää muita rekisteröimästä käyttöönsä samaa nimeä.⁴

Osakeyhtiön on toki mahdollista toimia useammalla toimialalla samanaikaisesti – näiden kaikkien alojen on ilmentävä yhtiöjärjestyksen toimialamääräyksestä. On selvää, että hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan on tunnettava yhtiöjärjestyksen sisältö, mutta

esimerkiksi toimialamääräyksen osalta on sanatarkan tulkinnan sijaan mahdollista käyttää joustavampaa tulkintaa yhtiön kasvaessa ja tekniikan kehittyessä.⁵

Sallittuja ovat esimerkiksi vähäiset ja luonnolliset siirtymät varsinaista toimialaa lähellä oleville aloille.⁶ Yhtiö voi harjoittaa toimintaa, joka on lähellä yhtiöjärjestyksessä määrättyä toimintaa – tätä kutsutaan toimialaliukumaksi. Jos esimerkiksi yhtiön toimialaksi on yhtiöjärjestyksessä määrätty autokauppa, myös autotarvikkeiden kauppa voidaan lähtökohtaisesti katsoa toimialan piiriin kuuluvaksi.⁷ Toimialaliukuman sallittavuus pitää aina arvioida tapauskohtaisesti.

Määräyksen rikkomisesta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus

Ilman erillistä yhtiöjärjestyksessä määrättyäkin yhtiö voi harjoittaa tiettyjä tavantavomaiseen toimintaan kuuluvia asioita. Yhtiö voi esimerkiksi tilapäisesti sijoittaa varojaan arvopapereihin tai hallita ja omistaa kiinteistöjä, jos tämä palvelee yhtiön toimintaa yhtiöjärjestyksessä määrättyillä toimialoilla.⁸ Joka tapauksessa toimenpiteiden pitää palvel la toimialamääräyksen mukaista liiketoimintaa.⁹

Toimialamääräys on osakkeenomistajien yhtiön johdolle antama määräys, joka osoittaa, missä puitteissa johto voi toimia.¹⁰ Toisin sanoen se rajoittaa sitä aluetta, jolla johto voi tehdä voittoon tähtääviä liiketoimintapäätöksiä. Kaikkien osakkeenomistajien yksimielisellä päätöksellä voidaan kuitenkin tehdä sellaisiakin päätöksiä, jotka menevät yhtiöjärjestyksen mukaisen toimialan ulkopuolelle.¹¹ Yhtiön johdon kannattaa kiinnittää erityistä huomiota toimialamääräykseen esimerkiksi silloin, kun yhtiö aikoo myydä merkittävän osan liiketoimintaansa.¹²

Eryteisesti osakkeenomistajien näkökulmasta tarkasteltuna laveaan toimialamäärittelmään tulisi suhtautua pidättyvästi varsinkin sellaisissa yhtiöissä, joissa omistus ja johto ovat eriytyneet, sillä suppeampi toimialamääräys suojaa yhtiön osakkeenomistajia.¹³ Johdon kannalta olennaista on se, että johto voi joutua toimialamääräyksen rikkomisesta vahingonkorvausvastuuseen. Tämä luonnollisesti edellyttää sitä, että toimialamääräyksen vastaisesta menettelystä on aiheutunut vahinkoa. Vahinkoa on usein tosin vaikea käytännössä osoittaa, jos toimialan ylittäminen onkin osoittautunut kannattavaksi.

Toimialamääräys rajoittaa edustajan toimivaltaa

Toimialan juridinen merkitys liittyy myös edustajan toimien sitovuuteen, josta on säädetty OYL 6:28:ssa. Osakeyhtiölain 6:28.2:ssa on selvyden vuoksi nimenomaan vielä todettu, että yhtiöjärjestyksen toimialamääräys rajoittaa edustajan toimivaltaa. Rajanveto toimivallan ylittämisen ja sallitun toimialaliukuman välillä voi käytännön tilanteissa olla hankalaa. On toki ongelmallista yhtiön sopijakumppanin näkökulmasta, jos yhtiö vetoaisi vähäisenkin toimialaliukuman takia siihen, että oikeustoimi ei yhtiötä sitokaan, koska se on tarkasti ottaen ollut yhtiön toimialan vastaista.

Mikäli yhtiön toimielimet ovat sitoutuneet sellaiseen oikeustoimeen, joka lankeaa yhtiön toimialan ulkopuolelle, ei oikeustoimi sido yhtiötä silloin, jos toimen kohde tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää tästä toimivallan ylityksestä.¹⁴ Yhtiön pitää tällaisessa tilanteessa kuitenkin pystyä osoittamaan, että sopimuskomppani oli tietoinen yhtiön toimialasta. Tämän osoittaminen voi käytännössä olla hankalaa. Mikäli johto arvioi päätöksen menevän toimialamääräyksen ulkopuolelle, tulee asia saattaa osakkeenomistajien päätettäväksi.¹⁵

Toimialamääräykseen tulee kiinnittää huomiota jo yhtiön perustamisvaiheessa

Eryteisesti osakeyhtiön perustamisvaiheessa kannattaa kiinnittää huomioita toimialamääräyksen muotoiluun. Monille yhtiöille on määriteltä useita toimialoja. Jos yhtiölle on ikään kuin varmuuden vuoksi perustamisvaiheessa määriteltä useita eri toimialoja, ja yhtiö alkaa sittemmin aktiivisesti toimia vain jollakin niistä, yhtiön omistajien kannattaa harkita toimialamääräyksen muuttamista yhtiöjärjestyksessä vastaamaan yhtiön todellista toimintaa. Sen, että yhtiö ei toimi kaikilla toimialamääräyksensä mukaisilla toimialoilla, ei voida kui-

tenkaan katsoa rikkovan yhtiöjärjestyksensä määräystä.

Osakeyhtiölaissa ei aina säädetä, millainen yhtiöjärjestyksensä määräys voi sisällöllisesti olla¹⁶, vaan yhtiöjärjestyksensä määräykset koskien esimerkiksi toimialaa voivat olla varsin moninaisia. Osakkeenomistajien kannattaa pääsääntöisesti huolehtia siitä, että toimialamääräys vastaa yhtiön tosiasiallista toimialaa. Jos yhtiöjärjestyksessä ei toisin määrätä, yhtiökokous voi muuttaa yhtiöjärjestyksensä OYL 5:27:n mukaisella määräenemmistöllä eli yhtiökokouksen päätökseksi tulee ehdotus, jota on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista.

Kyiseisessä tilanteessahan määränemmistö pystyy muuttamaan yhtiöjärjestyksensä vähemmistöosakkeenomistajan vastustuksesta huolimatta. Joissain tilanteissa – erityisesti yhtiön vähemmistöosakkeenomistajiksi tulevien henkilöiden – kannattaa vaatia yhtiöjärjestyksensä määräystä siitä, että siinä määrätty toimialaa voidaan muuttaa ainoastaan kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella.

On sekä johdon että osakkeenomistajien edun mukaista, että toimialasta on määrätty yhtiöjärjestyksessä selkeästi. Yhtiöjärjestyksen toimialamääräys on eräänlainen riskienhallinnan väline niin osakkeenomistajien kuin johdonkin näkökulmasta. Koska lähtökohtaisesti yhtiöjärjestyksensä on mahdollista määränemmistön päätöksellä muuttaa, toimialamääräys yksinään toimii kuitenkin usein juuri enemmistöä suojaavana.¹⁷ Yleistoimialamääräys on ongelmallinen erityisesti silloin, kun osakkeenomistajalla ei ole kiinteää yhteyttä osakeyhtiön johtoon. Myös monitoimialamääräys on samasta syystä ongelmallinen vallankin, jos toimialoja on kovin monta. □

VIITTEET

- 1 Ks. hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi HE 109/2005 vp, s. 38–40.
- 2 HE 109/2005 vp, s. 44.
- 3 *Kyläkallio, Juhani – Iiro, Olli – Kyläkallio, Kalle*: Osakeyhtiö I. Helsinki 2015, s. 139.
- 4 *Airaksinen, Manne – Pulkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa*: Osakeyhtiölaki I. Helsinki 2010, s. 75.
- 5 *Savela, Ari*: Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. Helsinki 2015, s. 69.
- 6 *Vahtera, Veikko*: Osakeomistuksen riski ja sääntely Helsinki 2011, s. 201.
- 7 Muita vastaavanlaisia esimerkkejä ks. *Kyläkallio ym.* 2015, s. 140.
- 8 Ks. mm. *Kyläkallio ym.* 2015, s. 140.
- 9 Ks. tästä esim. *Mäntysaari, Petri*: Osakeyhtiö toimijana. Helsinki 2002, s. 66–67.
- 10 Toimialamääräyksen merkityksestä edustajan kelpoisuuden näkökulmasta *Mähönen, Jukka – Villa, Seppo*: Osakeyhtiöoikeus käytännössä. Helsinki 2013, s. 139.
- 11 *Kyläkallio ym.* 2015, s. 140.
- 12 Ks. esim. *Airaksinen ym.* 2010, s. 529–530. Vrt. *Kyläkallio ym.* 2015, s. 140.
- 13 *Helminen, Sakari*: Osakeyhtiön yhtiöjärjitys. Helsinki 2006, s. 241.
- 14 Tällöin yhtiöllä on todistustaakka kolmannen henkilön tietoisuudesta. Ks. *Kyläkallio ym.* 2015, s. 140.
- 15 *Vahtera 2011*, s. 201–202. Tällainen seikka ei tule arvioitavaksi silloin, kun yhtiö toimii yleistoimialamääräyksellä.
- 16 Osakeyhtiön olemassa olevan yhtiöjärjestyksen mahdollista muuttamista harkittaessa on tietenkin otettava huomioon, että yhtiökokouksessa voidaan lähtökohtaisesti päättää vain asiasta, joka on kokouksutsussa mainittua tai joka on yhtiöjärjestyksen mukaan tuossa yhtiökokouksessa käsiteltävä. Osakkeenomistajan näkökulmasta on keskeistä etukäteen tietää, mistä asioista yhtiökokouksessa on tarkoitus päättää. Ks. tästä Immonen, *Raimo – Nuolima, Risto*: Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Helsinki 2012 s. 72.
- 17 *Vahtera 2011*, s. 206.

KTT **Janne Ruohonen** työskentelee yritys-juridiikan yliopiston-lehtorina Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulussa.

Ulkoisen valvonnan haasteet SOTE- ja maakuntahallinnon uudistuksen lähestyessä

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntahallinnon uudistuksessa ulkoinen valvonta on annettu maakuntavaltuuston asettaman tarkastuslautakunnan, tilintarkastajan ja VTV:n tehtäväksi. Valtiontalouden tarkastusvirastolla on oikeus tarkastaa maakuntaa ja yhteisöjä, jotka ovat sen sekä maakuntien yhteisessä määräysvallassa.

OLAVI ALA-NISSILÄ

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntahallinnon uudistus lähestyy. Uudistus on suurimpia hallinnon ja toimintatapojen uudistuksia, mitä Suomessa on tehty. Uudistukselle on asetettu selkeitä toiminnallisia ja taloudellisia tavoitteita. Keskeinen kysymys on, miten voidaan parhaiten varmistaa laadukkaat ja riittävän lähellä olevat palvelut maakunnan asukkaille.

Lakiesitykset ovat nyt lausunnolla. Tavoite on, että uudistus astuu voimaan vuoden 2019 alusta.

Kuntayhtymät ja muut organisaatiot maakuntahallinnon alaisuuteen

Linjausten pohjalta uudistus on rakentamassa maakuntien järjestämistä ja rahoitusvastuulle pohjautuvaa sosiaali- ja terveydenhuollon mallia.

Vuoden 2019 alusta kuntien budjetissa ei ole enää euroja nykyisiin sosiaali- ja terveydenhuollon menoihin.

Uudistuksessa toteutuu maakunnallinen hallinto laajemminkin. Sosiaali- ja terveydenhuolto, palo- ja pelastustoimi ja ympäristöterveydenhuolto irtoavat kuntapohjasta. Jatkossa maakunnat vastaavat sosiaali- ja terveydenhuollosta, pelastustoimesta, ympäristöterveydenhuollosta, alueellisista kehittämistehtävistä ja elinkeinojen edistämisen tehtävistä, alueiden käytön ohjauksesta ja suunnittelusta sekä maakunnallisen identiteetin ja kulttuurin edistämisestä.

Lisäksi maakunnat vastaavat maakunnalle lain perusteella annettavista muista alueellisista palveluista. Uudistuksen jälkeen kunnille jää mm. tärkeät elinvoimaan, koulutukseen, kaavoitukseen, vapaa-aikaan ja terveyden edistämiseen liittyvät tehtävät.

BALANSSI

Ilmoita 14.10.2016
ilmestyvässä
Balanssi-lehdessä!

Kysy tarjouksista ja
toistoalennuksista osoitteessa:
ilmoitukset@balanssilehti.fi

Kotisivuiltamme
www.balanssilehti.fi
löydät päivitettyä tietoa Balanssi-
lehdestä ja ilmoittelusta.

TALOUSHALLINTO
DIGIAIKAAN!

 @larsentilitoimisto

P-Analyzer
Tilinpäätösanalyysi-
ja ennusteohjelmisto.

Info ja ilmaisversio
www.sbb.fi

Uudistuksessa siirtyy 350 kuntayhtymää ja muuta organisaatiota sekä 215 000 henkilötyövuotta 18 maakunnan hallintoon.

Onko ulkoinen valvonta valmis?

Uudessa maakuntahallinnossa eritasoiset toimijat tulee tunnistaa. Nämä ovat maakuntien toimeenpanotaso ja maakuntahallitus, maakuntavaltuusto, ministeriöt ja muut valtionhallinnon toimijat sekä eduskunta. Suomessa jokainen maakunta on erilainen. Niinpä maakunnille on annettu valtaa uudistuksen valmistelussa.

Siirtymävaihe tulee olemaan hyvin vaativa sekä hallinnolle että sen ulkoiselle tarkastukselle. Toimintojen yhtiöittäminen ja kuntien ja kuntayhtymien omaisuuden siirrot tulevat olemaan monimutkaisia.

Esimerkiksi kuntien ja kuntayhtymien lainat kiinteistöihin eivät ole korvamerkittyjä. Kaikkia nykyisiä sosiaali- ja terveydenhuollon kiinteistöjä ei tulla tarvitsemaan. Kaikkineen kuntien taloustilanne ja tasapainoisen talouden vaatimusten toteutuminen aiheuttavat huolta.

Konserniohjauksen tarve kasvaa maakunnissa ja kunnissa. Eri toimijoiden on tiedettävä kustannukset kilpailutilanteessa nykyistä paremmin.

Maakuntavaltuuston asettama tarkastuslautakunta ja VTV

Maakuntaverot ei toteudu nyt. Tätä voi valta- ja vastuun näkökulmasta pitää puutteena. Rahoitus kulkee valtion kautta. Valtion ohjaava rooli tulee olemaan merkittävä, minkä vuoksi myös Valtiontalouden tarkastusvirastolla tulee olemaan rooli ulkoisessa tarkastuksessa. Eduskunta tarvitsee puolueeton- ja ammattimaista tietoa itsehallintoalueista eli maakunnista. Esimerkiksi yliopistouudistuksen yhteydessä jäi tässä suhteessa ongelma.

Ulkoisen valvonnan rakenne on lähtökohtaisesti sama kuin nyt kunnissa

ja kuntayhtymissä. Maakuntavaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla valtuutettuja.

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on mm. valmistella maakuntavaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat ja arvioida, ovatko maakuntavaltuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet maakunnassa ja maakuntakonsernissa toteutuneet. Lautakunnan on myös arvioitava, onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Niin ikään sen tulee arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä taloussuunnitelmasa asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden riittävyyttä talouden tasapainotuksen kannalta

Tilintarkastajan valinta

Maakuntavaltuusto valitsee hallinnon ja talouden tarkastamista varten tilintarkastusyhteisön, jonka on määrättävä vastuunalaiseksi tilintarkastajaksi JHT-tilintarkastaja. Tilintarkastaja toimii tehtävissään virkavastuulla.

Maakunnan tytäryhteisön ja palvelulaitoksen tilintarkastajaksi on valittava maakunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä. Tilintarkastusyhteisö voidaan valita kerrallaan enintään kuuden tilikauden hallinnon ja talouden tarkastamista varten.

Tilintarkastusyhteisöllä ja sen määräämällä vastuunalaisella tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman ja riittävän laajan tilintarkastuksen toimittamiseen. Jos edellytykset riippumattomaan tarkastukseen puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta tehtävää tai luovuttava siitä.

Tilintarkastajan tehtävät ja raportointi

Tilintarkastajan on annettava maakuntavaltuustolle kultakin tilikaudelta kertomus, jossa esitetään tarkastuksen tulokset. Kertomuksessa on myös esitettävä, onko tilinpäätös hyväksyttävä ja voidaanko toimielimen jäsenelle ja asianomaisen toimielimen tehtävälleen tilivelvollisille myöntää vastuuvapaus.

Tilintarkastajan tehtävät ovat maakunnissa samat kuin nyt kunnissa ja edelleen laajemmat kuin esimerkiksi osakeyhtiöissä. Tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa hallinnon lainmukaisuus ja maakuntavaltuuston päätöstenmukaisuus, tilinpäätöksen oikeellisuus, sisäisen valvonnan, riskienhallinnan ja konsernivalvonnan järjestämisen asianmukaisuus sekä tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen keskinäinen ristiriidattomuus. Lisäksi tilintarkastaja tarkastaa ovatko maakunnan rahoituksen perusteista ja käytöstä annetut tiedot oikeita.

VTV:n tarkastusoikeudet

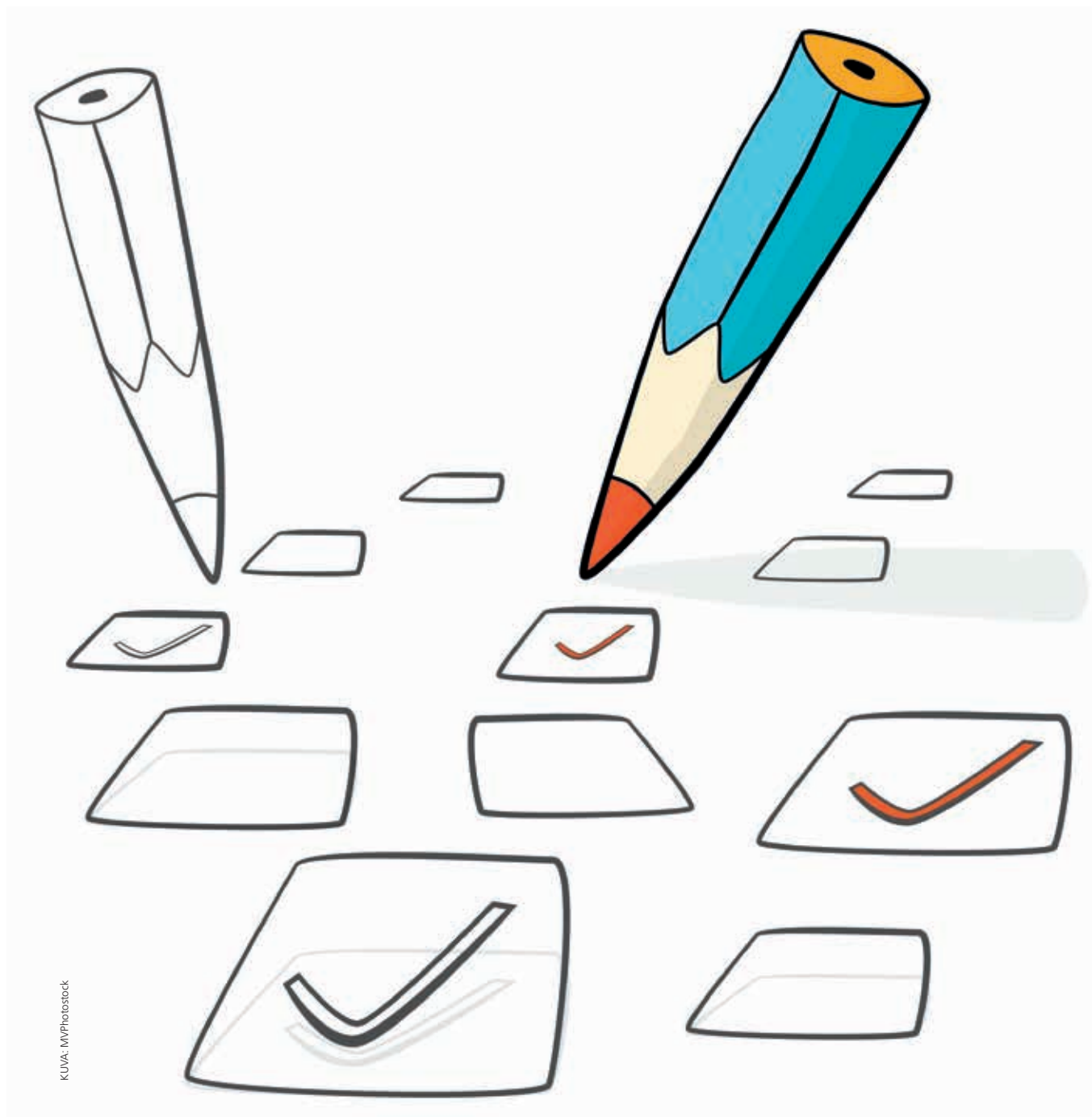
Uutta on, että Valtiontalouden tarkastusvirastolla on oikeus tarkastaa maakunnan ja sen sekä maakuntien yhteisessä määräysvallassa olevien yhteisöjen toiminnan ja taloudenhoidon laillisuutta, tarkoituksenmukaisuutta ja tuloksellisuutta. Valtiontalouden tarkastusvirasto on jatkossa yksi toimija maakuntien valvontajärjestelmässä.

Valtiontalouden tarkastusviraston itsehallintoalueisiin kohdistuva tarkastus palvelee erityisesti eduskunnan ja itsehallintoalueiden välisen tilivelvollisuuden toteuttamista. Tehokkaan valvontajärjestelmän toteutumiseksi on hyödyllisintä, että tarkastuksen toimijat eivät tee päällekkäistä tehtäviä vaan täydentävät toisiaan.

Ulkoisen valvonnan on valmistauduttava nyt samanaikaisesti sekä vaativaan siirtymävaiheeseen että käynnistyvään toimintavaiheeseen. Mitä aikaisemmin ollaan liikkeellä sitä parempi. □

KHT, kansanedustaja **Olli Ala-Nissilä** toimii eduskunnan tarkastusvaliokunnan puheenjohtajana. Hän toimi Euroopan Tilintarkastustuomioistuimen jäsenenä vuosina 2006–2012.

SISÄISEN TARKASTUKSEN tuloksellisuuden arviointi

Tuloksellisuuden säännöllinen arviointi on välttämätöntä, jotta toiminnolla voidaan vastata sidosryhmien muuttuviin tarpeisiin. Mitä tarkoitetaan tuloksellisella sisäisellä tarkastuksella ja miten toiminnon tuloksellisuutta voi arvioida?

JAAKKO RÖNKKÖ, MIKKO LILJA

Sisäisten tarkastajien keskeisenä tehtävänä on arvioida sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tuloksellisuutta. Sisäinen tarkastus ei itsekään saisi toimintona olla arvioinnin ulkopuolella.

Fokus sidosryhmien tarpeisiin

Sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuden arviointiin on viime vuosina pyritty kehittämään erilaisia malleja ja toimintatapoja. Keskeisenä puutteena monille malleille näyttäisi olevan tarkastelunäkökulman suppeus ja yksipuolisuus. Aikaisemmat arviointimallit ovat kuitenkin luoneet vahvan perustan laaja-alaisemman arviointimallin kehittämiseksi.

Lukuisissa malleissa sisäisen tarkastuksen tuloksellisuutta lähestytään esimerkiksi sisäisten tarkastajien omasta näkökulmasta tai yksinomaan esimerkiksi yhtiön tarkastusvaliokunnan näkökulmasta. Sisäisen tarkastuksen olisi kuitenkin pyrittävä huomioimaan toiminnassaan eri sidosryhmien tarpeita ja samalla pyrittävä tasapainoilemaan ajoittain risteävien intressien paineissa.

Tässä artikkelissa esitetään ajatuksia eri sidosryhmien tarpeita huomioivan ajattelun pohjaksi, joka on omiaan kehittämään myös sisäisten tarkastajien ammattitaitoa – ja toisaalta nostamaan koko ammattikunnan arvostusta keskeisten sidosryhmien silmissä. Artikkelissa esitetyt ajatukset perustuvat

Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun väitöskirjatutkijoiden tutkimusprojektin tuloksiin.

Keskeiset sidosryhmät

Sisäisen tarkastuksen keskeisiksi sidosryhmiksi listayhtiössä voidaan määrittellä sisäisen tarkastuksen kansainvälisten ammattistandardienkin huomioimat keskeiset raportointitahot hallitus/tarkastusvaliokunta, toimiva joh-to/muut tarkastuskohteen vastuuhenkilöt, yhtiön tilintarkastaja sekä osakkeenomistajat. Myös sisäisten tarkastajien harjoittama itsearviointi voidaan nähdä tuloksellisuuden arvioinnin kannalta merkityksellisenä. Tätä korostetaan myös alan kansainvälisissä ammattistandardeissa.

Tarkastuskohteen vastuuhenkilöille on suotavaa antaa mahdollisuus kommentoida tarkastuksissa tehtyjä havaintoja. Näin sisäisellä tarkastuksella on mahdollisuus kehittää organisaation prosessien ohella myös omaa toimintaansa. Tilintarkastajat huomioivat omaa tarkastussuunnitelmaa laatiessaan sisäisen tarkastuksen painopistealueita ja tuloksellisuutta.

Osakkeenomistajien suhde sisäiseen tarkastukseen on monimuotoisempi. Sisäisen tarkastuksen osana hyvää hallintotapaa voidaan tulkita olevan keino houkutella uusia osakkeenomistajia yhtiöön sekä tyydyttää nykyisten omistajien tarpeita luotettavasta hallinnosta. Keskeiset sisäisen tarkastuksen sidosryhmät on esitetty kuviossa 1.

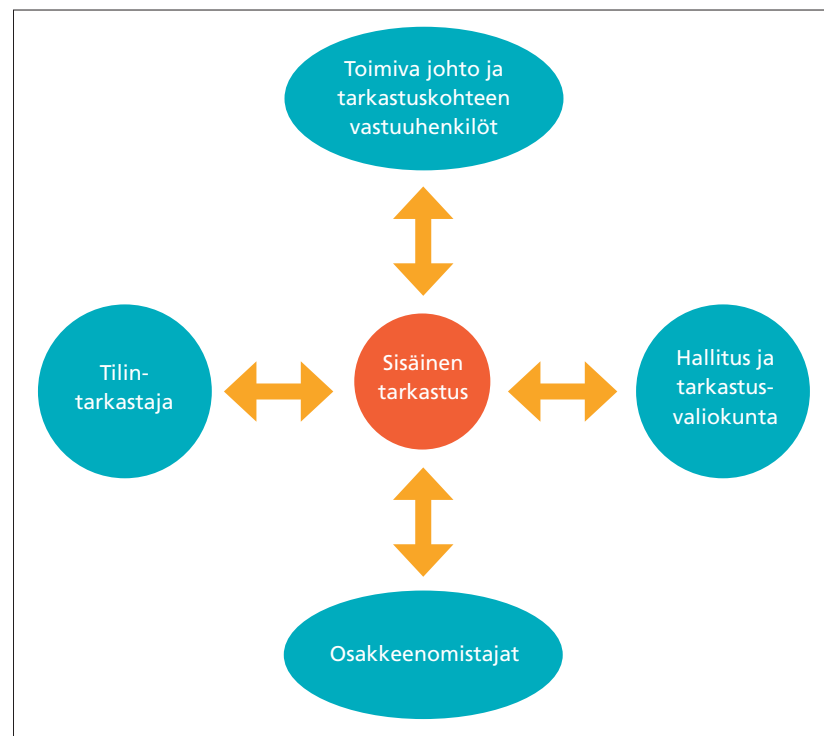
Balanced Scorecard -pohjainen arviointimalli

Sisäisten tarkastajien kansainvälinen kattojärjestö IIA on laatinut oman mallinsa sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuden arvioimiseen. Mallissa sisäisen tarkastuksen tuloksellisuutta on lähestytty tasapainotetun tuloskortin (Balanced Scorecard) kautta.

Tässä mallissa tuloksellisuutta arvioidaan neljästä näkökulmasta:

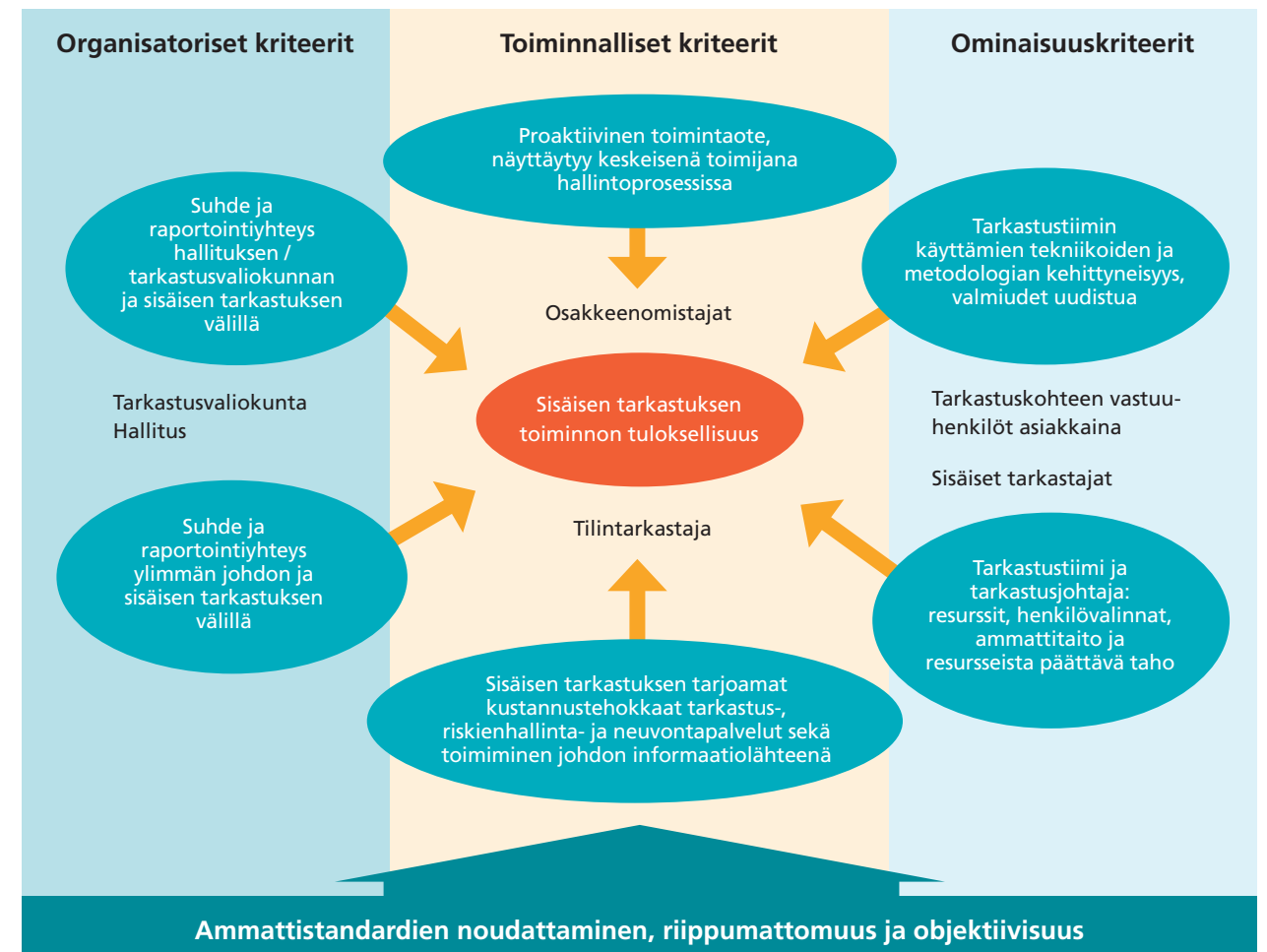
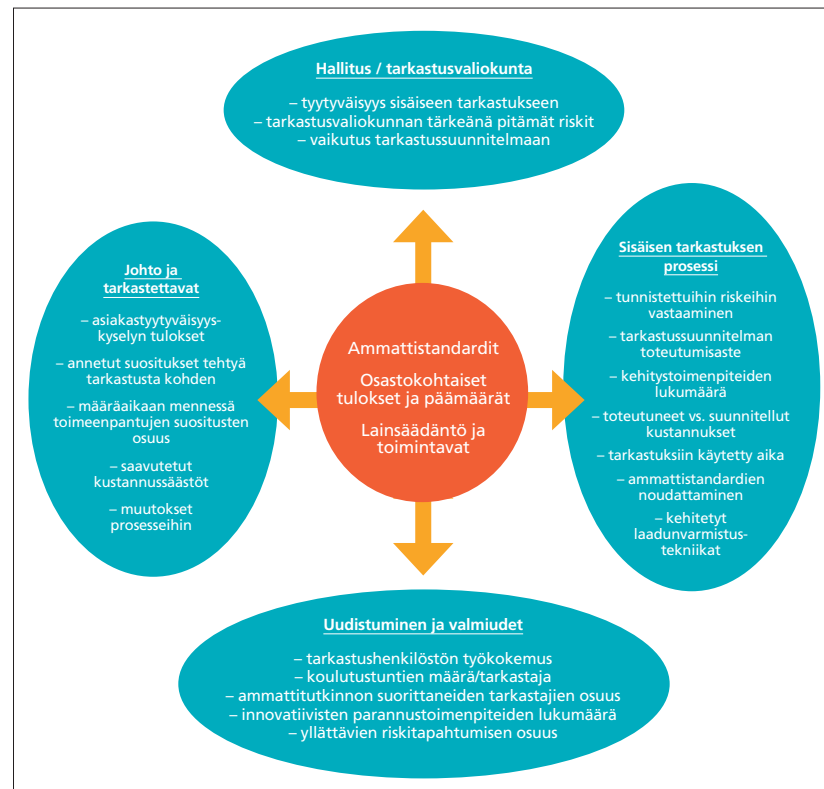
- 1) hallituksen ja sen alaisen tarkastusvaliokunnan näkemys sisäisen tarkastuksen onnistuneisuudesta
- 2) sisäisen tarkastuksen prosessin tehokkuus
- 3) tarkastusyksikön innovatiivisuus, kyky uudistua ja osaaminen, sekä
- 4) johdon ja mahdollisten muiden sidosryhmien näkemys sisäisen tarkastuksen tuloksellisuudesta.

Kuviossa 2. on esitetty IIA:n mallin sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuden osatekijät ns. tasapainotetun tuloskortin avulla.

Kuvio 1: Sisäisen tarkastuksen keskeiset sidosryhmät listayhtiössä

Kuvio 2: IIA esittää sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuden osatekijät ns. tasapainotetun tuloskortin (Balanced Scorecard) avulla.

Kokonaisvaltainen tuloksellisuuden arviointimalli

Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun tutkimushankkeessa sisäisen tarkastuksen tuloksellisuutta lähestyttiin laatimalla IIA:n mallin ja lukuisten tieteellisissä tutkimuksissa esitettyjen mallien pohjalta kokonaiskuva sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuteen vaikuttavista tekijöistä sekä tuloksellisuuden arvioinnissa huomioitavista näkökulmista. Hankkeen tuloksena luotiin kuviossa 3. esitetty malli, joka pyrkii huomioimaan listayhtiön keskeisimpien sidosryhmien näkökulmat sisäisen tarkastuksen tuloksellisuudesta.

Tässä mallissa tuloksellisuutta lähestytään sisäisen tarkastuksen organisatorisen aseman, tarkastusyksikön

toimintaan sekä tarkastusyksikön ominaisuuksiin liittyvien kriteerien pohjalta. Luotu malli antaa kattavan ja laaja-alaisen pohjan sekä sisäisille tarkastajille että toiminnon keskeisille sidosryhmille arvioida sisäisen tarkastuksen tuloksellisuutta.

Sisäisen tarkastuksen tuloksellisuuden säännöllinen arvioiminen on tarpeen, jotta toiminnolla voidaan vastata sidosryhmien muuttuviin tarpeisiin. Tässä esitettyä tuloksellisuuden arviointimallia voidaan hyödyntää sekä omana toimintana järjestetyn että ulkoistetun sisäisen tarkastuksen arvioinnissa. □

Kuvio 3. Listayhtiön keskeisimpien sidosryhmien näkökulmat sisäisen tarkastuksen tuloksellisuudesta.

KHT **Jaakko Rönkkö**, JHT, CIA, toimii Revisium Oy:ssä sisäisen tarkastuksen asiantuntijana ja tilintarkastajana. Hän valmistelee väitöskirjaa sisäisestä tarkastuksesta osana hallinto- ja ohjausjärjestelmää.

KTM **Mikko Lilja**, CIA, CGAP, toimii Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä tarkastuspäällikkönä. Hän laatii väitöskirjaa sisäisestä valvonnasta.

Havaintoerot Tekes-projektien tarkastusraporteissa

Tekesille toimitetaan toisinaan puutteellisia ja harhaanjohtavia tarkastusraportteja. Tilintarkastajien työn merkitys ja raporttien perustuminen oikeisiin tietoihin korostuu etenkin väärinkäytötapauksissa.

LAURI ROTI

Innovaatorahoituskeskus Tekes on työ- ja elinkeinoministeriön alainen valtion virasto, joka rahoittaa yritysten, yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tutkimus- ja kehitysprojekteja. Tekes tekee vuosittain noin 2 600 myönteistä rahoituspäätöstä myöntövaltuuksien ollessa noin 400–600 miljoonaa euroa.

Huomiota projektikirjanpitoon ja työajanseurantaan

Tekesin rahoitusta sekä sen ehtoja ja velvoitteita ohjaavat pääasiassa valtionavustuslaki, yritystuen yleis-

tä ehdoista annettu laki sekä hallintolaki. Rahoitusehdoissaan Tekes edellyttää jokaisen rahoituksensaajan, lukuun ottamatta valtion budjettitalouden virastoja ja laitoksia, toimittavan rahoitettavan projektin loppuraportin yhteydessä tilintarkastajan raportin koko projektin kestoajalta.

Tarkastusraporttipohja on määrämuotoinen ja tarkastuksessa tilintarkastajan on kiinnitettävä huomiota muun muassa projektikirjanpidon ja työajanseurannan rahoitusehtojen mukaisuuteen. Tilintarkastajien työn merkitys ja raporttien perustumisen oikeisiin tietoihin korostuu etenkin väärinkäytötapauksissa.

Laillisesta näkökulmasta katsottuna Tekesillä on velvoite rahoituksen saajien valvontaan, mutta valtionavustuslaki ei edellytä ulkopuolisen avun käyttämistä tässä valvontatehtävässä. Valvonnan tehokkuuden kannalta taloudellisen informaation arviointiin tilintarkastaja on asiantuntemuksensa vuoksi kuitenkin varsin luonnollinen valinta.

Tekesin tarkastusprosessi

Tilintarkastusraportin pohjana on kansainvälinen liitännäispalvelustandardi ISRS 4 400, jota sovelletaan soveltuvin osin toimeksiantoihin. Tekes on teettänyt jälkitarkastuksia jo kertaalleen tarkastettuihin projekteihin vuodesta 2004 lähtien. Näissä jälkitarkastuksissa on havaittu, että suurin osa tilintarkastajien loppuraportin yhteydessä toimitetuista tarkastusraporteista on vakio- muotoisia, mutta jälkitarkastusraporteissa puolestaan on suhteellisen runsaasti huomautuksia.

Teetettyjen jälkitarkastuksien tavoitteena on kattaa mahdollisimman laajasti Tekesin eri rahoituksensaaja- ja rahoitustyyppit. Tarkastuksen kohteet valitaan muun muassa satunnaisuuden, hankkeen koon, raportointiajan, maantieteellisen aseman, projektin luonteen sekä tilintarkastajien raporttien ja ilmiantojen perusteella.

Merkittävät erot

Pro Gradu -tutkimukseni aineistona oli 296 loppuraportoinnin yhteydessä toimitettavaa tilintarkastajan raporttia sekä 296 näitä vastaavaa jälkitarkastusraporttia. Tarkastelun kohteena oli vuosien 2011–2015 aikana teetetty jälkitarkastukset. Aineistosta rajattiin pois konkurssitarkastukset muun muassa siitä syystä, ettei niistä oltu aina ehditty toimittaa loppuraporttia ja sen mukaista tilintarkastusraporttia.

Kiinnostavana havaintona tutkimuksessa oli, että loppuraportin mukana toimitettavista tilintarkastusraporteista puhtaita oli 236, kun taas jälkitarkastuksissa puhtaita tilintarkastusraportteja oli vain 6. Ero on merkit-

tävä, sillä lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että tilintarkastajien havaintojen tulisi olla yhdenmukaista.

Otantakoko ja resurssit vaikuttavat raporttien eroavaisuuksiin

Tämän havaitun eroavaisuuden todennäköisin selittävä tekijä on tarkastusraporttien otantakokojen erot. Loppuraportin tilintarkastusotanta on pääsääntöisesti 30 % projektille tilite- tyistä kustannuksista ja 15 % kustan- nusten maksuista, kun puolestaan jälkitarkastuksen otantakokona on 60 % projektille tilitetystä kustannuksista ja 15 % kustannusten maksuista.

Syntyneitä eroja selittää tutkimuk- sen mukaan myös tarkastuksessa käy- tettävissä olevat resurssit. Toinen re- surssikysymys on tilintarkastajien ko- kemus. Jälkitarkastukset suorittaa aina Tekes-tarkastuksissa kokenut tilintar- kastaja, kun taas loppuraportin tilintar- kastajan lausunnossa on mahdollisuus käyttää myös tilintarkastusassistentte- ja. Tutkimuksen mukaan muita eroja selittäviä tekijöitä ovat muun muassa olennaisuuden määrittelyyn liittyvät näkemyserot, agenttiteorian mukaiset intressiristiriidat ja hyvän tilintarkas- tustavan käsitteen tulkintaerot.

Toisinaan myös puutteellisia ja harhaanjohtavia raportteja

Tutkimuksen perusteella voidaan to- deta, että Tekesille toimitetaan toisi- naan puutteellisia ja harhaanjohtavia tarkastusraportteja. Tutkimuksen suu- rimmat havaitut virhemäärät löytyivät sekä loppuraportin yhteydessä toimi- tettavissa tilintarkastusraporteissa että jälkitarkastuksissa erästä ”työajanseu- ranta ja palkat”.

Asian merkittävyyttä korostaa seik- ka, että palkkakustannukset yksistään ovat usein suurin rahoituksensaajan ti- littämä kustannuslaji. Ilman asianmu- kaista työajanseuranta Tekes ei pys- ty varmistamaan rahapalkkojen, hen- kilösivukustannusten tai yleiskustan- nusten oikeellisuudesta.

Tarkastusraportit johtaneet kanteluihin

Tekes on kiinnittänyt huomiota aiem- piin vuosiin verrattuna myös enem- män tilintarkastajien loppuraportin yhteydessä toimittamiin raportteihin sekä niissä havaittuihin puutteisiin. Erityisesti merkittävät havaitsematta tai raportoimatta jääneet puutteet pro- jektikirjanpidossa ja työajanseurannas- sa ovat johtaneet kanteluiden tekemi- seen. Tehdyt kantelut ovat rakentu- neet näkemykselle, että hyvää tilintar- kastustapaa ei ole noudatettu.

Tilintarkastajien raportteja vertail- taessa Tekes pitää kynnystä kantelun tekemiseen korkealla, ja voidaan aja- tella, että laadukkaat ja perustellut kantelut nostavat tarkastuksien ta- soa viestien siitä, että mahdollisiin havaittuihin puutteisiin reagoidaan aktiivisesti.

Artikkelia kirjoitettaessa Tilintar- kastusvalvonnalla on käsiteltävänä nel- jä kantelua, jotka koskevat KHT- tai HT- tilintarkastajan toimintaa Tekesin ra- hoittamassa projektissa.

Olellaisuusrajan käsite

Tilintarkastajan tulisi raportoida ha- vaitsemansa poikkeamat. Oleellista on etenkin, että tilintarkastaja hu- mauttaa, mikäli on havainnut poik- keaman Tekesin rahoituksen yleisis- tä ehdoista.

Erityistä huomiota tilintarkasta- jien tulisi kiinnittää työajanseuran- taan - etenkin sen toteutukseen ja ra- hoitusehtojen mukaisuuteen. Tämän vuoksi Tekes on 1.7.2016 muuttanut raportointipohjaa aikaisempaa yksise- litteisemmäksi. Tilintarkastajien tulisi huomioida erityisesti Tekes-projektien tarkastuksessa, että varsinaista olennai- suuden rajaa ei sovelleta perinteisen ti- lintarkastuksen näkökulmasta julkis- rahoitteisiin Tekes-projektien tilintar- kastukseen. Käytännössä tilintarkasta- jien tulisi huomauttaa lausunnossaan pienetkin poikkeamat Tekesin yleisis- tä ehdoista.

Tilintarkastusraporttipohjien muutokset

Tekes neuvottelee raportointipoh- jan muutoksista yhdessä Suomen Ti- lintarkastajat ry:n kanssa, mutta lai- lisesti katsottuna varsinaista velvoi- tetta Tekesillä ei tässä ole. Huomioon otettavana asiana raportointimallin kehittämisessä on toisin sanoen tilin- tarkastajien näkemys siitä, mitä he pi- tävät tärkeänä raportointimallissa ja toisaalta mitä raportin käyttäjätaho eli Tekes pitää tärkeänä. Oleellista on huomioida, että mikäli raportin käyt- täjä ei koe saavansa käytännön hyö- tyä tilintarkastajan raportista, jää se merkitykseltään vähäiseksi. □

Pro gradu -tutkielma

<http://epub.lib.aalto.fi/fi/ethesis/>

KTK **Lauri Rotin** Aalto- yliopiston kauppakorkea- koululle tekemä Pro Gradu -tutkielma käsittelee tilin- tarkastajien havaintoero- ja Tekes-projektien tilintar- kastusraporteissa.

AJANKOHTAISTA ALALLA - VALMISTAUDU TILINPÄÄTÖKSEN TARKASTUKSEEN

1.12.2016 Scandic Hotel Park, Mannerheimintie 46, Helsinki

JÄSENKOULUTUS

OHJELMA

8.30 Ilmoittautuminen ja aamukahvi

9.00 Avauspuheenvuoro

Puheenjohtaja, KHT Petri Kettunen, Suomen Tilintarkastajat ry

9.15 Tilintarkastuslain muutokset EU-sääntelyn implementoinnin seurauksena

- uudistettu tilintarkastuslaki
- PIE-muutokset ja kaikki kohteet

KHT, Partner Marika Nevalainen, Deloitte

10.00 Ajankohtaista kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä

- uudistunut kirjanpitolaki ja sen mukaiset hyvät käytänteet
- KILA:n uusimmat lausunnot ja ajankohtaiset yleisohjeet
- keskeiset muutokset IFRS-standardeissa

KHT Miika Karkulahti, KPMG

11.00 Tauko

11.15 Muuta kuin taloudellista tietoa koskevat muutokset lainsäädäntöön

- mitä muutoksia on tulossa?

KHT Maj-Lis Steiner, PwC

11.30 Ajankohtaista verotuksessa

- tilintarkastuksen kannalta ajankohtaiset asiat verotuksessa

Executive Director Markku Järvenoja, EY

12.15 Lounas

13.15 Ajankohtaista yhteisöoikeudessa

- katsaus lakimuutoksiin ja viimeisimpään oikeuskäytäntöön
- osakeyhtiölain kysymyksiä tilintarkastajan näkökulmasta

KHT, OTK Turo Koila, KPMG

14.15 Iltapäiväkahvi

14.45 Ajankohtaista tilintarkastuksen ohjeistuksessa ja raportoinnissa

- uudet standardit ja standardimuutokset
- eettisten sääntöjen muutokset
- uudistuneet tilintarkastuskertomusmallit
- muutokset tilintarkastusalan ohjeistuksessa

KHT, Partner Christian Savtschenko, PwC

16.30 Jouluihin glögitarjoilu

Pidätämme oikeuden muutoksiin.

Hinta 190 € + alv.
Ilmoittautuminen
koulutusportaalissa.

Koulutuspäivä on osa
Suomen Tilintarkas-
tajat ry:n jäsenpalve-
lua ja suunnattu vain
jäsenille.

Raportointi & hyvä hallinto

BALANSSI

Lähetä yhteystietojen muutokset, lehden jakelua tai Balanssi Online -palvelua koskevat tiedustelut ja laskutusta koskevat yhteydenotot sähköpostitse osoitteeseen:

toimitus@balanssilehti.fi

Asiakaspalvelumme siirryttyä ST-Akatemia Oy:n hoidettavaksi uusi puhelinnumeromme on:

(09) 7552 2017

VIELÄ EHDIT HYÖDYNTÄÄ VUOSIKERTATILAAJAN ERIKOISEDUN

Ehdit vielä hyödyntää Balanssi-lehden vuosikertatilaajan erikoisedun – maksuttoman lukuoikeuden Balanssi Online -palveluun – vuoden 2016 loppuun saakka.

Saat käyttäjätunnukset palveluun, kun lähetät sähköpostiosoitteesi toimitukseen:

toimitus@balanssilehti.fi

www.balanssilehti.fi

www.balanssionline.fi

Luotettavaa kumppanuutta

Taloushallinnon palvelut ja kokonaisratkaisut

Palkanlaskenta- ja HR-palvelut

Asiantuntijapalvelut kansainvälisille tytäryhtiöille Suomessa

Controller- ja konsultointipalvelut

Automatisoidut prosessit, sähköiset työkalut ja arkistot,
jotka tehostavat ja helpottavat myös tilintarkastajien arkea